
Rok Kralj

SVET ZA VSE

Kamnik, avgust 2005

---

naslov dela: Svet za vse
avtor: Rok Kralj
lektor: Goran Peršin
oblikovanje naslovnice in prelom: Oblikovalnica Sokler, Aleksander Sokler s. p.
založba: samozaložba
tisk: Tiskarna Ravnikar, Marko Ravnikar s. p.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

330:17

KRALJ, Rok

Svet za vse / Rok Kralj. - Kamnik : samozal., 2005

ISBN 961-236-867-8

220340480

Barbari, Nejc in Niki

KAZALO

UVOD	9
I. PROTI PREPADU	11
ČLOVEK PROTI OKOLJU	13
'Človekova sled v okolju'	14
'Kazalnik vitalnosti planeta' in seznam ogroženih vrst	14
Nevarno območje	15
Ocena ekosistemov v novem tisočletju	16
ČLOVEK PROTI ČLOVEKU	17
Sodobni sužnji	19
Otroci brez prihodnosti – svet brez prihodnosti	20
Sramotne primerjave	21
II. O NARAVI MEDSEBOJNIH ODNOSOV	23
USTVARJANJE IN OHRANJANJE ŽIVLJENJA	26
POTREBE	28
ŽELJE	31
POTROŠNIŠKA MISELNOST	33
KOMERCIALIZACIJA DRUŽBE	37
NEOLIBERALNA EKONOMIJA	40
EKONOMSKI FAŠIZEM	46
"Človek, ki je vedel preveč"	47
"Kitajsko pismo"	48
"Korporativna država"	49
TOREJ	51
III. EKONOMIJA, ETIKA IN EKOLOGIJA	53
NEKAJ O SAMI EKONOMIJI	55
Oikonomia	56
Oikos	56
Nomos, nemo	58

EKONOMIJA IN EKOLOGIJA	60
Upravljanje in skrbništvo	60
Trajnostni razvoj in kapital človeštva	61
EKONOMIJA IN ETIKA	63
BLAGINJA ČLOVEŠTVA	65
TOREJ	66
IV. SVET ZA VSE	69
OB ZORI NOVEGA TISOČLETJA	71
SOLIDARNOST	75
Globalna solidarnost	76
SODELOVANJE IN SOODGOVORNOST	78
So-odgovornost	78
MEDSEBOJNA DELITEV	80
PRESEGANJE NASPROTIJ	82
Kakšen je zgodovinski pomen kapitalizma?	82
Kakšen je zgodovinski pomen socializma?	83
V. EKONOMIJA ZA VSE	87
DEMOKRATIČNO PODJETJE	89
URAVNOTEŽENA RAZNOVRSTNOST DELOVNIH NALOG	91
DRUGAČNO POJMOVANJE DELOVNEGA ČASA IN DRUŽBENEGA BOGASTVA	91
Celotno ustvarjeno družbeno bogastvo	93
DRUGAČNO POJMOVANJE PLAČILA ZA DELO	95
ZAJAMČEN DOHODEK ZA VSE	96
ZADOVOLJEVANJE POTREB – PRAVICA SLEHERNEGA ZEMLJANA	97
KONEC KORUPCIJE IN ŠPEKULIRANJA	98
Energija in denar	99
VI. BOLJŠI SVET JE MOGOČ	101
OZN – SKUPNOST ZA VSE	104
1. Uvedba globalnih ekonomskih pravil in nadzor nad njihovim izvajanjem	106

---

2. Nadzor nad onesnaževanjem planetarnega okolja	110
3. Koordinacija izkoriščanja ključnih virov in medsebojne delitve dobrin	112
Naravno bogastvo – last človeštva	115
Kaj moramo torej storiti?	117
GLOBALNI POMEN LOKALNIH SKUPNOSTI	118
Lokalne skupnosti	120
Mesto za ljudi	121
Souporaba lastnine	123
Lokalna samozadostnost	124
Naš prispevek	129
SKLEP	135
VII. DODATEK: V OZADJU SPREMEMB	137
ČAS SPREMEMB	138

UVOD

Človek na začetku 21. stoletja res nima veliko razlogov za optimizem, kajti problemi, ki danes pestijo človeštvo, se zdijo težki in skorajda nerešljivi: vojne in terorizem; obsežna revščina, lakota in nevarne bolezni; skrajno negotove gospodarske razmere, brezposelnost, velikanske socialne razlike; pogoste vremenske in ekološke katastrofe ter druge nevšečnosti.

A vendarle se, zaenkrat še v "porodnih krčih", rojeva novo razumevanje, razumevanje človeštva kot celote, ki biva na enem, skupnem planetu. Proces globalizacije, kljub temu, da večjemu delu človeštva prinaša predvsem bedo in trpljenje, v mnogih ljudeh vendarle prebuja občutek povezanosti, soodvisnosti, soodgovornosti ter medsebojnega spoštovanja vseh pripadnikov človeške držine, ne glede na vse njene raznolikosti.

Problemi posameznih držav ali regij postajajo problemi celotnega človeštva, pa naj bodo politični, ekonomski ali ekološki. Človeštvo zelo počasi spoznava, da je resnična moč, ki jo premore posameznik, v povezovanju z drugimi ljudmi in da je glas milijonov tisti, pred katerim se tresejo najvplivnejši in najmogočnejši ljudje na svetu. Nujnost sprememb je neizogibna, kajti pot, po kateri danes hodi človeštvo, vodi proti prepadu.

Nobena druga stvar na svetu pa danes ne potrebuje večjih sprememb, kot jih potrebuje področje ekonomije. Ne gre za vprašanja, ki se tičejo zgolj ekonomskih strokovnjakov, temveč za vprašanja, ki se tičejo slehernega posameznika. Na področju ekonomije mora dobesedno priti do prevrednotenja vseh vrednot, kot je nekoč zapisal Friedrich Nietzsche. Vprašanje, ki si ga moramo pri tem zastaviti je: kakšno prihodnost si sploh želimo?

Živeti v mirnem in varnem svetu, kjer vladajo pravičnost, solidarnost, sodelovanje in medsebojna delitev ali živeti v svetu nasilja, goljufij, špekulacij, korupcije, izkoriščanja ter posledično postopnega uničenja planeta in s tem tudi človeštva.

I.

PROTI PREPADU

*Pohlep se je čvrsto oprijel njihovih src in čutov
in kot bi sanjali odsotnih pogledov hodijo proti prepadu.¹*

---

¹ **Scott Champion (1999)**. To the precipice. From the May 1999 issue of Share International
[http://www.shareintl.org/archives/economics/ec_sctoprecipice.htm].

Pot, po kateri se giblje današnje človeštvo, je pot, ki vodi proti prepadu. To je resnica in zanjo obstaja dovolj dokazov. Brezglavo uničevanje planetarnega okolja, našega edinega življenjskega prostora, ni posledica prenaseljenosti ali različnih naravnih vzrokov, ampak predvsem posledica človekovega pohlepa in brezmernega izkoriščanja planetarnega okolja. Da bi imeli čim več zase, del človeštva (kamor spadamo tudi sami) uničuje sedanost neštevilnih milijonov soljudi ter prihodnost prihajajočih generacij.

Kot da nam je vseeno, kakšna bo prihodnost naših otrok, vnukov in vseh, ki bodo (mogoče) še živeli za nami; kot da nam je vseeno, kaj se bo zgodilo s tem čudovitim modro-zelenim planetom in z vsemi čarobnimi bitji, ki živijo na njem?

Naj naštejemo nekaj primerov, ki dokazujejo naše samouničevalno obnašanje in negativne odnose, ki jih imamo do lastnega okolja in do soljudi.

ČLOVEK PROTI OKOLJU

Pripadniki južnoameriškega, za mnoge primitivnega ljudstva Kogi pravijo, da so naši starejši bratje in ker smo se tako zelo izgubili na naši poti, nam skušajo svetovati in nam dopovedati, da je, kot posledica našega pohlepa, nastalo *“neskladje med človekom in naravo, ki vpliva na svet. Čas je,”* pravijo *“da o tem razmislite in to spremenite. Prepričani smo, da je treba naše pravice spoštovati in da se morate začeti učiti od nas, družbe, ki živi v sozvočju z naravo. Tako bo zrak spet postal čist in imeli bomo vode v izobilju, tako da bo življenje na planetu lahko teklo naprej, da se bo sonce, sončna toplota in nočni hlad, vse, kar je na svetu, vrnilo v svoje naravno stanje ...”*²

Pozornemu človeku je dovolj, da se ozre okoli sebe in vidi, kako se njegovo okolje iz leta v leto spreminja. Na slabše seveda. Če so si ljudje v še ne tako davni preteklosti brez večjih nevarnosti potešili žejo iz potokov in rek, se moramo danes zadovoljiti s kupljeno vodo iz plastenk ali pa moramo zaupati s klorom “obogateni” vodi iz vodovodnih napeljav.

A to je samo manjši od problemov, s katerimi se danes sooča človeštvo. Planet Zemlja, ta kompleksen sistem, ljubkovalno poimenovan z imenom Gaja,³ ki človeštvu nudi sredstva in pogoje za preživetje, komajda še ohranja ekološko ravnotežje. Ali pa ta čudoviti planet tudi tega ne zmore več?

Gaja

Večina nas Zemlje ne zaznava samo kot krogle iz kamenja, s tanko plastjo ozračja, oceani in življenjem na svojem površju. Čutimo, da spadamo semkaj, da je ta planet zares naš dom. Daleč nazaj so že Stari Grki razmišljali na takšen način in dali Zemlji ime Gaja, ali skrajšano Ge ...

Če smo “vsa bitja, velika in mala”, od bakterije do kita, del Gaje, potem smo prav vsi potencialno pomembni za njeno blagostanje ...

*Zemlja je več kot le dom, je živ sistem in mi smo del njega.*⁴

Zadnje poročilo o stanju planeta z naslovom *Living Planet Report 2004*,⁵ ki je sad dela široke palete strokovnjakov *WWF (World Wildlife Found)*, *UNEP (United Nations Environment Programme)* in drugih strokovnjakov, kaže kaj klavno podobno našega skupnega doma – planeta Zemlje, na katerem pušča človek vse bolj opazne sledi. Po izsledkih iz poročila, človeštvo kot celota že danes presega produktivno zmožnost planeta, kar z drugimi besedami pomeni, da naša današnja poraba obnovljivih naravnih virov presega zmožnost njihove obnove. Porabimo torej več, kot nam planetarno okolje nudi!

2 Franc Bugar, Majda Kuželički (1994). Kako naj vam prodamo modrino neba, govori indijanskih poglavarjev. Ljubljana: F. Bugar, str. 131.

3 Angleški znanstvenik James Lovelock je avtor teorije o Gaji, ki na naš planet gleda kot na živ, kompleksen organizem, ki ima to zmožnost, da Zemljo “vedno ohranja v stanju, ki nudi najboljše pogoje za življenje na njej”.

4 James Lovelock. WHAT IS GAIA? [<http://www.ozl.com/ourplanet/lovelock2.html>]

5 WWF (World Wildlife Fund). Living planet report 2004 [<http://www.panda.org/downloads/general/lpr2004.pdf>].

Vse manjša je tudi biološka raznovrstnost živalskih in rastlinskih vrst na planetu. Za prikaz stanja planeta so zgoraj omenjeni strokovnjaki uporabili dva kazalnika, ki merita stopnjo našega vpliva na okolje: 'človekova sled v okolju' in 'kazalnik vitalnosti planeta'.

'Človekova sled v okolju'

'Človekova sled v okolju' (*Humanity's Ecological Footprint*) je merilo človekove trajnostne naravnosti v okolju, ki meri porabo obnovljivih naravnih virov. Kazalnik 'človekova sled v okolju' primerja skupno površino Zemlje, ki jo za bivanje in svoje dejavnosti (za pridelavo in proizvodnjo dobrin, infrastrukturo ter onesnaževanje) uporablja človek in jo primerja s površino, ki je potrebna za obnavljanje porabljenih naravnih virov – torej, kolikšna je biološka produktivnost planeta.

Skupna površina zemlje, ki jo za svoje bivanje in dejavnosti uporablja človeštvo, je leta 2001 obsegala 13,5 milijarde hektarjev, medtem ko je bila površina, potrebna za obnavljanje planetarnih virov (za biološko produktivnost planeta) vsega 11,3 milijarde hektarjev.

Kar pomeni, da danes uporabljamo več obnovljivih virov, kot nam jih nudi planetarno okolje, da še lahko ohranja ekološko ravnotežje. **Uporabljamo za 1,2 planeta obnovljivih virov, torej za dobrih 20 odstotkov presežemo zmogljivost njihovega obnavljanja.** Od leta 1961 do leta 2001 se je uporaba obnovljivih virov povečala za dva in pol krat.

'Kazalnik vitalnosti planeta' in seznam ogroženih vrst

Tudi 'kazalnik vitalnosti planeta' (*The Living Planet Index*⁶ – *LPI*), ki prikazuje stopnjo svetovne biološke raznovrstnosti, kaže dramatično poslabšanje stanja. 'Kazalnik vitalnost planeta' meri razvoj populacije vretenčarjev na kopnem, v sladkih vodah in v morjih. Ta kazalnik kaže, da se je svetovna biološka raznovrstnost od leta 1970 do leta 2000 zmanjšala za 40 odstotkov.

Te podatke dopolnjuje tudi *Svetovno združenje za ohranitev narave (World Conservation Union – IUCN)*, ki je svojem letnem poročilu z naslovom *Kritični seznam ogroženih vrst 2004*⁷ (*2004 Red List of Threatened Species*) objavilo, da več kot 15.000 živalskim in rastlinskim vrstam grozi izumrtje. Ogrožena je ena od treh dvoživk in skoraj polovica sladkovodnih želv. Prav na vrhu seznama ogroženosti sta še ena od osmih ptic in eden od štirih sesalcev.

---

⁶ Ibid.

⁷ **Sonny Inbaraj (2004)**, World on Alert as Over 15,000 Species Face Extinction. Common Dreams, objavljeno 17. 11. 2004, Inter Press Service [<http://www.commondreams.org/headlines04/1117-23.htm>].

Kljub temu, da številka 15.589 (7.266 ogroženih živalskih ter 8.323 rastlinskih vrst in lišajev) predstavlja samo 1 odstotek vseh svetovnih živalskih in rastlinskih vrst, pa je ogroženih kar 12 odstotkov vseh vrst ptičev, 23 odstotkov sesalcev in 32 odstotkov dvoživk.

Nevarno območje

Dr. Rajendra Pachauri, predsednik ameriškega *Medvladnega odbora za klimatske spremembe (Intergovernmental Panel on Climate Change – IPCC)*, je na mednarodni konferenci na Mauritiusu (januarja 2005) rekel, da osebno verjame, da je svet *“že dosegel stopnjo nevarnih koncentracij ogljikovega dioksida v atmosferi”* in pozval k takojšnjemu in *“zelo temeljitemu”* zmanjšanju onesnaženja, če želi človeštvo *“preživeti”*. Udeležencem sestanka je tudi rekel: *“Klimatske spremembe so realnost. Komaj je še odprto okno za priložnosti in še to se naglo zapira. Ne smemo izgubljati niti trenutka.”*⁸

Njegove izjave potrjujejo tudi izsedki raziskav britanskega *Inštituta za raziskavo javne politike (Institute for public policy research)*, ki ugotavlja, da se bližamo kritični točki zvišanja povprečne zemeljske temperature za dve stopinji – v primerjavi z letom 1750, ko se je začela industrijska revolucija in s tem opazen človekov vpliv na okolje. Kritična točka naj bi bila dosežena takrat, ko bo v ozračju 400 delcev ogljikovega dioksida na milijon delcev. Danes, na začetku leta 2005, ta vrednost znaša 379 delcev na milijon in naraste za dva delca letno. Torej bomo kritično mejo dosegli že čez deset let.

V poročilu med drugim tudi piše da *“rast povprečne zemeljske temperature za 2 stopinji poveča tveganja nepričakovanih, pospešenih ali neobladljivih podnebnih sprememb. Možnosti vključujejo dosego skrajne podnebne točke, ki vodi:*

- *v izgubo zahodno antarktičnih in grenlandskih ledenih prostranstev (kar lahko povzroči med drugim porast morske gladine za več kot deset metrov nad nivo v nekaterih preteklih stoletjih),*
- *v zaustavitev cirkulacije oceanov (in s tem Zalivskega toka), kar je lahko posledica vzajemnega delovanja soli in višje temperature ter*
- *spremembo planetarnih gozdov in obdelovalne zemlje od (neto) zmanjševalcev ogljika do (neto) virov ogljika v ozračju.”*⁹

*Myles Allen, z Oxfordske univerze, pa nas opozarja: “Nevarno območje ni nekaj, kar naj bi dosegli v sredini stoletja, v tem območju smo že zdaj.”*¹⁰

---

⁸ **Geoffrey Lean (2005)**. Global Warming Approaching Point of No Return, Warns Leading Climate Expert. Common Dreams, objavljeno 23. 1. 2005, Independent [http://www.commondreams.org/headlines05/0123-01.htm].

⁹ **Michael McCarthy (2005)**. Climate Change: Countdown to Global Catastrophe. Common Dreams, objavljeno 24. 1. 2005, Independent [http://www.commondreams.org/headlines05/0124-11.htm].

¹⁰ **Steve Connor (2005a)**. Global Warming is 'Twice as Bad as Previously Thought'. Common Dreams, objavljeno 27. 1. 2005, Independent [http://www.commondreams.org/headlines05/0127-01.htm].

Na naš uničujoč odnos do okolja, o katerem šele v zadnjem času začnemo resneje razmišljati, so nas že pred stoletjem in pol opozarjali severnoameriški Indijanci, ki so že takrat vedeli, kam takšen odnos vodi – v boj za obstanek; v katerem na koncu izgubimo vsi.

Vemo, da nas beli človek ne razume. Njemu je kos zemlje enak kateremukoli drugemu kosu zemlje. Tujec je, ki pride ponoči in vzame zemlji vse, kar potrebuje. Zemlja mu ni brat, temveč sovražnik. Ko si jo podvrže, gre naprej. Za seboj pušča grobove očetov in mu tega ni mar. Svojim otrokom jemlje zemljo in ni mu mar. Grobove svojih očetov in zemljo, ki mu rojeva otroke – prepusti pozabi. Do matere zemlje in brata neba se vede kot do stvari, ki se dajo kupiti, naropati, prodati kot živina ali bleščeč nakit. Njegov pohlep bo uničil zemljo in za sabo pustil le opustošenje.

*Ne razumemo, čemu pobijajo bizone, čemu krotijo divje konje, čemu je sredi gozda toliko človeškega vonja, čemu je pogled na zelene hribe pretrgan z govorečimi žicami. Kje so goščave? Ni jih več. Kje je orel? Ni ga več. Pravega življenja je konec. Začenja se boj za obstanek.*¹¹

Indijanski poglavar Seattle, 1854

Ocena ekosistemov v novem tisočletju

*Planet Zemlja stoji na konici katastrofe in ljudje ne morejo biti več prepričani, da bodo njihovi otroci in vnuki preživeli v uničenem okolju 21.-tega stoletja. Ne gre za z usodo obremenjene razprave zelenih aktivistov, pač pa za pretehtano mnenje 1.300 vodilnih znanstvenikov iz 95 držav, ki so danes (30. 3. 2005 – op. avt.) objavili podrobno oceno stanja svetovnega okolja ob začetku novega tisočletja.*¹²

Ocena ekosistemov v novem tisočletju (Millennium Ecosystem Assessment) ni vzpodbudno branje. Prišli smo do točke, ko je naša "prihodnost resnično v naših rokah", pravi Walt Read, prvi med avtorji tega poročila, ki nadaljuje: "Lahko še obrnemo smer propadanja številnih ekosistemov, ki podpirajo življenje na Zemlji, vendar samo, če bomo spremenili naše navade in politiko, ki mora biti trajnostno naravnana, ne pa tako kot ravnamo danes."

Praktično vsi zemeljski ekosistemi so zaradi vpliva človeka bistveno spremenjeni. Spremembe so še posebej izrazite v zadnjih petdesetih letih.

A še slabše kot do svojega okolja se človek obnaša do sočloveka.

---

¹¹ Franc Burgar, Majda Kuželički (1994), str. 127.

¹² Steve Connor (2005b). The State of the World? It is on the Brink of Disaster. Common Dreams, 30. 3. 2005 [<http://www.commondreams.org/headlines05/0330-04.html>].

ČLOVEK PROTI ČLOVEKU

*Bratje, kako lahko gledate te ljudi,
ki umirajo pred vašimi očmi in sebe poimenujete s človekom?*¹³

Maitreja

*Revščina ni naključna; vojne ne izbruhnejo brez razlogov; AIDS se ne širi sam od sebe – to je naša izbira.*¹⁴

Caroll Bellamy, UNICEF

Naš odnos do sočloveka kaže še slabšo sliko, kot jo kaže naš odnos do okolja. Po stoletjih razpravljanj o resnici, bistvu življenja, smislu bivanja, o bogu ter o drugih temeljnih človeških vprašanih vedno znova pozabljam o naš odnos do sočloveka. Sposobni smo govoriti o morali in etiki, o ljubezni, sočutju, spoštovanju in razumevanju drugega, a ko gre za praktična dejanja, s katerimi bi prej naštetu udeležili, pa vedno znova odpovemo in zatajimo. Kakšen smisel ima potem govoriti o vsem tem?

Danes velikemu delu človeštva vladajo revščina, lakota in vojne. Zakaj smo postali tako neobčutljivi? Kako lahko mirno gledamo vsakodnevno nepotrebno umiranje tisočev soljudi, prebivalcev našega skupnega planeta? Zakaj nas ne prizadane podatek, **da v svetu dnevno samo zaradi lakote umre približno 25.000 ljudi**, torej povsem po nepotrebem? Tiho, daleč od oči javnosti. Si ne znamo predstavljati, kako veliko število ljudi je to, koliko peklenskega trpljenja se skriva za temi suhoparnimi številkami. Če že razmišljamo o peklju, potem je to planet Zemlja – za številne njene prebivalce:

“Davi ji je umrl otrok. Leto dni je imel. Od lakote.”

“Koliko otrok imate v povprečju?”

“Šest ali sedem. Toda če suša in lakota trajata dolgo, izgubimo tri, morda štiri.”

Moški govori mirno.

“Zdaj se v vsaki družini odločijo. Ko hrane ni več, dajo starši tisto malo, kar je še ostalo, enemu ali dvema otrokoma. Tistim, ki utegnejo ostati živi.”

“Kaj pa drugi?”

“Iščejo po poljih, kopljejo zemljo in brskajo za semeni, koreninami ali pa ne jedo več. Smrt pride hitro.”¹⁵

---

¹³ Maitreja sporočila: sto štirideset in eno sporočilo (2000). Kranj: Humanitarno duhovno društvo Lotos, str. 28.

¹⁴ Caroll Bellamy, UNICEF [http://www.unicef.si/main/novica.wtgt?ld=1158].

¹⁵ Jean-Jacques Servan-Schreiber (1981). Svetovni izziv. Globus Zagreb, str. 118.

Številni ljudje hodijo spat lačni, vstanejo lačni, lačni preživljajo neskončne dneve upajoč, da bodo tisti dan uspeli nahraniti sebe in svoje bližnje. Po najnovejših podatkih je takšnih ljudi na svetu kar **842 milijonov**.¹⁶

Najbolj tragično in paradokсно pa je, da je na svetu ta trenutek dovolj hrane za prav vse prebivalca planeta. **Za vsakega zemljana je na voljo nekaj manj kot 2 kg hrane dnevno**: 1,2 kg žitaric, stročnic in oreškov; približno pol kilograma sadja in zelenjave ter skoraj 30 dag mesa, mleka in jajc – dovolj, da bi bila večina človeštva predebela. Težava je v tem, da je veliko ljudi prerevnih, da bi si hrano, ki je na voljo, kupili in celo najrevnejše države imajo dovolj hrane, da nahranijo svoje prebivalce.¹⁷ Mnoge od teh držav so prisiljene izvažati kmetijske izdelke, pogosto kot krmo za živali, v razvite dežele, da lahko odplačujejo velikanske dolgove tistim bogatim državam.

“Družba odpadkov”

*27 odstotkov hrane, pridelane za človeško porabo, v ZDA konča v smeteh, kar pomeni 48 milijonov ton hrane letno. Samo 5 % dnevno zavržene hrane bi zadoščalo za “dnevno obilje” hrane za 4 milijone ljudi (iz česar sledi, da bi vsa zavržena hrana v ZDA, zadoščala za dnevno prehrano 80 milijonov ljudi – za vsakega približno 1,6 kg hrane dnevno).*¹⁸

*Povprečno ameriško gospodinjstvo zavrže 14% vse kupljene hrane, od tega petnajstim odstotkom še ni potekel rok uporabe / .../ povprečna ameriška družina tako letno vrže stran za 590 ameriških dolarjev (\$) hrane, vsi prebivalci ZDA pa skupno za 43 milijard \$.*¹⁹

Po podatkih britanske organizacije Oxfam bo moralo v prihodnjem desetletju (do leta 2015) umreti 45 milijonov otrok, ker bogate države ne izpolnjujejo dogovorov iz leta 1970, ko so se obvezale, da bodo namenile 0,7 odstotkov svojega bruto domačega proizvoda nerazvitim državam. Dejansko pa so najbogatejše države na svetu, zbrane v skupini G8, leta 2003 namenile za odpravo najbolj sramotnih problemov človeštva komaj 0,24 odstotka svojega bruto domačega proizvoda, pa še od te vsote revne države dejansko doseže komaj 40 odstotkov te pomoči in še ta ponavadi prispe z veliko zamudo.²⁰

¹⁶ **Bread for the World Institute** [<http://www.bread.org/hungerbasics/international.html>].

¹⁷ **Frances Moore Lappe, Joseph Collins, Peter Rosset, with Luis Esparza (1998)** *World Hunger, Twelve myths*. New York: Grove Press, str. 8.

¹⁸ **Economic Research Service, U S Department of Agriculture (1997)**. “Estimating and Addressing America’s Food Losses,” [<http://www.metro-region.org/article.cfm?articleid=5563>].

¹⁹ **Jeff Harrison (2004)**. Study: Nation Wastes Nearly Half Its Food, UANEWS.ORG, University of Arizona, 18. 11. 2004. [<http://uanews.org/cgi-bin/WebObjects/UANews.woa/wa/MainStoryDetails?ArticleID=10144>].

²⁰ **Jim Lobe (2004)**. 45 Million Children To Die in Next Decade Due to Rich Countries’ Miserliness. OneWorld.net, 6. 12. 2004 [<http://www.commondreams.org/headlines04/1206-06.html>].

Izdatki za uničevanje

Vojaški izdatki so leta 2004 narasli za 5 % glede na leto 2003 in so dosegli neverjetne 1004 milijarde ameriških dolarjev (\$), je objavil Mednarodni stockholmski mirovni inštitut (inštitut (Stockholm International Peace Research Institute – SIPRI). Največji delež te vsote so potrošile ZDA, 455 milijard \$, kar pomeni 3,9 % njenega bruto domačega proizvoda (BDP),²¹ medtem ko so za pomoč nerazvitim namenile samo 0,14 % BDP-ja, najmanj med razvitimi državami.²²

Izdatki ZDA za vojno v Iraku, do junija 2005: 175 milijard \$.²³

“Svet še nikoli ni bil bogatejši, vendar bogate države dajejo vedno manj,” pravi Jeremy Hobbs, izvršni direktor Oxfama. “Vse povsod po svetu na milijone ljudi ne more zadovoljevati niti svojih najbolj osnovnih potreb, kot so potrebe po čisti vodi, hrani, zdravstvenem varstvu in izobraževanju. Ljudje umirajo, medtem ko voditelji zamujajo s črtnjem dolgov in s pomočjo revnim državam.”²⁴

Sodobni sužnji

*Nihče ne sme biti držan ne v suženjstvu ne v tlačanski odvisnosti; suženjstvo in trgovina s sužnji v kakršnikoli obliki sta prepovedana.*²⁵

4. člen Splošne deklaracije človekovih pravic

Najmanj 12,3 milijona ljudi (40 do 50 odstotkov od teh je mlajših od 18 let) po vsem svetu je ujetih v pasti suženjskega dela, je poročala *Mednarodna delavska organizacija (International Labour Organization – ILO)*. Direktor ILO Juan Somavia pravi suženjskemu delu “*družbeno zlo, za katerega ni prostora v današnjem svetu*”.

Poročilo (izšlo je 11. 5. 2005) z naslovom “*Globalno zavezništvo proti suženjskemu delu*” (“*A global alliance against forced labour*”) pravi, da v privatnem sektorju opravlja suženjska dela približno 10 milijonov ljudi. Vsaj 2,4 milijone od teh sodobnih sužnjeve je žrtev trgovine s sužnji, ki po približnih ocenah njihovim lastnikom letno prinašajo 32 milijard ameriških dolarjev (\$) dobička, ali povprečno 13.000 \$ na enega “sužnja”.

²¹ Peter Starck (2005). World Military Spending Topped \$1 Trillion in 2004. Published on Tuesday, June 7, 2005 by Reuters [http://www.commondreams.org/headlines05/0607-03.htm].

²² Jim Lobe (2004).

²³ National Priorities Project [http://costofwar.com].

²⁴ Jim Lobe (2004).

²⁵ Človekove pravice: zbirka mednarodnih dokumentov. Del 1, Univerzalni dokumenti (1995). Ljubljana: Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo, str. 2.

“Suženjsko delo predstavlja temno plat globalizacije in odreka ljudem njihove temeljne pravice ter človeško dostojanstvo”, pravi gospod Somavia. “Da bi bila globalizacija pravična in delo človeka dostojno, bi morali nujno odpraviti suženjsko delo.”²⁶

Otroci brez prihodnosti – svet brez prihodnosti

Za polovico otrok je otroštvo brutalna izkušnja.²⁷

Otrokom pogoji, v katerih živijo, kratijo otroštvo in zavirajo razvoj celih narodov.²⁸

A kar je najbolj sramotno, kar nas najbolj oddaljuje od pojma človečnosti, je stanje, v kakršnem živi že približno ena milijarda otrok na našem planetu. Polovico otrok, torej eno milijardo, danes ogrožajo vojne, revščina in lakota,²⁹ izhaja iz zadnjega poročila UNICEF-a o *Položaju otrok v svetu (The State of the World's Children 2005)*.³⁰

V sodelovanju z raziskovalci Londonske ekonomske šole in Univerze v Bristolu UNICEF ugotavlja, da je več kot polovica otrok v državah v razvoju močno prikrajšanih za eno ali več dobrin ali storitev, ki so v otroštvu ključne:

- 640 milijonov otrok nima ustreznega zavetja,
- 500 milijonov otrok nima dostopa do ustreznih sanitarij,
- 400 milijonov otrok nima dostopa do pitne vode,
- 300 milijonov otrok nima dostopa do ustreznih informacij (TV, radio ali tiskani mediji),
- 270 milijonov otrok nima dostopa do zdravstvenih storitev,
- 140 milijonov otrok, večina med njimi deklic, ni nikoli obiskovalo šole,
- 90 milijonov otrok je močno podhranjenih.³¹

Poročilo govori tudi o dramatičnih posledicah pandemije AIDS-a, zaradi katere je osirotelo že 15 milijonov otrok.

Polovica od 3,6 milijona ljudi, ki so bili ubiti v vojnah po letu 1990, je bilo otrok, je razvidno iz poročila UNICEF-a in vsaj 300.000 otrok še vedno nosi orožje v aktualnih vojnah.³²

²⁶ **International Labour Organization (2005)**: ILO releases major new study on forced labour [<http://www.ilo.org/public/english/bureau/inf/pr/2005/22.htm>].

²⁷ **UNICEF Slovenija** [<http://www.unicef.si/main/novica.wlgt?id=1158>].

²⁸ Ibid.

²⁹ **Stephen Khan (2004)**. At risk: 1,000,000,000 of the world's children. The Independent, Online Edition, 10. 12. 2004 [<http://news.independent.co.uk/world/politics/story.jsp?story=591676>].

³⁰ **UNICEF Slovenija** [<http://www.unicef.si/main/novica.wlgt?id=1158>].

³¹ Ibid.

³² **Jo Becker (2004)**. Children as Weapons of War, Human Rights Watch [<http://www.hrw.org/wr2k4/11.htm>].

Sramotne primerjave

Prepad med bogatimi in revnimi državami je tako velikanski, kot še nikoli v zgodovini človeštva. Tako lahko v poročilu *Stanje v svetu 2004*³³ (*State of the World 2004*) *Worldwatch institut-a* izvemo, da so celotni izdatki, ki bi jih potrebovali za preskrbo s primerno hrano ter čisto vodo in ki bi omogočili osnovno izobrazbo za vse prebivalce revnih svetovnih držav manjši, kot znašajo letni izdatki za ličila, sladoled in hrano za domače živali v bogatih državah.

Letni izdatki za luksuzne izdelke in storitve v primerjavi s potrebnimi zneski za zadovoljitev nekaterih temeljnih človeških potreb (v milijardah ameriških dolarjev)			
Izdelek ali storitev	Letni izdatki	Družbeni ali ekonomski cilj	Manjkajoči letni zneski, ki bi zadostovali za doseg cilja
Ličila (Make-up)	18	Materinsko zdravstveno varstvo za vse ženske	12
Hrana za domače živali v EU in ZDA	17	Izkoreninjenje revščine in podhranjenosti	19
Parfumi	15	Univerzalna pismenost	5
Oceanska križarjenja	14	Čista pitna voda za vse	10
Sladoled v Evropi	11	Cepljenje vseh otrok	1,3

Kako je mogoče, da tako velik del človeštva živi tako zelo slabo in kako je mogoče, da manjši del človeštva živi tako zelo dobro? Vprašajmo se, kaj je tisto, kar "vodi" ljudi v tako nepravilne medsebojne odnose?

³³ WorldWatch Institute: *State of the World 2004*. Consumption By the Numbers, 7. 1. 2004
[<http://www.worldwatch.org/press/news/2004/01/07/>].

II.

O NARAVI MEDSEBOJNIH ODNOSOV

Ekonomski pogoji so po našem mnenju tisti, od katerih je navsezadnje odvisen zgodovinski razvoj.³⁴

Friedrich Engels

*Samo ti si – tvoj odnos z drugimi ljudmi in s svetom – ničesar drugega ni.³⁵
... vse življenje je odnos.³⁶*

Jiddhu Krishnamurti

Bistvo razvoja je, da ustvariš primerne razmere za gospodarsko rast, s čimer lahko financiraš blaginjo ljudi. Rast blaginje ljudi je temeljni cilj vsega.³⁷

---

³⁴ Karl Marx in Friedrich Engels (1951). Izbrana dela, II. zvezek. Cankarjeva založba, Ljubljana, str. 646.

³⁵ Jiddu Krishnamurti (1969). Freedom From The Known, HarperSanFrancisco, A Division of HarperCollinsPublishers, New York, str. 15.

³⁶ Ibid., str. 22.

³⁷ Jani Sever (2005). Intervju z Jožetom P. Damijanom, podpredsednikom vladnega ekonomskega strateškega sveta, Revija Mladina, 14. 3. 2005, str. 37.

V našem razmišljanju o naravi medsebojnih odnosov, ki prevladujejo v današnji družbi, se bomo osredotočili predvsem na vlogo ekonomije in njen – pogosto pretriran – vpliv na celotne družbene odnose. O tem bomo razmišljali na podlagi tehle izhodišč:

- ekonomski pogoji so tisti pogoji, od katerih je odvisen družbeni razvoj,
- človek kot družbeno bitje lahko obstaja samo v odnosu do drugih ljudi in do sveta,
- bistvo ekonomskega razvoja je blaginja ljudi.

Ekonomski pogoji so tisti pogoji, od katerih je odvisen družbeni razvoj.

*Politični, pravni, filozofski, religiozni, literarni, umetniški idr. razvoj sloni na ekonomskem razvoju. Ti vsi pa učinkujejo drug na drugega in tudi na ekonomsko osnovo. Ekonomski položaj torej nikakor ni edini aktivni vzrok, vse drugo pa samo pasivna posledica, marveč gre za medsebojno učinkovanje na osnovi ekonomske nujnosti, ki se na zadnji instanci vselej uveljavi.*³⁸

Od tega, kakšni so ekonomski pogoji v določeni družbi, je odvisen njen razvoj. Katere in koliko naravnih virov premore neka država, kakšna stopnja tehnološkega razvoja je dosežena; kakšna je izobrazbena struktura ljudi; kako so organizirana podjetja, banke, zavarovalnice in druge ekonomske institucije; kakšen je politični in pravni sistem v državi; kakšna je ekonomska tradicija – so vse ekonomski (in tudi politični) pogoji določene družbe. Od teh pogojev je odvisna vsa druga družbena struktura. Čeprav nobeno področje človeške družbe ni neodvisno od drugega, pa vendarle lahko rečemo, da je ekonomsko področje tisto, ki nudi osnovne pogoje za delovanje vseh drugih področij človeške družbe: politike, filozofije, religije, umetnosti itd.

Različni ekonomski pogoji so vedno pomembno vplivali na različen družbeni razvoj držav in celotnih regij. Današnja ekonomska globalizacija, ki jo bogate države in mednarodne institucije vsiljujejo vsem svetovnim državam, pa pomeni zanikanje ekonomskih posebnosti in ekonomskih pogojev posameznih držav. Kenija, Kitajska, ZDA, Ukrajina, Španija, Avstralija in Irak so države, ki so se različno razvijale in imajo različne ekonomske pogoje ter tradicijo. Zdaj pa bi morale nenadoma delovati na enak način in pod enakimi pogoji. Kar preprosto ne gre.

Človek kot družbeno bitje lahko obstaja samo v odnosu do drugih ljudi in do sveta.

Človek je prvenstveno družbeno bitje (po Aristotlu je človek “družbena žival”), kar pomeni, da zunaj družbe ne more obstajati – vsaj ne kot človeško bitje. Družba tudi ni preprost seštevek vseh njenih pripadnikov, temveč je predvsem celota vseh odnosov med vsemi pripadniki družbe.

³⁸ Karl Marx in Friedrich Engels (1951), str. 646.

Če torej ekonomija predstavlja temelj vsem drugim področjem človeške družbe in če človek ne more obstajati zunaj družbenih odnosov, potem lahko sklepamo, da predstavlja razumevanje ekonomskih odnosov temelj za razumevanje celotnih družbenih odnosov.

Bistvo ekonomskega razvoja je blaginja vseh ljudi.

Blaginja ljudi mora biti končni cilj vseh ekonomskih dejavnosti. Vendar pri tem ne smemo zanemariti načela pravičnosti, ki pomeni, da mora biti blaginja namenjena vsem ljudem tako v današnjem času kot tudi v prihodnjem. Zato moramo upoštevati načelo trajnostnega razvoja: planetarno okolje in naravni viri morajo biti na voljo in ohranjeni v takšnem stanju, da si bodo tudi prihodnje generacije lahko ustvarile lastno blaginjo.

Bistvo ekonomije, ali temeljni ekonomski cilj, je prizadevanje za blaginjo vseh ljudi, danes in v prihodnosti. Pot k blaginji ljudi pa vodi preko zadovoljevanja človekovih³⁹ potreb. Zadovoljevanje človekovih potreb je pogoj za ustvarjanje (produkcijo) in ohranjanje (reprodukcijo) življenja.

---

³⁹ Tudi vsa za druga bitja morajo zadovoljevati svoje potrebe, če želijo preživeti. Nas zanima zadovoljevanje človekovih potreb.

USTVARJANJE IN OHRANJANJE ŽIVLJENJA

Po materialističnem pojmovanju zgodovine sta v zadnji instanci odločujoča momenta v zgodovini produkcija in reprodukcija resničnega življenja.⁴⁰

Ne glede na to, kaj si mislimo o Marxu in Engelsu in o materializmu, ki naj bi bil dokončno "poražen", moramo biti vsaj toliko pošteni in priznati, da smo kot človeška bitja v prvi vrsti podrejena zakonu – lahko mu rečemo materialistični – bivanja, ki se glasi: "samo, če zadovoljujemo svoje materialne potrebe, lahko preživimo". V tem smislu smo samo materialna bitja. S tem ne želimo zanikati drugih (morebitnih) človeških dimenzij, to je človeka kot bitja čustvovanj, razuma, duše ali duha, a to v ničemer ne spremeni zgornjih dejstev.

Ustvarjanje (produkcija) in ohranjanje (reprodukcija) življenja predstavljata sam temelj človeškega obstoja. Friedrich Engels je v poslovnem govoru na Marxovem grobu leta 1883 poudaril, da bi bilo za Marxovo nesmrtnost povsem dovolj že to, da je odkril *razvojni zakon človeške zgodovine*. Odkril je namreč preprosto dejstvo, da morajo ljudje najprej jesti, piti, stanovati in se oblačiti, preden se lahko ukvarjajo s politiko, znanostjo, umetnostjo, religijo itd.⁴¹

Kar pravzaprav že vemo, a vendarle teh besed očitno še danes ne razumemo, sicer ne bi toliko ljudi po nepotrebnem umiralo. Tako razvoj posameznika kot razvoj in obstoj sleherne človeške skupnosti, je pogojen z zmožnostjo preskrbe članov te skupnosti z vsaj z osnovnimi sredstvi in pogoji za preživetje, z drugimi besedami, da lahko zadovoljujejo svoje potrebe.

Za zadovoljevanje svojih potreb človek potrebuje (najmanj) hrano, vodo, oblačila in primerno bivališče. Potrebuje določene dobrine, ki se v današnjem tako imenovanem kapitalističnem proizvodnem načinu imenujejo blago. Marx je o njem rekel:

*Blago je najpoprej zunanji predmet, reč, ki s svojimi lastnostmi zadovoljuje človeške potrebe katerekoli vrste. Narava teh potreb, ali npr. izvirajo iz želodca ali iz fantazije, stvari nič ne spremeni.*⁴²

---

⁴⁰ Karl Marx in Friedrich Engels (1951), str. 627.

⁴¹ Ibid., str. 213.

⁴² Karl Marx (1986). Kapital, kritika politične ekonomije, prvi zvezek, druga izdaja. Cankarjeva Založba, Ljubljana, str. 39.

Dobrine, naravni viri, izdelki, storitve in blago

Zaradi lažjega razumevanja moramo ločiti več pojmov, ki opisujejo materialne dobrine, s katerimi človek zadovoljuje svoje potrebe (tudi želje, čeprav na povsem drugačen način).

Dobrine⁴³ so vse, kar človek potrebuje za zadovoljevanje svojih potreb. Dobri-ne so tako: zrak, ki ga dihamo; voda, sladka in slana; zemlja, namenjena bivanju in pridelavi hrane; gozdovi; izdelki (hrana, pijača, orodje, oblačila ...), storitve (izobraževanje, zdravstveno varstvo, prevoz ...) itd. Pod skupnim pojmom dobrine lahko razumemo vse spodaj naštete pojme.

Naravni (planetarni) viri so snovi, ki jih nudi planetarno (in tudi solarno) okolje tako v snovni obliki (rude, vode, gozdovi) kot v obliki energetskega potenciala (sončna, vetrna, jedrska, vodna energija). Za naravne vire je značilno, da so večinoma še v nepredelani (surovi) obliki in jih šele človeško delo preoblikuje v obliko, primerno za zadovoljevanje potreb.

Izdelki so dobrine (ali naravni viri), ki so že preoblikovani (s človeškim delom ter delovnimi sredstvi) v obliko, primerno za zadovoljevanje človeških potreb (in želja): oblačila, hrana, avto, televizor, hiša itd. Pri tem lahko omenimo še polizdelke, ki predstavljajo vmesno fazo med naravnimi viri in končnimi izdelki (npr. železova ruda – *avtomobilska pločevina* – avto).

Storitve so izdelki v katerih prevladuje človekovo delo in so vezane na nek proces, ki ga ne moremo kupiti in uporabiti kadarkoli želimo. Zobozdravnikov poseg, popravilo pralnega stroja, striženje las, poučevanje so storitve, čeprav je v procesu "izdelave" storitve vedno uporabljenih nekaj fizičnih izdelkov (npr. škarje, izvijač, kreda itd.).

Blago predstavlja vse zgoraj našteto, kar se lahko proda ali kupi na trgu.

Karl Marx na začetku svojega znamenitega Kapitala, sicer pravi, da za preučevanje blaga ni pomembno kakšne potrebe le-to zadovoljuje, a jih vseeno loči na potrebe, ki izvirajo iz želodca in potrebe, ki izhajajo iz fantazije; pri tem pa navede citat angleškega ekonomista Nicholasa Barbona iz leta 1690⁴⁴: *Želja predpostavlja potrebo: to je apetit duha*,⁴⁵ *ki mu je tako naraven kot lakota telesu*.⁴⁶

Čeprav je ločevanje potreb na potrebe telesa (lakota telesa) in na potrebe duha (apetit duha) lahko problematično (na primer: včasih je težko napraviti ločnico med tem, kdaj hrana zadovoljuje potrebe telesa in kdaj "zadovoljuje" potrebe duha, ki se v tem primeru izražajo kot poželenje po hrani), pa bomo za naše nadaljnje razmišljanje o ekonomskem ravnanju človeka, ločevali zadovoljevanje potreb od "zadovoljevanja" želja.

⁴³ Kasneje bomo uvedli še dva pojma: bogastvo in kapital človeštva. Oba pojma se deloma nanašata tako na dobrine kot na naravne vire.

⁴⁴ **Karl Marx (1986)**, opomba 2.

⁴⁵ V angleškem originalu Soul.

⁴⁶ V angleškem originalu Body.

Naj nam ne zamerijo tisti, ki se s temi problemi podrobneje in strokovneje ukvarjajo bodisi s filozofskega, psihoanalitičnega, psihološkega bodisi iz katerega koli drugega vidika. Naš temeljni namen je vendarle problem potrebe in želje osvetliti z ekonomskega vidika in predvsem ugotoviti, kakšen pomen in vpliv imajo na družbeno-ekonomske odnose.

POTREBE

Zakaj je z vidika ekonomije pravzaprav sploh pomembno, da ločujemo potrebe od želja?

Zato, ker obstaja bistvena razlika med zadovoljevanjem potreb telesa in “zadovoljevanjem” potreb duha. Današnji ekonomisti potreb in želja, bodisi iz nevednosti bodisi namerno, ne ločujejo, kar je več kot očitno iz pričujočega citata: “*želje oziroma potrebe so občutek pomanjkanja, ki ga želimo odpraviti*” in “*potrebe se tudi spreminjajo, se večajo in so neomejene*”.⁴⁷

V zgornjem citatu so želje in potrebe izenačene – kot *občutek pomanjkanja* – vendar niti želja niti potreba ne moreta biti to, kar je navedeno. Potrebe so nekaj, kar telo potrebuje – to izhaja že iz same besede – da lahko raste in se ohranja pri življenju. Da nekaj potrebujemo, nam pravzaprav sporoča telo samo in teh “sporočil” – telesnih občutkov lakote, žeje, vročine, mraza, utrujenosti ne moremo odpraviti, lahko pa potrebe telesa zadovoljujemo.

Če nekoliko poenostavimo, lahko rečemo, da so potrebe telesa “sporočila”, ki nam jih (nam, kot zavestnemu bitju) v obliki občutkov pošilja naše telo. S temi občutki nam telo sporoča, da potrebuje neko snov (npr. hrano), ki se po vnosu v telo bodisi spremeni v energijo potrebno za delovanje telesa bodisi se porabi za njegovo “gradnjo” ali “obnovo”. Telo nam tudi sporoča, kdaj je naše okolje ali pretoplo ali premrzlo, torej takšno, da moti njegovo normalno delovanje, zaradi česar potrebuje(mo) neko obliko zaščite (oblačilo, bivališče).

Iz povedanega sledi, da so človeške potrebe⁴⁸ naslednje: po **hrani, pijači, oblačilih, prebivališču**. Tem potrebam moramo dodati še vsaj dve potrebi: po **zdravstvenem varstvu** in **izobraževanju**, kajti življenje v velikih in kompleksnih človeških skupnostih, na stopnji razvoja, ki ga je človeštvo doseglo, nedvomno zahteva tudi zadovoljevanje teh dveh potreb.

Odsotnost zadovoljevanja katerekoli od zgoraj naštetih potreb ogroža obstoj človeškega bitja.

---

⁴⁷ Helena Fortič (2002). Temelji ekonomije, učbenik. Ljubljana: DZS, str. 9.

⁴⁸ O človeških potrebah govorimo z ekonomskega vidika, zadovoljevanje teh potreb je nujno, če želi človek preživeti. Človek ima seveda še druge potrebe: po spanju, seksualne potrebe, itd.

V zvezi s potrebami moramo upoštevati še naslednje:

- **Potreb telesa ne moremo nikoli (dokončno) zadovoljiti, lahko pa jih zadovoljujemo – vedno znova in znova.** Ne moremo jih odpraviti in nikakor ne morejo biti neomejene!
- **Zadovoljevanje potreb vseh ljudi na planetu je prednostna in najpomembnejša naloga ekonomije.** Zato moramo nujno ločevati zadovoljevanje potreb od “zadovoljevanja” želja; “zadovoljevanje” želja je z vidika preživetja in ohranitve posameznika ter celotnega človeštva nepomembno. Sodobni potrošniški sistem pa nam sporoča drugače: “Ni razlik med potrebami in željami, tako potrebe kot želje je mogoče zadovoljiti s trgovskim blagom (z izdelki in storitvami); potrebe ter želje se neprestano spreminjajo in večajo”.
- **Potrebe ljudi – če jih seveda ločimo od želja – so omejene in se v celoti večajo zgolj z rastjo prebivalstva in spremembami okolja ter kompleksnostjo družbe in odnosov znotraj nje.** Spreminja se način zadovoljevanja potreb, nikakor pa ne potrebe same. Prehranjevalne navade, način oblačenja, gradnje bivališč ter zdravstveno varstvo in izobraževanje so se v stoletjih res bistveno spremenile, a same potrebe ostajajo iste.

Ekonomski problem?

Nikakor se tudi ne moremo strinjati z umetno ustvarjenim temeljnim ekonomskim problemom, ki so ga ustvarili sodobni ekonomisti:

*Potreb je več kot dobrin. / .../ Nesorazmerje med potrebami in razpoložljivimi dobrinami imenujemo **temeljni ekonomski problem**. Potreb ne moremo zadovoljevati v tolikšni meri, kot si želimo.*⁴⁹

Ta umetno ustvarjeni “ekonomski problem” izhaja bodisi iz nepoznavanja bodisi iz ignoriranja razlik med zadovoljevanjem človeških potreb in človeških želja. Ker so potrebe ljudi omejene, jih je mogoče z omejenimi viri zadovoljevati, sploh če vemo, da so v resnici nekateri viri praktično neomejeni (sončna, vodna, vetrna energija itd.) in če vemo, da obstaja možnost recikliranja skoraj vseh materialov (papirja, aluminija, stekla itd.). Vemo tudi, da skupna proizvodnja hrane v svetu – namenjena zadovoljevanju najbolj temeljne izmed vseh človeških potreb – zadošča za zadovoljevanje potreb po hrani vseh prebivalcev planeta.

Zakaj potem prihaja do takšnih nesorazmerij, takšnega bogastva na eni in takšne revščine na drugi strani? Zato, ker današnji ekonomisti preprosto enačijo potrebe z željami in tako zadovoljevanje prvih kot drugih umeščajo na “skupni” trg. Na trgu pa velja neizprosni zakon ponudbe in povpraševanja, ki je samo drugo ime za medsebojno tekmovanje – za naravne vire in za blago, tudi za hrano, vodo ter zdravstvene in izobraževalne storitve.

---

⁴⁹ Helena Fortič (2002), str. 11.

Tekmovanje povzroča, da tisti, ki so sposobnejši, agresivnejši in tisti, ki imajo že v izhodišču boljše pogoje, na trgu z lahkoto premagajo manj sposobne, nemočne (bolne, hendikepirane ter mlajše in starejše) ter manj agresivne pripadnike človeške družbe. To pomeni, da nekateri z lahkoto zadovoljujejo svoje potrebe (in tudi brezšteviline želje), medtem ko drugi, in teh je veliko več kot prvih, le s težavo zadovoljujejo svoje najosnovnejše potrebe (po hrani in pijači) ali pa še teh ne morejo.

Zadovoljevanje človeških potreb pod nobenim pogojem ne bi smelo biti, vsaj v polni meri ne, podrejeno tržnim zakonitostim, kakršne vladajo danes, če skušamo razmišljati o kolikor toliko pravični ekonomiji in družbi.

Kaj pa “zadovoljevanje” želja?

ŽELJE

Zares, več ljudi ko srečam, bolj jasno mi postaja, da si ne glede na svoj položaj vsakdo med nami želi biti srečen in se izogniti trpljenju, pa naj bo bogat ali reven, izobražen ali neizobražen, pripadnik katerekoli rase, spola ali veroizpovedi. Vsako naše zavestno dejanje, na nek način vse naše življenje – kako smo se ga odločili preživeti v okviru omejitev, ki jih določajo okoliščine – lahko razumemo kot naš odgovor na veliko vprašanje, ki se zastavlja vsem: “Kako naj najdem srečo?”⁵⁰

Vse kar storimo – ne le kot posamezniki, temveč tudi na ravni družbe – je moč razumeti v smislu te osnovne težnje, ki je dejansko skupna vsem čutečim bitjem. Težnja oziroma hrepenenje, da bi bili srečni in da bi se izognili trpljenju, ne pozna meja. To hrepenenje je del naše narave. Ni ga potrebno opravičevati, pravico do izpolnitve mu podeljuje preprosto dejstvo, da si spontano želimo pristne sreče.⁵¹

XIV. Dalaj Lama

Želimo biti srečni in se izogniti trpljenju; lahko bi rekli, da je to hrepenenje po sreči resnična potreba duha⁵² (duševnosti). Ne vemo pa, kako do te sreče priti. Odgovore nam ponujajo različne verske avtoritete, filozofi, psihologi, guruji, politični in ekonomski ideologi ter številni drugi, ki nam obljublajo: “če boste sledili našim idejam, našemu načinu življenja, našemu sistemu, boste dosegli srečo, vendar šele nekoč v prihodnosti: z dolgim študijem, z intenzivno meditacijo, v posmrtnem življenju ali v kakšni drugi inkarnaciji.” Sreča je lahko tudi veliko bogastvo, prekrasen avto, nakit, parfum ali brezskrbno življenje – to nam sporočajo in obljublajo trgovci, mediji, proizvajalci in mnogi drugi.

V iskanju sreče najrajši uberemo najlažjo in najenostavnejšo pot in takšno pot nam ponuja današnji ekonomsko – potrošniški sistem. Le-ta je iskanje sreče nadomestil z iskanjem ugodja, ki nam ga ponujajo “zunanj predmeti” – trgovsko blago. Ugodje, ki nam ga ponuja potrošniški sistem, je dosegljivo takoj, ne pa nekoč v prihodnosti, kot nam obljublajo drugi. Občutek ugodja pa lahko zagotovi samo želja.

Kaj sploh je želja? *Želja je appetit duha*, je zapisal Nicholas Barbon že davnega leta 1690 in je tako naravna duhu, kot je lakota telesu.⁵³ Vendar beseda appetit ne pomeni isto kot lakota – beseda appetit je latinskega izvora (*appetitus*) in pomeni ‘željo, poželenje, nagon’ ter je izpeljanka iz glagola *appatere* ‘želei, poželeti, seči po čem’.⁵⁴

---

50 XIV. Dalaj Lama (2004). *Etika za novo tisočletje* [Prevedel Erik Majaron]. Tržič: Učila International, str. 4.

51 Ibid.

52 Z besedo *duh* uporabljamo pojem, ki je uporabljen v prevodu Marxovega Kapitala iz leta 1986 (glej: Karl Marx, 1986, str. 39). Nicholas Barbon, ki je v Marxovem delu naveden v opombi 2, je v originalu uporabil besedo *Soul*, ki lahko pomeni *duša, duševnost, duha* itd. Našemu razumevanju je najbližje pojem *duševnosti* ali *astrala* – človeške ravni, iz katere naj bi izhajale človekove želje (*materialno telo, duševnost in razum* so ravni ali telesa, ki naj bi po ezoteričnem nauku sestavljala človekovo nižjo naravo).

53 Karl Marx (1986). Opomba 2, str. 39.

54 Marko Snoj (1997). Slovenski etimološki slovar. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, str. 13.

Poželenje duha, ki se lahko izraža kot poželenje ali strast do hrane, nikakor ni isto kot potreba po hrani. Tako želja kot potreba se sicer lahko nanašata na isto hrano, vendar iz povsem različnih razlogov. Poželenje (apetit) pa se ne nanaša samo na hrano, temveč na vse zunanje objekte, ki so lahko snovni (npr. druga oseba, bogastvo, različni predmeti) ali nesnovni (npr. moč, vpliv, oblast, prestiž, slava, ideja). Poželenje duševnosti (ali *apetit duha*) se izraža kot želja po zunanjih objektih, ta pa lahko kaj hitro "preraste" v strast – prekomerno željo po zunanjih objektih (npr. strast do denarja, bogastva, ki se z drugo besedo imenuje pohlep).

Kakšen je mehanizem porajanja želje?

Zaznavanje objekta, pa naj bo to predmet, oseba ali kaj drugega, pravi Krishnamurti,⁵⁵ v nas lahko sproži čustven odziv: občutek radosti, veselja, sreče (ali tudi odpora, gnusa). Vendar je ta trenutek, ko pozabimo na vse probleme, skrbi in bolečine vsakdanjega življenja, kratek in hitro minljiv. Z objektom, ki je v nas sprožil ta čustveni odziv, skušamo vzpostaviti stik – se ga dotakniti ali si predstavljati, da smo se ga dotaknili. Nazadnje se pojavi želja: imeti, lastiti si ta objekt. *Ali na kratko: zaznavi objekta sledi čustveni odziv* (občutek, ki se pri tem poraja), poskus vzpostavitve **stika** z objektom (resničnega ali v domišljiji) in nazadnje se porodi **želja** imeti, lastiti si ta objekt. Takšen je mehanizem porajanja želje. Želja je naravna reakcija duševnosti (duha) na zunanji objekt, ki smo ga zaznali.

Primer: Zagledamo lep avto, kar nas navda z občutkom radosti, sreče, veselja; občudujemo ga, zdi se nam lep. Skušamo se ga dotakniti, vzpostaviti stik z njim in če nam to ne uspe, si v domišljiji predstavljamo, da smo se ga dotaknili. Potem se sproži želja, da bi ta avto imeli. Želja je torej naravna reakcija na zaznavanje nekega objekta, v tem primeru avtomobila.

Vendar naš razum skuša podaljšati prijetne občutke, ki smo jih doživeli ob zaznavi avtomobila. Zdi se nam, da je avto tisti, ki nam "nudi" ugodje, zato si ga želimo, hrepenimo po njem, razmišljamo o njem. če pa ga resnično dobimo (kupimo) potem ugodje, ki smo ga prej občutili, kaj hitro skopni, **saj je želja po avtu tista, ob kateri smo čutili ugodje, ne pa avto sam.** Zato se usmerimo na nov predmet (osebo, idejo...). Vedno znova in znova.

Kratkotrajne občutke – če so prijetni (če so neprijetni se jim skušamo izogniti) – ob zaznavanju objekta želimo podaljšati, ponoviti, vzdrževati. Naš razum v spomin "vskladišči" te prijetne občutke, izvor teh občutkov pa pripiše objektu (dasiravno gre za naše notranje, subjektivne občutke). Zdi se nam, da so prijetni občutki notranja lastnost nekega objekta (predmeta, osebe, prizora, ideje), zato razmišljamo o njih, želimo jih imeti; hrepenimo po njih.

⁵⁵ Jiddu Krishnamurti (1969), str. 35 - 37.

Dokler torej vzdržujemo željo po zunanjem objektu, čutimo pri tem svojevrstno ugodje, ko pa se nam želja dejansko "izpolni" – torej, ko želeni objekt dejansko dobimo – ugodje "izpuhti", saj tisto, kar smo ob zaznavi občutili ne pripada objektu, pač pa je to zgolj naš notranji občutek, reakcija na objekt, ki smo ga zaznali.

Krishnamurti pravi, da je *ugodje*⁵⁶ *družbena struktura. Od otroštva do smrti si prikrito, pretkano ali očitno prizadevamo za ugodje. Torej, kakršnakoli je oblika našega ugodja, mislim, da si moramo biti o tem zelo na jasnem, kajti ugodje bo vodilo in oblikovalo naša življenja.*⁵⁷

Občutek ugodja (podaljševanja kratkotrajnih prijetnih občutkov ob zaznavanju nekega objekta) nam predstavlja nadomestek za naše globoko hrepenenje po resničnem in trajnem občutenju sreče.

Medtem, ko je potreba zahteva človeškega telesa po nečem, kar le-to nujno potrebuje, da lahko raste in se ohranja, pa je želja mehanizem človeške duševnosti, s katerim skuša zadovoljiti svojo globoko notranjo "potrebo" po sreči – stanju, ko v človeku (v njegovi duševnosti) ni več nobenih nasprotij, pomanjkljivosti, trpljenja in nesreč.

Želja po zunanjih objektih nam torej predstavlja "bližnjico" do izpolnitve našega hrepenenja ("potrebe"), da bi bili srečni in da bi se izognili trpljenju. To "bližnjico" pa dodobra izkorišča sodobni ekonomsko-potrošniški sistem, ki "proizvaja" potrošniško miselnost.

POTROŠNIŠKA MISELNOST

Potrošniška miselnost temelji na predpostavki, da je človeško željo mogoče zadovoljiti z materialnimi dobrinami (zunanji objekti), predvsem v obliki trgovskega blaga. Potrošniško miselnost "ustvarja" mogočen ekonomsko-potrošniški sistem, ki ga sestavljajo proizvodna podjetja, trgovine, reklamne agencije, mediji, (nekatero) izobraževalne ustanove in druge institucije. Ta sistem načrtno spodbuja človekove želje in spodkopava stoletja stare vrednote ter omejitve, ki so jih ljudem predpisovale različne institucije in avtoritete (država, cerkev, izobraževalne ustanove, filozofi itd.).

Bistvene značilnosti potrošniške miselnosti lahko strnemo v naslednje predpostavke:

- človekove želje je "mogoče" zadovoljiti z materialnimi dobrinami – trgovskim blagom.
- Potrošniško miselnost ustvarja potrošniški sistem, ki ga sestavljajo proizvodno-storitvena, trgovska in medijska industrija.
- Potrošniški sistem načrtno spodbuja želje in spodkopava stare moralne vrednote in omejitve.

⁵⁶ Krishnamurti uporablja angleško besedo *pleasure*, ki ima v prevodu več pomenov: veselje, zabava, radost, ugodje, želja, zadovoljstvo, uživanje, slast, čutna naslada. Najbližje nam je beseda ugodje, ki vključuje tudi ostale pomena ter se ujema s Freudovim »načelom ugodja«.

⁵⁷ Jiddu Krishnamurti (1969), str. 34.

Človekove želje je “mogoče” zadovoljiti z materialnimi dobrinami – trgovskim blagom.

Potrošniški sistem nenehno spodbuja človekove želje, seveda z enim samim namenom: prodati čim več trgovskega blaga in s tem čim več zaslužiti. Ljudje – potrošniki smo ujeti v past iz katere ne vidimo izhoda: vedno več si želimo, hkrati pa smo vedno bolj nezadovoljni (ker nam predmeti, ki si jih želimo, ne prinašajo tistega, kar od njih globoko v sebi pričakujemo – zadovoljitve našega hrepenenja po sreči), zato želimo še več in še bolj smo nezadovoljni in tako naprej.

Naše hrepenenje, da bi dosegli stanje trajne sreče, ni uresničljivo z objekti, ki so zunaj nas. Želja po teh objektih nam ponuja kratkotrajen občutek ugodja, ki pa je samo “zelo slab” nadomestek sreče, po kateri pravzaprav hrepenimo. Občutke ugodja, ki nam jih “ponujajo” želje po zunanjih objektih, moramo zato neprestano obnavljati z novimi zunanjimi objekti – trgovskim blagom.

Vzdrževanje in ponavljanje občutka ugodja prinaša poleg ugodja tudi bolečino in strah. Bojimo se, da bomo izgubili tisto, kar že imamo ali da ne bomo dobili tistega, kar mislimo, da nam bo prineslo občutke ugodja. Zato se neprestano prizadevamo za ugodje in za njegovo ohranjanje, ki ga “vidimo” v različnih zunanjih objektih. Vendar so občutki ugodja v resnici le kratkotrajni, zato potrebujemo vedno nove in nove objekte – da bi ob njih ponovno občutili ugodje. Želimo si vedno več, a smo vse bolj nesrečni. Želja je zato neločljivo povezana s trpljenjem.

Potrošniško miselnost ustvarja potrošniški sistem, ki ga sestavljajo proizvodno-storitvena, trgovska in medijska industrija.

Potrošniškega sistema ne sestavljata zgolj proizvodna in trgovska dejavnost, temveč gre za kompleksen sistem, katerega jedro dejansko predstavlja mogočna medijska industrija, ki prispeva največji delež k “ustvarjanju” potrošniške miselnosti med ljudmi. Predvsem filmi in reklame, kot glavni proizvodi medijske industrije, ljudem nenehno sporočajo, da sreča, zadovoljstvo, radost, veselje “bivajo” v izdelkih in storitvah (trgovskem blagu) ter v bogastvu, moči, vplivu, ideji itd. človeka ne določa več Descartesov izrek “Mislim torej sem”, temveč potrošniški izrek: “Imam, torej sem.”

Koliko je potrebno vložiti v “izgradnjo” potrošniške miselnosti, nazorno ilustrira podatek, da so skupni letni izdatki za oglaševanje v vseh medijih v letu 2004 dosegli neverjetnih 373,1 milijarde ameriških dolarjev (mlr \$): ZDA 167,8 mlr \$; Evropa 93,3 mlr \$; azijsko-pacifiška regija 74,8 mlr \$; Latinska Amerika 14,7 mlr \$; ves ostali svet pa še 22,5 mlr \$.⁵⁸

---

⁵⁸ Barbara Arnn (2005). Ad Expenditures Continue Global Growth, New Media Lead the Way, 5. 1. 2005. Operations & Fulfillment [<http://opsandfulfillment.com/advisor/adspend-zenithoptimedia/>].

---

*Za primerjavo: za doseg Razvojnih ciljev novega tisočletja*⁵⁹ (*Millennium Development Goals*), torej za odpravo največjih problemov današnjega časa (lakote, revščine, nepismenosti, AIDS-a, ...), bi letno potrebovali od 40 do 70 milijard ameriških dolarjev pomoči revnim državam, kar je približno dvakratna vsota današnje pomoči in še vedno veliko manj kot bogati svet zapravi za oglaševanje.⁶⁰

“Vzdrževanje” potrošniške miselnosti je nedvomno zelo draga in zahtevna stvar.

Potrošniški sistem načrtno spodbuja želje in spodkopava stare moralne vrednote in omejitve.

Pravzaprav lahko krščanski koncept greha (in tudi božjih zapovedi) razumemo kot poskus obvladovanja človekove želje, ki po svoji naravi teži k brezmernosti.

Ko je želja “šla” predaleč, ko je prestopila neko (od zunanje, ponavadi cerkvene avtoritete) določeno mejo, je človek postal grešnik, za kar je bila zagrožena kazen, tudi (po)smrtna. Cerkvena in tudi posvetna oblast sta od tega, da sta brzdali človeške strasti (pretirane želje), seveda imeli koristi – tako sta lažje vladali svojim “podanikom” in jih izkoriščali. Meje, do kam je neko ravnanje normalno in spodobno, od kje pa pretirano in grešno, so se sicer spreminjale, a so bile vedno prisotne.

Veliki in zelo vplivni srednjeveški filozof sv. Tomaž Akvinski (1225 – 1274), je pohlep (strast ali pretirano željo po *zunanjem bogastvu*), kot enega izmed sedmih smrtnih grehov, označil kot ravnanje, ki presega (neko) mejo ali mero:

V vsaki stvari, ki služi končnemu namenu, v določeni meri obstaja dobro, koristno / .../ zunanje dobrine spadajo k stvarim, ki so uporabne za končni namen / .../ človek si prizadeva, skladno z določeno mero, imeti zunanje bogastvo v takšnem obsegu, da lahko živi in vzdržuje pogoje za svoje življenje. Zato zanj pomeni greh, če prekorači to mero in si želi pridobiti ali ohranjati prekomerno količino tega zunanjega bogastva. To je pravi pomen pohlepa, ki pomeni “pretirano ljubezen do posedovanja”.

Medtem, ko sv. Tomaž Akvinski govori o povsem določenem grehu – pohlepu, pa sodobni slovenski filozof Mladen Dolar o konceptu greha na splošno spregovori takole: *Greh je želja, ki gre predaleč, želja, ki podivja, ki se sama sebe perpetuira in se sama poganja, nenasitno se hrani sama s seboj, kot da bi pozabila na svoj namen.*⁶¹

---

⁵⁹ Več o teh ciljih v poglavju *Ob zori novega tisočletja*.

⁶⁰ **Millennium Development Goals: Achieving the Goals**
[http://www.developmentgoals.org/Achieving_the_Goals.htm].

⁶¹ **Mladen Dolar (2002)**, O skoposti. Ljubljana : Društvo za teoretsko psihoanalizo, Zbirka Analecta, str. 11.

Greh je torej Dolar neposredno povezal z željo, ko le-ta postane pretirana, ko podivja, takrat človek greši – prekorači določeno mejo (mero), ki mu jo zapoveduje družba (preko staršev, učiteljev, duhovnikov, častnikov in drugih avtoritet) v obliki moralnih pravil in zapovedi. Omejitve, ki so jih nekdanje postavljale avtoritarne institucije (družina, cerkev, šola, vojska, policija), danes razpadajo pod udarom potrošniške industrije, ki načrtno spodbuja človekove želje po zunanjih objektih.

Želje ni več dovoljeno omejevati, še manj pa spodbujati ljudi k zmernosti. **Spodbujanje želja predstavlja bistven del potrošniško usmerjene industrije, ki iz človeka ustvarja potrošnika.** Želje po zunanjih objektih (ne mislimo na potrebe) pa so vedno sebične in usmerjene predvsem k zadovoljitvi lastnih interesov. Želja po zunanjih objektih mora v potrošniški družbi postati neomejena in svobodna. Tako lahko spodbuja na eni strani pretirano trošenje, na drugi pa pretirano proizvodnjo.

Brezglava potrošnja

Kako brezglava je potrošnja, dokazujejo Američani, ki samo za darila⁶² v treh dneh po Zahvalnem dnevu (konec novembra), ki predstavljajo uvod v božično-novoletne nakupe, zapravijo 22,8 milijarde dolarjev (podatek za leto 2004), toliko kolikor znašajo skupni letni državni proračuni⁶³ Nigerije (11,09 milijarde dolarjev) Bangladeša (7,55 milijarde dolarjev), Etiopije (2,4 milijarde dolarjev), Afganistana (0,55 milijarde dolarjev), Čada (0,681 milijarde dolarjev), Demokratične republike Kongo (0,244 milijarde dolarjev) in Burundija (0,209 milijarde dolarjev). A medtem, ko je Američanov skupaj 293 milijonov, je prebivalcev naštetih držav 449 milijonov.

V celotnih prazničnih nakupih od konca zahvalnega dne (konec novembra) pa do novega leta Američani za darila potrošijo 220 milijard dolarjev, kar je skoraj toliko kot dvakratni državni proračun Indije (114,6 milijarde dolarjev), ki ima več kot milijardo prebivalcev. Iz proračuna izhajajo seveda tudi vsi socialni izdatki, ki so poleg vojaških in vseh drugih izdatkov države, ponavadi precej skromni.

A potrošniška in trgovska miselnost danes presega okvire trgovine, kjer se v pretiranih količinah kupuje in prodaja blago vsakršne vrste. Trgovsko-potrošniška miselnost posega tudi na druga področja družbenega življenja. Proces širjenja trgovsko-potrošniške miselnosti na druga družbena področja lahko s skupnim imenom poimenujemo **komercializacija družbe**.

⁶² **Greta Guest (2004)**, Free Press business writer: THANKSGIVING WEEKEND SHOPPING: Consumers get the job done: They buy like crazy for holiday. Detroit Free Press, 29. 11. 2004
[http://www.freep.com/money/business/rsales29e_20041129.htm].

⁶³ **CIA: THE WORLD FACTBOOK**, 2004 [<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/>].

KOMERCIALIZACIJA DRUŽBE

Komercializacija pomeni širitev potrošniške miselnosti in "vrednot" ter načina delovanja potrošniškega sistema iz proizvodno-trgovskih dejavnosti na vsa druga družbena področja (izobraževanje, zdravstveno in socialno varstvo, kultura, znanost, umetnost, šport itd.).

Komercializacija družbe temelji na naslednjih predpostavkah:

- Trg je osrednje stičišče ekonomskih, političnih, kulturnih in in celotnih družbenih odnosov.
- Na trgu je mogoče prodati in kupiti vse.
- Tržne "vrednote" so postale hkrati tudi "vrednote" celotne družbe, te pa so: tekmovalje, pohlep, špekulacije in goljufija.

Trg je osrednje stičišče ekonomskih, političnih, kulturnih in in celotnih družbenih odnosov.

Trg je bil sprva konkreten prostor, kjer so se menjavale dobrine (npr. tržnica, trgovina, borza), danes pa ima trg veliko širši in abstraknejši pomen. Trg pravzaprav ni več samo prostor menjave dobrin, denarja, izdelkov ali storitev, ampak predstavlja predvsem vrsto medsebojnih odnosov med posamezniki, podjetji, lokalnimi skupnostmi in državami, ki postanejo tržni udeleženci. Tržni odnos pa pomeni, da med vsemi tržnimi udeleženci veljajo posebni odnosi.

Ti odnosi so komercialni (*commercium* je latinska beseda⁶⁴ za trgovino, kupčijo, promet), torej trgovski. Trgovski – komercialni odnosi so odnosi, kakršni vladajo med kupcem in prodajalcem, kar pomeni, da odnosi med njimi vedno in izključno temeljijo na menjavi (nikoli na solidarnosti, medsebojni delitvi in darovanju).

Tržni odnosi so bili od nekdaj "rezervirani" za področje proizvodnje in trgovine, danes pa se postopno širijo na vsa druga družbena področja: zdravstveno in socialno varstvo, izobraževanje, kulturo, umetnost, šport in celo politiko. S tem pa tržni odnosi, zasnovani na menjavi, izpodrivajo odnose na katerih temelji sleherni človeška skupnost: na solidarnosti, sodelovanju in medsebojni delitvi. Tržno-komercialni odnosi so danes postali prevladujoči družbeni odnosi.

Skoraj preroške besede avstrijskega ekonomista in sociologa madžarskega rodu Karla Polanyi-a iz leta 1944 so danes več kot aktualne:

*"Dovoliti trgu, da postane edini upravitelj in razsodnik usode človeških bitij in njihovega naravnega okolja / .../ vodi k uničenju družbe."*⁶⁵

---

⁶⁴ Fran Bradač (1990). Latinsko slovenski slovar. Ljubljana: Državna založba Slovenije, str. 102.

⁶⁵ Karl Polanyi (2001). The Great Transformation. Foreword by Joseph E. Stiglitz. Boston Beacon Press, str. 76.

Na trgu je mogoče prodati in kupiti vse.

S komercializacijo se torej logika trgovskih odnosov, z vsem svojimi negativnimi vidiki, "seli" na vsa ostala družbena področja, torej tudi na področje zdravstvenega in socialnega varstva ter izobraževanja. Komercializacija družbenih odnosov s tem prodira na področja, ki so "zadolžena" za zadovoljevanje človeških potreb, kar pomeni, da je zadovoljevanje človeških potreb prepuščeno trgu in vsem njegovim pomanjkljivostim.

Komercializacija časa in kulture

*... ves čas je komercialni čas. Kulturni čas izginja, človeštvo ostaja samo s komercialnimi vezmi, ki držijo civilizacijo skupaj.*⁶⁶

Komercializacija ne osvaja samo različnih področij človeške družbe, ampak komercializira tudi človekov čas. Ves človekov čas postaja zapolnjen in komercialno izkoriščen. Prosti čas ni več prosti čas, temveč je "koristno" izrabljen za obisk: fitnesa, wellnes centra, telovadnic; nakupovalnih središč, kjer se je mogoče sprehajati, kramljati, igrati, jesti, zabavati, posedati in kupovati ali samo zapravljati; kino centrov, kjer je mogoče početi vse in niti filma ni treba več gledati; zabaviščnih centrov, ki ponujajo velikanske naprave za različna doživetja; adrenalinskih centrov, kjer se izkušajo velike "nevarnosti"; "all inclusive" potovanj, ki vključujejo "pristine" stike z "domorodci" in ogled "neokrnjene" narave in kulture – "vse življenje postane plačljivo doživetje".⁶⁷

*Zdaj je ekonomija usmerila svojo pozornost na zadnjo neodvisno področje človeške aktivnosti: na kulturo samo. Kulturne rituale, različne družbene dogodke, družabna srečanja, umetnost, šport in igre, družbena gibanja, prostovoljno delo – vse si prisvaja komercialna sfera.*⁶⁸

Komercializacija ponuja vse več ugodja, a vse manj svobode. Bistvo današnjega trošenja niso več samo materialni izdelki, ampak doživetja. Izkustvo življenja je postalo kupljivo in s tem življenje samo. Človeški čas je postal dobrina, s katero je mogoče razpolagati, jo kupiti in prodati ter prihraniti, pregovor "čas je zlato" pa resničen – v dobesednem pomenu.

Na trgu se danes lahko kupi in proda vse: od izobrazbe, zdravja, znanja do tehnoloških pridobitev človeštva in naravnega okolja; od umetniških del, kulturnih srečanj do teles in delov teles; od političnega vpliva, volitev do "prijateljstva" in "sreče" itd.

Ko postanejo, na primer zdravstvene storitve tržno blago, se takoj začne ločevanje: na tiste, ki si jih lahko in tiste, ki si jih ne morejo privoščiti. Zato danes v bližini super sodobnih medicinskih centrov z vrhunskim medicinskim osebjem, umirajo ljudje zaradi ozdravljivih bolezni. Solidarnosti ni več, ostane pa boj za preživetje, ki ga v človeški družbi ne bi smeli več poznati. Danes kar 880 milijonov

⁶⁶ **Jeremy Rifkin (2000).** *The Age of Access, The New Culture of Hypercapitalism, Where All of Life Is Paid-for Experience.* New York: Jeremy P. Tarcher / Putnam, str. 10.

⁶⁷ *Ibid.*, iz ponaslova knjige: *Where All of Life Is Paid-for Experience.*

⁶⁸ *Ibid.*, str. 10.

---

ljudi sploh nima dostopa do zdravstvenih storitev. Podobno bi lahko rekli še za izobraževanje, socialno varstvo, tudi kulturo itd.

Zato je nevarnost komercializacije, ob izkoriščanju ljudi v tretjem svetu, tudi v komercializaciji naših konceptov, vrednot, našega pogleda na svet. Zato je komercializacija danes bolj nevarna kot atomska bomba.⁶⁹

Tržne “vrednote” so postale hkrati tudi “vrednote” celotne družbe, te pa so: tekmovanje, pohlep, špekulacije in goljufija.

Značilnost trgovskih odnosov ni pravična menjava dobrin med dvema enako-pravnima udeležencema, temveč največkrat menjava, utemeljena na goljufi in špekulaciji. Že slavni Aristotel ni imel najboljšega mnenja o trgovini:

Obstajata dva načina pridobivanja bogastva. En način pripada domači proizvodnji (ekonomika), drugi pa trgovini (hrematistika): prva je potrebna in hvale vredna, druga je osnovana na menjavi (cirkulaciji) in jo po pravici grajajo; kajti ona ne temelji na naravi, temveč na medsebojni goljufiji.⁷⁰

Trgovina temelji na menjavi, le-ta pa pogosto na goljufiji. Ni odveč pripomniti, da je tudi trgovina lahko osnovana na temeljih pravičnosti in enakopravnosti, a to je danes prej izjema kot pravilo.⁷¹ Vendar trgovanje še ni najhujša oblika pridobivanja bogastva, še bolj nepoštena in nepravična oblika je trgovanje z denarjem – oderuštvo:⁷²

Čisto po pravici pa je najbolj osovražena oblika pridobivanja bogastva oderuštvo, ker je v njem vir pridobivanja denar sam in se ne uporablja zato, za kar so ga iznašli. Kajti nastal je za menjavo blaga, obresti pa delajo iz denarja več denarja. Kajti rojeni so podobni tistim, ki so jih rodili. Obresti pa so denar od denarja, tako da je od vseh pridobitvenih panog ta najbolj protinaravna.⁷³

Aristotel seveda ni mogel vedeti za borze vrednostnih papirjev, katerih osnovna dejavnost je špekuliranje z delnicami, obveznicami in drugimi vrednostnimi papirji; kjer niti za poslovanje z denarjem ne gre več, temveč dobesedno za igro na srečo, hazardiranje – na kateri vrednostni papir staviti, torej špekulirati, da bo dosegel višjo vrednost in ga takoj prodati. Vedno znova in znova.

Tako kupec kot prodajalec vstopata v medsebojni odnos predvsem z željo po pridobitvi čim večje presežne koristi – dobička, kar pomeni: dobiti več kot dati! To pa je mogoče samo na nepošten način ali z izkoriščanjem drugega. Za komercializacijo torej lahko rečemo, da je utemeljena na “vrednotah” špekuliranja, goljufanja, tekmovanja in pohlepa, kar uničuje družbene odnose.

Potrošništvo in komercializacija družbe ter pohlep in špekuliranje imajo svoje “zaledje” v neoliberalni ekonomski teoriji – ideologiji.

---

69 Benjamin Creme (2001). The Great Approach. Amsterdam, London, Los Angeles: Share International Foundation, str. 83.

70 Aristotel (1984). Politika, četrto izdanje. Prevod: Dr. Ljiljana Stanojević-Crepajac. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod, str. 17.

71 Primer za takšno trgovino je mednarodno gibanje Fair Trade – Pravična trgovina, o čemer bomo spregovorili v poglavju OZN – skupnost za vse.

72 Oderuštvo je danes mogoče res preživet izraz, a večina finančnih institucij ravna resnično oderuško. Velikanski dobički finančnih institucij (banke, zavarovalnice itd.) to nedvomno dokazujejo. Obstajajo tudi izjeme: na primer Banka Grammen, ki se ukvarja s tako imenovanim mikrokreditiranjem v najrevnejših državah (Glej poglavje Globalni pomen lokalnih skupnosti).

73 Aristotel (1984), str. 17.

NEOLIBERALNA EKONOMIJA

Podlaga potrošniški miselnosti in komercializaciji družbe je neoliberalna ekonomska teorija – pravzaprav ideologija, ki je svoj (ponoven; neo – nov) pohod začela z izvolitvijo britanske premierke Margaret Thacher leta 1979 in ameriškega predsednika Ronalda Regana leta 1980. Neoliberalna ekonomija je vrnila svet v podobno stanje, kakršno je bilo pred zlomom newyorške borze leta 1929, ki je pahnil svet v veliko gospodarsko krizo.

Ekonomija je pred borznim zlomom leta 1929 temeljila na liberalizmu – “svobodnem” delovanju podjetij, finančnih institucij in borz vrednostnih papirjev, ki so zagovarjale nevmešavanje države v gospodarstvo ali v ekonomijo nasploh. Posledica te “svobode” je bila skoraj popolna odsotnost pravil in zakonov na ekonomskem področju. Edini zakon, ki je vladal, je bil zakon močnejšega, predrznejšega in bolj pokvarjenega, vladalo je vsesplošno medsebojno tekmovanje. Posledice poznamo. Velika gospodarska kriza je pahnila velik del prebivalstva razvitega sveta v nezaposlenost in revščino ter je bila tudi eden od glavnih vzrokov za začetek II. svetovne vojne.

Po drugi svetovni vojni so se razvite države, z Bretton-Woodskim sporazumom,⁷⁴ za nekaj časa dogovorile za bolj pošteno in nadzorovano ekonomsko ravnanje, a so kasneje te dogovore opustile in z Margaret Thacher ter Ronaldom Reganom se je “duh” liberalne ekonomske ideologije ponovno obudil in postal nov – neoliberalen.

Temeljne predpostavke neoliberalne ekonomske ideologije so naslednje:

- tekmovanje (konkurenčnost) spodbuja ljudi, da dajo “vse od sebe” in tako pripomorejo k razvoju družbe kot celote;
- s tem, ko človek sledi lastnim interesom, zadovoljuje interese celotne družbe;
- “svobodno” (liberalno) delovanje posameznika in podjetja, brez vmešavanja države, je pogoj za splošen družbeni razvoj.

Tekmovanje (konkurenčnost) spodbuja ljudi, da dajo “vse od sebe” in tako pripomorejo k razvoju družbe kot celote.

Bistvo neoliberalne ideologije temelji na ideji tekmovanja – med posamezniki, podjetji, narodi, regijami in državami. Po tej logiki najsposobnejši in tudi najagresivnejši ljudje, ki dajejo v medsebojnem tekmovanju “vse od sebe”, pospešujejo razvoj, ki prinaša koristi tudi manj sposobnim in manj agresivnim pripadnikom družbe. Margaret Thacher je takole izrazila takšen način razmišljanja: “Naša

---

⁷⁴ Glej poglavje OZN – skupnost za vse.

---

naloga je, da slavimo neenakost in videli bomo, kako pridejo na površje talenti in sposobnosti, ki se izražajo kot koristi za vse.”⁷⁵

V resnici pa tisti, ki si v neusmiljenem tržnem boju pridobijo največja bogastva, ne kažejo niti najmanjšega interesa, da bi si pridobljeno delili z drugimi. Vsi rezultati razvoja se zato kopičijo v njihovih rokah, čeprav so k ustvarjanju tega bogastva, posredno in neposredno, pripomogli številni drugi ljudje, ki imajo od tega svojega prispevka kaj malo ali nič.

Predstavniki neoliberalnega razmišljanja razvoj človeške družbe enačijo z “bojem za obstanek”, kakršen naj bi vladal v naravi in naj bi bil tudi za človeka nekaj “naravnega”, hkrati pa pozabljajo, da je boj za obstanek v naravi nekaj izjemno racionalnega: lev bo ulovil samo toliko plena kot ga potrebuje, nikoli si ne bo kopičil nepotrebnih zalog in nikoli ne bo brezglavo uničeval svojega okolja.

V naravi preživijo le najmočnejši, najsposobnejši in tako naj bi bilo tudi v človeški družbi, vendar je človek najprej družbeno bitje, torej lahko živi in preživi samo v skupnosti. Človek je postal človek šele, ko je začel bivati v skupnosti, v družbi. Možnost obstoja in razvoja ima človek samo znotraj družbene skupnosti, v kateri morajo (vsaj v minimalni meri) “vladati” principi sodelovanja, solidarnosti in medsebojne delitve. Brez teh principov ne bi mogli (pre)živeti niti v prvotnih “primitivnih skupnostih”, kaj šele v sodobnih državah in mednarodni skupnosti.

Razmišljanje sodobnih neoliberalnih ideologov lahko “razberemo” iz sicer zabavnih in sprostilnih oddaj (so res takšne?), kakršni sta na primer oddaji *Najšibkejši člen* in *Lepo je biti milijonar*. Kaj nam sporočata? Da z drugimi sodelujemo izključno zaradi lastnega interesa, da je bistveno biti bogat (in tega bogastva ne deliti z drugimi) in da je potrebno najšibkejše pripadnike družbe izločiti iz “igre življenja”.

Natanko tako deluje današnja ekonomija. Manjšemu delu človeštva pripada (skoraj) vse, večini na koncu ne ostane (skoraj) nič. Na takšen način človeška družba ne more več dolgo obstajati.

Friedrich Engels je o tej tematiki spregovoril takole: *Na eni strani so neizmerna bogastva in obilica produktov, ki jih kupci ne morejo pokupiti. Na drugi strani je velika večina družbe sproletarizirana, spremenjena v mezdne delavce in prav zaradi tega nesposobna, da bi si prisvojila to obilico produktov. Družba se razcepi v majhen, čezmerno bogat razred in v velik razred mezdnih delavcev, ki nima ničesar, in ta razkol povzroča, da se ta družba duši v lastnem obilju, medtem ko je velika večina njenih članov komaj zavarovana ali pa sploh ni zavarovana pred skrajnim pomanjkanjem. To stanje postaja od dne do dne bolj nesmiselno in – bolj nepotrebno.”⁷⁶*

---

⁷⁵ Susan George (1999). A Short History of Neoliberalism, *Conference on Economic Sovereignty in a Globalising World*, March 24 - 26, 1999. Global Policy Forum [<http://www.globalpolicy.org/globaliz/econ/histneol.htm>].

⁷⁶ Karl Marx in Friedrich Engels (1950). Izbrana dela, I. zvezek. Cankarjeva založba, Ljubljana, str. 76.

S tem, ko človek sledi lastnim interesom, zadovoljuje interese celotne družbe.

*Kako so lahko trgovske, bančne in podobne dejavnosti, pridobivanja denarja, v nekem obdobju moderne zgodovine postale spoštovane, potem, ko so bile skozi dolga stoletja obsojane in zaničevane kot pohlep, skopost in grabežljivost?*⁷⁷

To se sprašuje Albert O. Hirschmann, ameriški sociolog in ekonomist, v knjigi *Strasti in interesi (The Passions and the Interests)*, ki opazi "prehod" vrednot v sedemnajstem in osemnajstem stoletju. Dejanja, ki jih vodita bodisi pohlep bodisi strast do bogastva in so do takrat veljala za grešna in obsojanja vredna, postanejo spoštovane in hvalevredne človeške lastnosti takrat, ko so usmerjena v zadovoljevanje lastnih interesov. Hirschmann navaja francoskega filozofa barona de Montesquieu-ja (1689 - 1755) – med drugim je navdihnil pisce ameriške ustave – ki je v svojem znamenitem delu *Duh zakonov* zapisal: *Srečni so ljudje, ki so v takšni službi, v kateri – čeprav jih njihove strasti spodbujajo k zlim dejanjem – so te strasti vendarle, kadar služijo zadovoljevanju njihovih lastnih interesov, človeške in krepostne.*⁷⁸

Kar pomeni, da če človek "zaposli" svoje nizkotne strasti (pohlep, grabežljivost, skopost itd.) v dejavnostih, v katerih lahko zadovoljuje lastne interese (predvsem materialne koristi), te strasti zato niso več nekaj slabega. V pridobitniški dejavnosti (trgovina, bančništvo, proizvodnja itd.) vdajanje človeškim strastem ni več nekaj slabega – kar je bilo prej grešno, postane družbeno sprejemljivo, zaželjeno in celo koristno dejanje. In tako je še danes.

A ne samo, da strasti, prej grešne in nizkotne, postanejo družbeno sprejemljive, če so "zaposlene" v službi lastnih interesov (koristi), zadovoljevanje lastnih interesov naj bi hkrati pomenilo tudi zadovoljevanje interesov celotne družbe. O tem je razmišljal že slavni angleški ekonomist Adam Smith, na katerega se tako radi sklicujejo sodobni neoliberalni ekonomisti, pred več kot dvema stoletji v svojem znamenitem delu *Bogastvo narodov (The Wealth of Nations)*; namreč, ko človek *sledi svojim lastnim interesom, pogosto bolj učinkovito podpira interese družbe, kot pa takrat, ko jih podpira neposredno.*⁷⁹

Prav zadovoljevanje lastnih (sebičnih) interesov, je danes v središču pozornosti ekonomskega sistema, lastni interesi posameznikov imajo absolutno prednost pred interesi celotne družbe. Vendar se je že Adam Smith zelo dobro zavedal nevarnosti, ki prežijo v družbi, saj se v vseh obdobjih človeške zgodovine vedno najdejo posamezniki, tako imenovani gospodarji človeštva, ki si zase nakopičijo večino družbenega bogastva:

---

⁷⁷ **Albert O. Hirschmann (1997).** *The Passions and the Interests, Political Arguments for Capitalism before Its Triumph* (Twentieth Anniversary Edition). Princeton University Press, Princeton, New Jersey, str. 9.

⁷⁸ **Charles de Secondat, Baron de Montesquieu (1752).** *THE SPIRIT OF LAWS*. Translated by Thomas Nugent, revised by J. V. Prichard. Based on an public domain edition published in 1914 by G. Bell & Sons, Ltd., London. Rendered into HTML and text by Jon Roland of the Constitution Society. XXI, 20 [<http://www.constitution.org/cm/sol.htm>].

⁷⁹ **Adam Smith (1991).** *Wealth of Nations*. New York: Prometheus books, str. 352.

---

*Vse zase in nič za druge, se zdí, da se v vseh obdobjih človeške zgodovine, glasi nizkotna maksima gospodarjev človeštva. Takoj ko najdejo način, kako si pridobiti celotno vrednost dohodka od premoženja zase, ne kažejo nobenega nagnjenja, da bi ga delili z drugimi.*⁸⁰

V njegovem času so bili gospodarji človeštva veliki tovarnarji in trgovci, danes pa so to lastniki velikih mednarodnih podjetij (korporacij) in veliki finančni ter borzni špekulantje. Neskončen pohlep, sebičnost in strast do bogastva ter moči, te lastnosti "gospodarjev človeštva", so v sodobni družbi sprejete kot splošne "vrednote". Vse zase in nič za druge, pa je glavni moto sodobnega, potrošniško in komercialno usmerjenega pripadnika "razvite" družbe.

Vprašanje je torej: ali zadovoljevanje zgolj lastnih interesov res koristi celotni družbi in ali so človeške strasti (kot so pohlep, grabežljivost in skopost) res koristno "zaposlene" v dejavnostih, v katerih človek lahko zadovoljuje svoje, večinoma materialne interese⁸¹ (v podjetjih, bankah, na borzah itd.)?

---

⁸⁰ Adam Smith (1776). *Wealth of Nations*, Book III, Chapter 4.10: How the Commerce of the Towns Contributed to the Improvement of the Country [http://www.econlib.org/library/Smith/smWN11.html#B.III.%20Ch.4.%20How%20the%20Commerce%20of%20the%20Towns%20Contributed%20to%20the%20Improvement%20of%20the%20Country].

⁸¹ Predvsem seveda, če je človek lastnik ali solastnik podjetja ali druge pridobitniške institucije, saj tako lahko resnično »na veliki nogi« uresničuje svoje sebične interese – po moči in kopičenju bogastva.

Kaj je pravzaprav interes?

Beseda interes izhaja iz latinske besede *interest*, kar dobesedno pomeni *nekaj, kar se nekoga tiče*. V slovarju tujk najdemo več pomenov besede: *udeležnost, deležnost, zadevnost; prid, korist; pomembnost; zanimanje za kaj*.⁸² Angleška beseda *interest* pomeni tudi obresti, torej pravico do nagrade za posojanje denar.

Besedo interes lahko razumemo kot udeležnost pri nečem, kar je človeku v prid ali ima od tega neko korist. Posameznikov interes je najprej zadovoljitev njegovih potreb. Vendar se interesi posameznika pri tem ponavadi ne ustavijo, saj ga želje vedno znova spodbujajo, da bi imel več. Človekov interes je torej pogosto povezan z njegovimi željami, ki so po svoji naravi brezmerne.

Kaj pa je interes družbene skupnosti?

Interes družbene skupnost bi vsekakor moral biti najprej ta, da sleherni njen pripadnik lahko zadovoljuje svoje potrebe in končno, da vsi pripadniki družbe živijo v blaginji. Družbena skupnost (npr. država) mora zagotoviti pogoje, da ljudje lahko sami zadovoljujejo svoje (individualne) potrebe, če pa tega ne zmorejo sami, jim mora družbena skupnost pri tem pomagati. Zato mora družbena skupnost poskrbeti za primerne pogoje, da vsi njeni pripadniki živijo v blaginji, ali da vsaj zadovoljujejo svoje potrebe.⁸³

Družbena skupnost (v tem primeru država) mora zato zagotoviti: prometno in komunalno infrastrukturo (ceste, železnice, odvoz odpadkov, javno razsvetljavo, energetska omrežje...); učinkovit izobraževalni, socialni in zdravstveni sistem; sta-bilen in pravičen gospodarski, pravni in upravni sistem; čisto okolje itd. V interesu družbene skupnosti (pa naj bo to vaška, mestna, občinska, državna ali globalna skupnost) je torej blaginja vseh njenih pripadnikov.

Problemi, zaradi nepravilne delitve družbenega bogastva in moči, nastanejo, ker ekonomsko-politične elite celotni družbeni skupnosti (npr. državi) vsilijo lastne sebične interese (po moči, bogastvu, prestižu) kot interese celotne družbe.

Težko bi rekli, da je lahko v interesu državljanov neke države na primer agresija na neko tujo, več tisoč kilometrov oddaljeno državo. Je pa to vsekakor lahko v interesu njenih političnih in predvsem ekonomskih elit. Zato morajo le-te uporabiti sredstva za manipulacijo (danes predvsem medije), da ljudem "podtaknejo" svoj lastni interes kot skupni družbeni interes.

⁸² France Verbinc (1989). Slovar tujk, deveta izdaja. Cankarjeva založba, Ljubljana, str. 305.

⁸³ Glej Adam Smith (1991), str. 325.

Ekonomski sistem (ki ga sestavljajo: proizvodna in trgovska podjetja; nekatera državna ministrstva; ekonomski inštituti in fakultete; banke, zavarovalnice in borze; ...), je sicer temelj sleherne družbe, vendar danes še zdaleč ni v "službi" zadovoljevanja interesov celotne družbe (blaginje vseh njenih pripadnikov in družbe kot celote), temveč predvsem zadovoljuje sebične interese posameznikov ali manjših skupin – družbenih elit.

Karl Polany pravi: *Prava kritika tržne družbe ni v tem, da temelji na ekonomiji – pravzaprav mora vsaka družba temeljiti na njej – temveč, da ekonomija tržne družbe temelji na zasebnih interesih njenih posameznikov.*⁸⁴ Naloga ekonomije pa nikakor ni zadovoljevanje interesov nekaterih posameznikov, temveč zadovoljevanje interesov celotne družbene skupnosti.

“Svobodno” (liberalno) delovanje posameznika in podjetja, brez vmešavanja države, je pogoj za splošen družbeni razvoj.

Liberalna (in neoliberalna, kot njena posodobljena različica) ekonomska ideologija temelji na predpostavki, da se posamezniki ter podjetja in druge gospodarske organizacije lahko svobodno (liberalno) odločajo, ko gre za njihove lastne interese, torej koristi, ne glede na to, ali njihovo ravnanje vodijo pohlep, grabežljivost, skopost, goljufanje ali izkoriščaje drugih.

Problem liberalne ideologije je, da “svobodno” ravnanje posameznikov ali podjetij ne upošteva svobode drugih ljudi, ali jo celo krati. Neoliberalna ekonomija je zato neetična in nemoralna. V svojem “svobodnem” ravnanju se posamezniki in podjetja ne menijo za posledice svojih dejanj, pa naj gre za posledice, ki prizadanejo drugega človeka ali naravno okolje.

(Neo)liberalna ekonomija zagovarja “svobodo” posameznikov in družbenih elit, ki pri svojem ravnanju ne upoštevajo pravil in zakonov posameznih družbenih skupnosti ter ne upoštevajo splošno sprejetih moralnih pravil in etičnih zakonov.

Resnična svoboda pa nikakor ne pomeni odsotnosti ali neupoštevanja pravil in zakonov, pa na bodo ti napisani ali nenapisani.

---

84 Karl Polanyi (2001), str. 257.

EKONOMSKI FAŠIZEM

Dejansko pa pri današnjih podjetjih (korporacijah) lahko opazimo nekaj, kar s kakršnokoli svobodo (liberalizmom) nima prav nikakršne zveze. Še več, rečemo lahko, da današnja podjetja delujejo na fašistoiden način. Fašizem, kot politično in vojaško gibanje, je bil s koncem II. svetovne vojne poražen, z vso gotovostjo pa si upamo trditi, da je "preživel" v ekonomskem sistemu. Zakaj?

Temeljne značilnosti (elemente) fašizma lahko prepoznamo kot:

- močna, centralno organizirana Država, ki je v tesni navezi z gospodarstvom;
- avtokratsko in hierarhično vodenje v povezavi s kultom osebnosti (Veliki vodja);
- poslušnost, vdanost in pripadnost Vodji in Državi;
- vera v ideologijo – Idejo (o večvredni rasi ali narodu);
- učinkovita in vseprisotna propaganda, ki s preprostimi parolami in simboli spodbuja občutek pripadnosti in krepi sovraštvo do ne-pripadnikov (fašističnega) gibanja, naroda ali rase;
- nasilne in nezakonite metode delovanja, tako do svojih (neposlušnih) pripadnikov kot do sovražnikov;
- militantnost in obsedenost z varnostjo ter drugo.

Na podoben način deluje tudi velika večina sodobnih podjetij: voditelji podjetij (predvsem velikih in močnih mednarodnih korporacij) si izgradijo pravi kult osebnosti; podjetja veliko časa in truda namenijo krepitvi pripadnosti zaposlenih podjetju; vodenje je izrazito avtokratsko in hierarhično ter ne dopušča nobenih učinkovitih oblik samoorganiziranosti delavcev (sindikato) ali njihovega sodelovanja pri odločanju; podjetja izkoriščajo poceni delovno silo v manj razvitih državah ter nadzorujejo in zasledujejo svoje zaposlene (v razvitejših državah); brez slabe vesti uničujejo okolje in imajo zaposlene cele armade odvetnikov (ki skrbijo za "zaščito" pred zakoni), motivatorjev, psihologov, astrologov, trenerjev (ki skupaj skrbijo za delovno učinkovitost svojih zaposlenih) ter celo oboroženih plačancev, predvsem na območjih v manj razvitih državah, kjer izkoriščajo njihove naravne vire.

Mednarodne korporacije izsiljujejo cele države (z različnimi tožbami in grožnjami pred zaprtjem proizvodnih obratov) ter uspešno selijo dobičke tja, kjer so malo ali nič obdavčeni ter s tem onemogočajo državam, da bi lahko poskrbele za skupne potrebe svojega prebivalstva (za izobraževanje, zdravstveno in socialno varstvo itd.). Temeljna ideologija (fašistoidnih) podjetij pa je ravno neoliberalizem, ki zanje pomeni svobodo pred zakoni države ter svobodo pred mednarodnimi sporazumi ter nenazadnje svobodo pred splošno sprejetimi moralnimi in univerzalnimi etičnimi zakoni.

“Človek, ki je vedel preveč”

“Človek, ki je vedel preveč” (“*The Man Who Knew Too Much*”) je bil naslov članka v reviji *Vanity Fair*,⁸⁵ po katerem so leta 1999 posneli film *Insider* ali v slovenskem prevodu *Prebujena vest*. Članek in film govorita o ameriškem biokemiku dr. Jeffreyu Wigandu, ki je v oddaji *60 Minutes (60 minut)*, ameriške filmske mreže CBS, razkril metode delovanja tretje največje tobačne korporacije v ZDA *Brown and Williamson Tobacco (B&W)*, v kateri je bil štiri leta tudi sam zaposlen.

Jeffrey Wigand je bil štiri leta zaposlen kot vodja razvojnega oddelka v korporaciji B&W (1989 – 1993), kjer si je prizadeval za razvoj zdravju manj škodljivih tobačnih izdelkov, vendar vodstvo podjetja za kaj takega ni imelo posluha. Jeffrey Wigand je odkril, da korporacija ne samo, da ne želi izboljšati kvalitete svojih izdelkov, temveč celo zavestno dodaja sestavine, ki povečujejo odvisnost od nikotina in s tem “zvestobo” porabnikov.

Jeffreya so zaradi njegove “radovednosti” odpustili in ga na vse mogoče načine skušali onesposobiti: dosegli so prekinitve družinskega zdravstvenega zavarovanja, čeprav je ena od njegovih dveh hčera potrebovala drago dnevno medicinsko oskrbo; s smrtjo so grozili njegovima mladoletnima hčerkama ter na vse načine želeli očrniti njegovo celotno kariero in ga označili za *Mojstra prevar*. Kljub vsemu je vztrajal in 4. februarja v oddaji CBS-a⁸⁶ javno spregovoril o nezakonitem in zdravju škodljivem delovanju korporacije B&W ter drugih tobačnih velikanih. Razkril je, da korporacija dodaja v tobačne izdelke nekatere kemične substance, ki so zelo škodljive zdravju ljudi, kljub temu, da podjetje ve za posledice njihovega učinkovanja:

- *amoniak*, pospešuje absorpcijo nikotina v pljuča in možgane ter s tem povečuje odvisnost kadilcev;
- *glicerol*, se ob izgorevanju spremeni v zdravju škodljivi *akrolein (acrolein)*, ki je kancerogen ter deluje toksično na kri in kardiovaskularni sistem;
- *kumarin (coumarin)*, dodajajo tobačnim izdelkom za bolj sladkoben okus, kljub temu, da pri poskusnih živalih dokazano povzroča tumorje na jetrih itd.

Poleg tega so največje tobačne korporacije že več kot trideset let vedele za škodljiv vpliv nikotina na človeški organizem, a so izsledke raziskav prikrivale javnosti, da se jim ne bi zmanjšala prodaja in s tem dobički.

---

⁸⁵ Marie Brenner (1996). THE MAN WHO KNEW TOO MUCH. *Vanity Fair Magazine*, May 1996
[<http://www.mariebrenner.com/articles/insider/man1.html>]

⁸⁶ Jeffrey Wigand on 60 Minutes, February 4, 1996, video clip of Dr. Wigand's response from Frontline's "Smoke In The Eye"
[<http://www.jeffreywigand.com/insider/60minutes.html>].

“Kitajsko pismo”

Predsedniku ameriške obutvene in tekstilne korporacije *Timberland* gospodu *Swartzu* so pripadniki kitajske neprofitne organizacije za nadzor dela *China Labor Watch* pisali pismo, v katerem ga opozarjajo na očitne kršitve delavskih pravic v njihovi kitajski tovarni *Kingmaker Footwear factory*. Kršitve so bile v pismu opisane takole:

- *14 in 15-letni otroci so zaposleni nezakonito.*
- *Nedavno je bila 20-letna ženska v modelirnici pretepena s strani njenih nadrejenih in je še vedno hospitalizirana z najmanj enim zlomljenim rebrom in nezaslišano, tovarna je celo odklonila plačilo zdravstvenih storitev.*
- *Preko 50 žensk iz šivalnice se je zastrupilo s pokvarjeno hrano v tovarniški samopostrežni restavraciji in uprava ponovno ni hotela plačati stroškov zdravljenja.*
- *Delavci nimajo zdravstvenega varstva, nobenega plačanega porodniškega dopusta, nobenih bolniških ter letnih dopustov in podjetje jim ne plačuje za pokojninsko dobo.*
- *Delavci redno in nezakonito delajo dolgo prek rednega delovnega časa, kar v glavni sezoni znese 16 do 17 delovnih ur dnevno, sedem dni v tednu.*
- *Delavci so prisiljeni delati nadure tudi ob sobotah in nedeljah ter so redno opeharjeni za plačilo preko delovnega časa.*
- *Tudi pogoji za počitek so skrajno primitivni; s 16 delavci v eni sobi in toplo vodo šele po 21. uri.⁸⁷*

“Delati bolje”

Korporacija *Timberland* ima svoj zaščitni znak slogan: “*Make it better,*”⁸⁸ kar pomeni *delati bolje*. Za koga in na čigav račun? Poleg tega lahko na njihovi spletni strani zaznamo tudi “globoko skrb” za družbeno skupnost:

Začeli smo kot čevljarji, toda postali smo več kot to. Kot vi, tudi mi skrbimo za čvrstost naših skupnosti, za blagostanje našega okolja in kvalitetno življenje v naši skupnosti. Verjamemo da delamo drugače in vas vabimo, da se nam pridružite.⁸⁹

Vendar za koga skrbi korporacijo? Za “njihovo” skupnost (predvsem za kupce) in seveda za lastne dobičke. Kaj pa drugi, kaj pa pretepeno deklo v njihovi tovarni na Kitajskem, ki ji korporacija ne privoščiti zdravstvenega varstva?

V ozadju lepih izdelkov in prijaznih “korporacij” se skriva velikansko trpljenje.

⁸⁷ **China Labor Watch (2004)**. Letter to Timberland Company, 22. 12. 2004
[http://www.chinalaborwatch.org/en/web/article.php?article_id=50238]

⁸⁸ **Timberland** [<http://www.timberland.com/home/index.jsp>].

⁸⁹ **Timberland** [http://www.timberland.com/timberlandserve/timberlandserve_index.jsp?clickid=topnav_timserve_txt].

Korporacije se reklamirajo kot prijazne in ustrežljive, a samo navzven – do kupcev, metode, ki jih uporabljajo pri svojem delu pa so pogosto fašistoidne. V pravični in demokratični družbi za takšne strukture ne bi smelo biti prostora.

“Korporativna država”

Beseda *korporacija* izhaja iz latinske besede *corpus* (ki pomeni *telo*) in predstavlja “*telo ljudi*”, torej *skupine ljudi pooblaščen*, da deluje kot *posameznik* (Oxford English Dictionary). Korporacije so torej pravne osebe, predvsem velika podjetja – delniške družbe.⁹⁰

V fevdalni Evropi je izraz korporacija pomenil skupek (konglomerat) poslovnih interesov skupine posameznikov, ki jih je povezovala medsebojna pogodba. Pogosto so imele te korporacije posebno dovoljenje za opravljanje dejavnosti (licenco) s strani mestne, cerkvene ali državne oblasti. Korporacije so imele tako monopol nad poslovanjem (proizvodnjo in trgovanjem) z določeno dobrino ali na določenem območju.

Izraz “korporacija” so v Angliji uporabljali vse do 18. stoletja za drzne poslovne podvige, kot je bila na primer *Vzhodnoindijska družba* (*East India Company*): trgovska družba, ki je imela kraljevski patent – ekskluzivne pravice do trgovanja na določenem območju. V srednjeveških mestih so korporacije predstavljale skupek številnih (poslovnih) interesov in so predstavljale razvitejše oblike srednjeveških cehov, pogosto pa so z njimi tudi tekmoval. Najbolj pomembne korporacije so bile tiste na področju bančništva in trgovine.⁹¹ Danes se izraz korporacija nanaša predvsem na večja podjetja, ki so organizirana kot delniške družbe.

Sodobne mednarodne korporacije se pogosto obnašajo na prav takšen način, kot so se njihove srednjeveške predhodnice: delujejo v navezi z državno oblastjo ter si medsebojno delijo vplivna območja (velja predvsem za naftne, oborožitvene in energetske korporacije). Ta naveza pa je izrazito fašistična, saj je celo sam fašistični voditelj Benito Mussolini priznal, da gre pri fašizmu za strnitev državne in podjetniške (korporativne) moči: “*Fašizem bi se bolj primerno poimenoval korporativizem, zato ker gre za strnitev državne in korporativne moči.*”⁹²

Danes tesno povezane politične in ekonomske elite, ali *gospodarji človeštva* – združeni v korporativni državi – obvladujejo večino svetovnega bogastva in skrbijo predvsem za lastne interese. Korporativna država pa je fašistična struktura.

---

⁹⁰ Wikipedia, The Free Encyclopedia [http://en.wikipedia.org/wiki/Corporation].

⁹¹ Wikipedia, The Free Encyclopedia [http://en.wikipedia.org/wiki/Corporation_(feudal_Europe)]

⁹² Information Clearing House, news you won't find on CNN [http://www.informationclearinghouse.info/article7260.htm]

TOREJ

Če razmišljamo o današnjih ekonomskih odnosih, potem zlahka ugotovimo, da naše ekonomske odločitve praviloma niso plod racionalnega odločanja, temveč so rezultat naših želja, ki usmerjajo naša dejanja k brezmernosti (pohlepu, grabežljivosti, pretiranem trošenju itd.), sebičnosti in medsebojnem tekmovanju. Želja po materialnih dobrinah je samo bežen odsev naše velike notranje potrebe – potrebe naše duševnosti – biti srečen.

Današnji tržno-potrošniški sistem temelji na čezmernem spodbujanju človekovih želja, kar je v interesu tistih, ki na ta račun služijo izjemna bogastva. Velikanski potrošniški sistem vzpodbuja ljudi, da trošijo daleč preko svojih potreb. Največji del družbenih aktivnosti je danes usmerjenih v pretirano proizvodnjo in porabo dobrin, od česar pa ima korist samo manjši del človeštva. Poleg tega lahko rečemo, da najpomembnejši ekonomski nosilci – podjetja, delujejo kot fašistoidne strukture.

Trgovsko-komercialni način razmišljanja in delovanja, kjer sta v središču dogajanja vselej nakup in prodaja, vstopa danes na področja družbenega življenja, ki so po svoji "naravi" namenjena zadovoljevanju človeških potreb: izobraževanju, zdravstvenemu in socialnemu varstvu ter v širšem smislu tudi kulturi in umetnosti. Ta proces, tako imenovana komercializacija družbe, uničuje temelje sleherne družbene skupnosti, ki so, kljub vsem pomanjkljivostim: solidarnost, sodelovanje in medsebojna delitev.

Trg, ki je postal središče družbene menjave in družbenih odnosov, spodbuja tekmovanje med posamezniki, podjetji, družbenimi skupnostmi, regijami in državami. Posledica tega tekmovanja je izjemno nepravilna porazdelitev svetovnega bogastva. Večina svetovnih problemov pa danes izhaja predvsem iz te neenakomerne in nepravilne porazdelitve svetovnega bogastva tega sicer "radodarnega" planeta.

Ekonomska nepravilnost rojeva revščino in lakoto; ekonomska nepravilnost ustvarja brezup in ponižanje, iz katerih se porajata nasilje, ki se stopnjuje v vojne in terorizem; ekonomska nepravilnost ustvarja številne pregrade med ljudmi, zastražene meje, lov na ljudi, nove zidove, kar vse skupaj vodi v začaran krog brezupa, sovraštva in nasilja. Koliko od celotnega bogastva bo prejel posameznik (hrane, pijače, zemlje, denarja itd.), je vedno stvar človeške odločitve – torej ekonomske politike. Revščina in bogastvo nista družbeni danosti, pač pa družbeni stvaritvi.

Človek, katerega ekonomsko ravnanje danes "poganjajo" želje, strasti in sebični interesi, hoče takojšnjo izpolnitev le-teh. Ne zanima ga prihodnost, niti njegova lastna ne, kaj šele prihodnost zanamcev, celo če gre za njegove lastne otroke ali vnuke.

Če zares želimo na novo spregovoriti o ekonomiji, moramo delovati z vidika razuma (ne pa duševnosti, kjer "vladajo" želje), našemu razumu in (ekonomskim) odločitvam, ki jih sprejemamo, pa morajo biti za "podlago" človeške vrline ter splo-

---

šno sprejete in univerzalne človeške vrednote, kot so solidarnost, sodelovanje, medsebojna delitev; dobrot, sočutje, spoštovanje in razumevanje drugega ter nenazadnje najpomembnejša človekova zmožnost, ki vključuje vse prej naštete vrline in vrednote – ljubezen do drugega.

Če želimo živeti v drugačni družbi, ki ne temelji na pohlepu in grabežljivosti, moramo najprej v osnovi spremeniti naše ekonomsko ravnanje, vendar ekonomija ne more biti ločena od drugih področij človeške družbe.

III.

EKONOMIJA, ETIKA IN EKOLOGIJA

Naše razpravljanje pa ne sme biti samo teoretično kot druge razprave. Saj ne razpravljamo zato, da bi ugotovili, kaj je vrlina, ampak da bi postali dobri; sicer bi od naše razprave ne imeli nobene koristi. Zato moramo vso pozornost posvetiti dejanjem, predvsem vprašanju, kako je treba dejanja opravljati.⁹³

Aristotel

---

⁹³ Aristotel (2002), str. 77.

Če želimo razmišljati o drugačni ekonomiji – ki ima bistven vpliv na vsa druga družbena področja – jo moramo nujno obravnavati skupaj z ekologijo in etiko. Vsi trije **e**-ji⁹⁴ (ekonomija, ekologija in etika) so neločljivo povezani vidiki ene celote, katere cilj je blaginja človeštva in nadaljni razvoj celotnega planeta. Danes namreč ravno delitev skupne “vednosti o svetu” na samostojne vede, s katerimi se ukvarjajo samo ozko specializirani strokovnjaki (politiki, ekonomisti, filozofi, ekologi itd.), vodi k ločenemu obravnavanju kompleksnih problemov človeštva.

Kar pomeni, da vsakdo vidi le “svoje” probleme: za ekonomiste je razvoj enak neprestani gospodarski rasti, ekologom je prva zaščita okolja, filozofi in aktivisti pa poudarjajo predvsem družbeno pravičnost. Vsi ti navidez različni problemi so dejansko neločljivo povezani, torej ne smemo obravnavati vsakega posebej. A to še ne pomeni, da bi se moral vsak posameznik hkrati ukvarjati z vsemi problemi, temveč da bi se morali vsi skupaj ukvarjali s skupnimi problemi – kako zadovoljiti potrebe vseh ljudi, poskrbeti za blaginjo vsega človeštva in hkrati ohraniti planetarno okolje in naravne vire za prihodnje generacije (trajnostni razvoj planeta). Mar ni zavedanje, da bivamo na istem planetu, dovoljšnja osnova za bolj pristno sodelovanje med državami, narodi, verstvi in nenazadnje med vsemi posamezniki.

Ekonomija ne sme in ne more biti ločena od ekologije in etike. Če smo rekli, da bi se morala ekonomija v osnovi ukvarjati z zadovoljevanjem potreb vseh ljudi in njihovo blaginjo, pa za uresničitev te naloge in cilja nikakor ne smemo žrtvovati kvalitete naših medsebojnih odnosov, našega odnosa do drugih živih bitij in do okolja nasploh – s čimer se vsaka na svoj način ukvarjata tako etika kot ekologija.

Ekonomija, ekologija in etika so neločljivi deli celote. Če želimo razmišljati o pravični in trajnostno naravnani ekonomiji, moramo vedno razmišljati o vseh treh **e**-jih skupaj.

---

⁹⁴ Ideja za naslov izhaja iz članka **Lloyda Geeringa**, profesorja religioznih študij na Victoria University of Wellington, na Novi Zelandiji: **Economics, Ecology, Ethics, Making the Connections Theologically, or Christianity for the Ecological Age** [<http://www.sofn.org.uk/Conferences/Ig96conf.html>].

NEKAJ O SAMI EKONOMIJI

Ko so znamenito kanadsko aktivistko, avtorico kultne knjige o vsemogočnosti in vsenavzočnosti blagovnih znamk z naslovom *No Logo (Ne blagovnim znamkam)* in borko proti uničevalni politiki mednarodnih korporacij, vprašali, kako pomembna se ji zdi ekonomska izobrazba, glede na to kar počne, je odgovorila:

Če bi razprave o privatizaciji, kmetijstvu, patentih za zdravila in podobnem prepustili ekonomistom, danes ne bi imeli več kaj dosti. (smeh) O teh pojavih ne govorim kot ekonomistka, pač pa z vidika tega, kako vplivajo na družbo. Med ljudmi, ki so si s tega področja pridobili doktorate, je res čutiti lastništvo. To vidijo kot specializirano področje, toda gre v resnici za življenje, kajne? Ne razumejo, da imamo pri tem vsi pravico soodločati. Ponosna sem, da nisem ekonomistka. (nasmešek)⁹⁵

Nad tem, kar pravi Naomi Klein, bi se v resnici morali zamisliti. Ker posledice ekonomskega ravnanja in ekonomskih odločitev tako pomembno *“vplivajo na družbo”* in naravno okolje, se poraja vprašanje, če je peščica strokovnjakov, ki se imenujejo ekonomisti, res pristojna, da v imenu svetovne večine samostojno odloča o temeljnih vprašanih človekovega življenja in preživetja. Pri ekonomskih odločitvah gre *“v resnici za življenje”*, kot pravi Naomi Klein.

Pisati danes o ekonomiji je precej nevhvaležno opravilo, kajti ekonomske teme so danes neprijljubljene ali celo osovražene; v večini primerov tudi povsem upravičeno. Ekonomski strokovnjaki – s tem izrazom mislimo akademike, znanstvenike, raziskovalce ter tudi bančnike, finančnike, borznike in vse druge, ki si pogosto neupravičeno lastijo prvenstvo nad vsem, kar se smatra za ekonomsko – so ekonomijo naredili tako nerazumljivo in *“strokovno”*, da le-ta v vseh drugih ljudeh upravičeno vzbuja nerazumevanje in odpor.

Pa res vemo, kaj je ekonomija, ali še bolj pomembno: vedo to ekonomisti? Ne moremo in ne smemo pristati na skrajno preproste definicije, kot je na primer ta, da je *‘ekonomija drugo ime za gospodarstvo’* ter na razširjeno prepričanje, da so področja preučevanja ekonomije samo gospodarske, trgovske ali denarne zadeve. In ne moremo razmišljati o ekonomiji kot o *“čisti”* znanosti, ločeni od etike (filozofije), ekologije, politike, sociologije in predvsem od vsakdanjega življenja.

Ekonomija je preveč pomembna, da bi jo prepustili samo ekonomistom in politikom.

---

⁹⁵ Marija Zidar (2004), Toronto: Bush in Clinton zajtrkujeta pri McDonaldsu, intervju z Naomi Klein. Delo, Sobotna priloga, 24. 12. 2004, str. 15.

Oikonomia

Sama beseda ekonomija izhaja iz starogrške besede *oikonomia*, ki je sestavljane iz besed *oikos* in *nomos*. Najpreprosteje bi bilo ti dve besedi, pravzaprav koncepta, prevesti kot *dom (oikos)* in *zakon (nomos)*, a vendar si moramo ti dve besedi pogledati nekoliko поблиže.

Kaj je koncept?

Kot pravi slovenski filozof in psihoanalitik dr. Dušan Rutar, je *koncept način razlaganja pojavov. Nekaj lahko razložimo s tem ali onim konceptom, ne moremo pa razlagati brez njih. Koncept lahko razvijemo ali spremenimo, navadno pa najprej uporabljamo koncepte, ki so jih razvili drugi ljudje davno pred nami. Lahko jih zamenjamo, če znamo ali hočemo, vendar to zahteva veliko dela. Še več, če smo čisto natančni, moramo koncepte vedno razvijati. Zakaj? Zato, ker svet ni statičen, ampak je dinamičen. Nenehno se spreminja, spreminja pa se tudi človek. Spreminja se vednost o spreminjajočem se svetu, kulturi in civilizaciji.*⁹⁶

Oikos

Prvotno je starogrška beseda *oikos*, ki izhaja iz glagola *oikeo* 'bivati', pomenila *hišo, dom, družino, tudi tempelj*.⁹⁷ Beseda *oikeo* se je odražala tudi v številnih drugih besedah in besednih zvezah, povezanih z bivanjem, med drugim:

enoikeo – nastaniti se,

epoikodomeo – graditi,

katoikeo – stalno naseljen, naseljevati hišo,

oikodome – zgradbe,

oikodespotes – hišni gospodar,

paroikeo – sosed,

oikonomos – hišni upravitelj, oskrbnik,

oikonomia – upravljanje, vodenje doma (gospodinjstva),

oikoumene – (poseljena) zemlja, Zemlja.⁹⁸

⁹⁶ Dušan Rutar (1997). Uvod v postmoderno psihologijo, učbenik za srednje šole in občo rabo. Ljubljana: Založništvo Jutro, str. 13, 14.

⁹⁷ OIKOS, 20. 3. 2000 [<http://www.dawnministries.org/documents/nam/oikos.doc>].

⁹⁸ Ibid.

Oikosa ne moremo povsem enačiti z današnjim pojmom družine ali gospodinjstva, kajti starogrški *oikos* je poleg ožjih družinskih članov, sužnjev in drugih pripadnikov *oikosa*, ki so bili vsi podrejeni patriarhalnemu gospodarju, vključeval tudi stavbe, posestva, gozdove, živino ter gospodarska poslopja z vsem, kar je spadalo zraven.

***Oikos* je izvorno predstavljal človeško skupnost (širšo družino), ki je naseljevala določeno zaključeno območje (dom, domačijo) skupaj z vsem, kar je to območje nudilo (obdelovalna zemlja, gozd, voda itd.) njenim prebivalcem za bivanje in za preživetje (za zadovoljevanje potreb).**

Pomen *oikosa* se je kasneje razširil na širšo skupnost in širši prostor, ki ga je ta skupnost naseljevala. Znameniti francoski filozof Jean Jacques Rousseau je leta 1755 v Razpravi o politični ekonomiji zapisal: *Beseda ekonomija izhaja iz besed oikos, ki pomeni dom in družino ter nomos, ki pomeni zakon; izvorno torej ekonomija pomeni modro in zakonito vladanje domu za skupno dobro cele družine. Pomen se je kasneje razširil na vladanje veliki družini, Državi.*⁹⁹

Prvotni pomen besede *oikos* se je torej kasneje iz ožje skupnosti (družine) razširil na širšo skupnost – skupnost državljanov, ki naseljuje širše območje – državo. Danes pa moramo koncept *oikosa* (končno) začeti razumevati v njegovem najširšem pomenu: kot skupnost narodov (celotna človeška družina), ki naseljuje celoten planet – dom človeštva. **Planet je dom človeške družine**, to je najširši pomen *oikosa*.

Oikos Ge

Spomnimo se Jamesa Lovelocka, ki je leta 1967 razvil hipotezo o Gaji, *hipotetični entiteti, ki se rasteza prek vsega planeta*.¹⁰⁰ To entiteto je poimenoval Gaja, po grški boginji Ge, ki *je prispevala koren za geologijo in geografijo*.¹⁰¹ Lovelock je skupaj z Lynn Margulis z Bostonske univerze Gajo definiral kot *zapleteno celoto, ki združuje zemeljsko biosfero, ozračje, oceane in prst; celoto sistema s povratnim vplivom; kibernetični sistem, ki teži proti fizikalnim in kemijskim razmeram v okolju, ki so optimalne za življenje na tem planetu. Vzdrževanje sorazmerno stalnih razmer lahko imenujemo tudi "homeostaza"*.¹⁰²

Starogrška beseda *oikumene*, ki izvira iz korenov *oikos* in *Ge*, pomeni celotno naseljeno Zemljo in hkrati tudi gibanje (ekumenizacija) za združitvev vseh ver ter človeštva nasploh. *Oikos* (dom človeške družine) in *Ge* (boginja Zemlja, Gaja) skupaj predstavljata neločljivo celoto: **Zemljo, kot kompleksen sistem, ki nudi najboljše pogoje za bivanje vsem bitjem, ki živijo na njej in predstavlja dom človeške družine.**

⁹⁹ Jean Jacques Rousseau (1755). A discourse on political economy [<http://www.constitution.org/jjr/polecon.htm>].

¹⁰⁰ J. E. Lovelock (1994). Gaja, nov pogled na življenje na zemlji. Ljubljana, Cankarjeva založba, str. 20.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid., str. 21.

Oikos torej predstavlja okolje – človekov dom, ki mu nudi vse možnosti za preživetje tako zanj kot za skupnost (družino), ki ji pripada. Oikos je lahko: gospodinjstvo (pa naj gre za gospodinjstvo enega človeka, gospodinjstvo dveh ljudi, ožjo ali širšo družino), soseska, vas, mesto, občina, država, regija ali v najširšem smislu planet. **Oikos predstavlja hkrati dom (hiša, mesto, država ali planet) in človeško družino (družina, lokalna, državna ali globalna skupnost), ki v njem prebiva.**

Nomos, nemo

Drugi del besede *oikonomia* sestavlja beseda (koncept) *nomos*, ki v najsplonejšem pomeni zakon. Nomos je bil v starogrški mitologiji bog zakona, ki je predstavljal temelj in osnovo vsemu bivajočemu.

*Sveti kralj Bogov in ljudi te imenujem, božanski Nomos, pravični pečat vsega: pečat, ki se vtisneš v vse, kar je svet in si skrit v vsem, znotraj spreminjajočih se širjav: stalen in bleščeč, si harmonična podlaga vsemu, ohranjaš zakone večno enake. Tvoja vse sestavljajoča moč se pojavlja na nebu, povezuje dele v celoto in podpira nebesni svod; ...*¹⁰³

Nomos – Zakon je ozadju vsega, kar je; je okvir, podlaga in podpora vsemu, kar biva. Nomos je bil v starogrški mitologiji pogosto prikazan tudi kot Zevs, vladar olimpskih bogov. Nomosova žena je bila Eusebija, boginja morale, hčerka pa Dika, boginja pravičnosti. **Pravičnost** (Dika) je torej **otrok zakona** (Nomos, Zevs) **in morale** (Eusebija).

Ta božanska “družina” je zelo zanimiva za naše razmišljanje o morali in etiki v ekonomiji, Stari Grki so namreč o ekonomiji vedno govorili v okviru etike in nikoli kot o samostojni vedi, zato sodobni ekonomisti pogosto podcenjujejo ali spregledajo pomen ekonomije v Stari Grčiji.

Tora

Besedo *nomos* si lahko ogledamo še iz drugega vidika, kajti le-ta izhaja iz hebrejske besede *tora*. Resda ta beseda pomeni zakon, ki ga je Bog zaupal Mojzesu na gori Sinaj, a beseda *tora*, iz katere izhaja grški *nomos* lahko pomeni tudi učenje ali inštruiranje:

Beseda “Tora” izhaja iz hebrejskega korena yara (יָרָא), ki pomeni streljati (ang. to shoot), na primer streljanje s puščico z namenom “zadeti tarčo”. /.../

Poudarek tega korena je zadeti tarčo. Beseda tora predstavlja nasprotje ene od številnih hebrejskih besed za greh, hata (חָטָא), kar izvorno pomeni “zgrešiti tarčo”. V tej razlagi Tora ne pomeni “zakon”. Čeprav vsebuje zakone, Tora sama po sebi ne predstavlja zakona, pač pa navodila, napotke (inštrukcije). Na duhovni ravni torej beseda “Tora” pomeni “učenje” ali “inštruiranje”.¹⁰⁴

¹⁰³ Himna Nomosu (Zakonu). Orphic Hymn 64 to Nomos [<http://www.theoi.com/Kronos/Nomos.html>]

¹⁰⁴ Torah Club, A Messianic Torah Study Program [<http://www.foz.org/TorahClub/torahbasics.shtml>].

Nemo

Omeniti velja, da beseda *nomos* izhaja iz besede *nemo*, ki je prvotno pomenila razdelitev (dodelitev) hrane ali paše, o čemer nam govori sledeč odlomek iz Sve-tega pisma: *Izraela bom popeljal nazaj na njegov pašnik [nomej], da se bo pasel [nemoj] na Karmelu in v Bašánu, da se bo nasičeval v Efrájimskem pogorju in v Gileádu. (Jer 50:19)*

Človeku je dodeljen *pašnik* (ki simbolizira rodovitno okolje – oikos), da se bo lahko *nasičeval* (torej zadovoljeval svoje potrebe). *Pašnik* predstavlja človeku dobrino s katero mora ravnati in upravljati (*pasti se*) tako, da lahko zadovoljuje svoje potrebe (*se nasičuje* – hrani). Z dobrino, ki mu je dodeljena, mora znati skrbno upravljati in z njo gospodariti – torej z njo ravnati ekonomično.

Besedo *nemo* lahko torej razumemo kot dodelitev in razdelitev (distribucijo) dobrin in upravljanje človeka z njimi (in z okoljem nasploh), tako da lahko zado-voljuje svoje potrebe.

Drugi del besede ekonomija, *nomos/nemo*, torej pomeni:

- **zakon** (*nomos*), ki predstavlja osnovo in podporo vsemu bivajočemu, ki jamči za pravičnost;
- **upravljanje** (*nemo*) z okoljem (*oikos-om*) in **razdelitev** dobrin, s pomočjo katerih človek zadovoljuje svoje potrebe ter
- **učenje in inštruiranje**.

Izvorni pomen besede ekonomija je v najširšem pomenu lahko potemtakem takšen:

Ekonomija pomeni modro in skrbno upravljanje (gospodarjenje) človeštva s planetarnim bogastvom in z okoljem nasploh ter pravično porazdelitev koristi od tega bogastva med vse pripadnike človeške družine, da le-ti lahko zadovoljujejo svoje potrebe.

Pomembno si je zapomniti: zadovoljevanje človeških potreb je prva in temeljna naloga ekonomije!

EKONOMIJA IN EKOLOGIJA

*Ekologija v osnovni pomeni preučevanje delovanja planeta Zemlje.*¹⁰⁵

Ekonomija in ekologija sta že po izvoru besed bližnji sorodnici, obe namreč sestavlja skupna beseda – *oikos*, o kateri smo že spregovorili. Medtem, ko so o ekonomiji razmišljali že Stari Grki (prvo delo z ekonomskim naslovom – *Oikonomikos*, je napisal starogrški filozof Ksenofon okoli leta 370 pred Kristusom), pa je pojem *ekologijo*, sestavljanko iz starogrških besed *oikos* in *logos*, uvedel nemški biolog Ernst Haeckel "še le" leta 1866.

Če ekonomija v najsprejemanjšem pomeni upravljanje človeka s svojim okoljem, da bi lahko zadovoljeval svoje potrebe, pa se ekologija ukvarja predvsem s preučevanjem tega okolja – *oikosa* in odnosov med živimi bitji znotraj tega okolja. Za *oikos* smo že rekli, da v najširšem obsegu pomeni celotno planetarno okolje, ki človeštvu nudi dom in vse, kar le-ta potrebuje za življenje.

Proučevanje (*logos*) okolja (*oikosa*) je nujno potrebno, če želimo spoznati, kako se mora človek obnašati in z njim ravnati, da ne poruši občutljivih razmerij na tem kompleksnem organizmu – planetu Zemlja ali Gaji.

Upravljanje in skrbništvo

Ko govorimo o odnosu človeka do svojega okolja, nam je lahko v razmislek odlomek iz epske povesti Gospodar prstanov:

"Prelepa gospica!" je čez nekaj časa spet rekel Frodo. "Povej mi, če se ti vprašanje ne zdi preneumno, kdo je Tomo Bombadil?"

"Pač je," je rekla Zlatozrna, pridržala urne gibe in se nasmehnila.

Frodo jo je vprašujoče pogledal. "Pač je, kakršnega ste ga videli," je rekla v odgovor njegovemu pogledu. "Na skrbi ima gozd, vodo in breg."

"Potemtakem je vsa ta čudna dežela njegova last?"

To pa nikakor ne!" je odgovorila in nasmešek ji je zamrl. "To bi bilo pa res breme," je dodala s tihim glasom, kakor sama sebi. "Drevje in travje in vse, kar raste ali živi v deželi, je samo v svoji lasti. Tomo Bombadil pa je Skrbnik ..."¹⁰⁶

Človek bi moral biti v odnosu do svojega okolja *Skrbnik*, torej tisti, ki kot dober gospodar skrbi zanj – pa naj gre za njegovo lastno bivališče, mesto, državo ali planet kot celoto. Človek, ki mu njegova razvojna stopnja omogoča poseben status na planetu, ne more biti absoluten (in pogosto brezvestni) lastnik planetarnega okolja (*oikosa*) in naravnih virov, ki mu omogočajo preživetje. Antični filozof Ksenofon je v svojem delu z naslovom *Oikonomikos* (okoli leta 370 pr. Kr.) zapisal:

---

¹⁰⁵ Wikipedia, The Free Encyclopedia [<http://en.wikipedia.org/wiki/Ecology>].

¹⁰⁶ J. R. R. Tolkien (2002). Gospodar prstanov. Bratovščina prstana. Prevedel Branko Gradišnik. Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 183.

Nekoč sem ga slišal razpravljati o predmetu ekonomije na sledeč način.

“Povej mi Kritobul, ali je ekonomija veja znanosti kot so medicina, kovaštvo ali tesarstvo?”

“Mislim da”, je odvrnil Kritobul.

“Lahko torej rečemo, kaj je potlej naloga ekonomije ...?”

“Mislim, da je delo dobrega ekonomista, da je sposoben dobro upravljati s svojim premoženjem.”

V Svetem pismu, v grškem originalu, beseda *oikonomikos* pomeni skrbništvo (ang. stewardship), *oikonomos* pa skrbnika (ang. steward). V Priliki o krivičnem oskrbniku v Lukovem evangeliju,¹⁰⁷ je trikrat omenjena beseda oskrbnik, ki je bila v originalnem grškem bibličnem zapisu zapisana kot *oikonomia*, iz katere izhaja današnja beseda ekonomija:

Poklical ga je in mu rekel: Kaj slišim o tebi? Podaj obračun o svojem poslovanju (gr. oikonomia), ker ne boš mogel biti več moj oskrbnik (oikonomos).

Oskrbnik pa si je mislil: Kaj naj storim, ker mi gospodar jemlje oskrbništvo (oikonomia)? Kopati ne morem, beračiti me je sram.

Vem, kaj bom storil, da me bodo ljudje sprejeli v svoje hiše, ko me bo gospodar odstavil od oskrbništva (oikonomia).

Ekonomijo torej lahko smatramo kot skrbništvo in upravljanje. Česa? Skrbništvo in upravljanje *oikosa* – našega doma, ki v najširšem pomenu predstavlja planet kot celoto.

Trajnostni razvoj in kapital človeštva

Dolžnost, ki jo imamo zaradi trajnostnosti, ni ta, da bi potomstvu zapustili kakšno posebno stvar (razen redkih izjem, kot je, na primer, yosemitski narodni park), temveč, da jim predamo tisto, kar je potrebno, da bodo dosegli vsaj tako dobro življenjsko raven, kakršna je naša, in podobno poskrbeli za naslednjo generacijo. Ne smemo porabiti kapitala človeštva v najširšem pomenu besede.¹⁰⁸

Kaj je kapital? Beseda *kapital* izhaja “iz italijanske besede *capitale* ‘kapital, glavnica’, kar se je razvilo iz latinske besede *capitālis* ‘glaven, zadevajoč glavo’, to pa je pridevnik iz latinske besede *caput* ‘glava’. *Kapital* (prevedeno *glavnica*) je prvotno verjetno pomenilo število glav odraslih goved v hlevu.”¹⁰⁹

Kapital dejansko pomeni **glavnico**, nekaj kar ima človeštvo na voljo, da lahko živi (zadovoljuje svoje potrebe) in preživi ter je rezultat planetarne evolucije in preteklega

---

¹⁰⁷ **Sveto pismo Nove zaveze (1984)**, jubilejni prevod ob štiristoletnici Dalmatinove Biblije. Nadškofjski ordinariat v Ljubljani.

¹⁰⁸ **Amartya K. Sen (2002)**. *Ekonomija blaginje: izbrane razprave*. Ljubljana: Založba /cf., str. 115.

¹⁰⁹ **Marko Snoj (1997)**, str. 216.

---

družbenega razvoja. Vsaka generacija prejme kapital preteklega generacije in ga mora predati naprej, najmanj tako velikega kot ga je prejela, če ga že ne uspe povečati. Celotni kapital sestavljata kapital planetarnega okolja (naravni viri, stanje okolja) in družbeni kapital¹¹⁰ (znanje, kulturna dediščina, tradicionalne vrednote; arhitekturna in tehnološka dediščina, infrastruktura itd.) – skupno lahko ta celotni kapital poimenujemo **kapital človeštva**.

Kapital je podlaga, temelj, pogoj za proizvodnjo dobrin, ne pa nekaj kar lahko uničujemo ali izkoriščamo – če pa ga že izkoriščamo, potem moramo “izgubljeni” del kapitala nadomestiti (če posekamo drevo, moramo posaditi novega; če izkoriščamo nafto, moramo hkrati iskati nadomestni vir itd.).

Danes s pretiranim izkoriščanjem in onesnaževanjem okolja ter s komercializacijo družbe (kar pomeni, da je dostop do družbenega kapitala – npr. do znanja in tehnoloških odkritij – omogočen samo tistim, ki ga lahko kupijo) uničujemo kapital človeštva. Zanamcem, tudi našim otrokom in vnukom, uničujemo glavnico, ki smo jo prejeli od preteklih generacij.

Ni odveč pripomniti, da beseda kapital danes pomeni predvsem (špekulativni) denar, ki se pretaka in prerazporeja po svetovnih borzah, medtem ko **resnični kapital človeštva nezadržno propada**.

Ekonomista Sundhir Anand in Amartya Sen v razpravi *Trajnostni človekov razvoj: koncepti in prioritete* razmišljata o človeškem razvoju, ki mora biti univerzalističen, kar pomeni, da mora upoštevati tako interese tistih, ki so danes prikrajšani za družbena in naravna bogastva kot tudi interese prihodnjih generacij. Problem današnjega razvoja je v tem, da v imenu interesa posameznikov, ki jih vodita pohlep in sebičnost, uničujemo bogastvo planeta in družbene pridobitve (kapital človeštva) in s tem sedanost velikega dela prebivalcev planeta ter bodočnost prihajajočih človeških generacij.

Robert Solow pravi, da je “*naša obveznost, da ravnamo tako, da bomo pustili prihodnosti možnost izbire ali zmožnost za prav tako dobre razmere, kakršne imamo sami*”.¹¹¹ Planeta seveda ne moremo pustiti natanko takšnega kakršnega smo ga dobili. Izraba nekaterih naravnih virov je danes – zaenkrat še – neizogibna (npr. nafta), zato je treba del dohodkov od prodaje teh virov že danes vložiti v razvoj in izrabo alternativnih virov (npr. sončne, veterne, vodikove energije), ki bodo v prihodnosti nadomestili izčrpane vire,¹¹² tudi iz razlogov preprečevanja nadaljnega onesnaževanja in uničevanja narave.

Človeštvo mora postati Upravljalca in Skrbnika planetarnega bogastva, ne pa njeov brezvestni, brezmerni in sebični Lastnik.

Kvaliteto odnosov med človekom in njegovim okoljem pa določa tretji **e** – etika.

---

¹¹⁰ Prej smo govorili o *planetarnem in družbenem bogastvu*, kar ustreza pojmom *planetarni in družbeni kapital* – oba pomena sta enaka. Nekateri ekonomisti in sociologi uporabljajo tudi pojem *človeški kapital*, vendar gre po našem mnenju za precej ponesrečen izraz, saj je človek dejansko uporabnik kapitala (npr. naravnih virov, preteklega človeškega znanja) in zato ne more biti hkrati tudi sam kapital. Res pa človek lahko ustvarja nov kapital (npr. novo znanje, nove tehnološke rešitve).

¹¹¹ Amartya K. Sen (2002), str. 120.

¹¹² Ibid., str. 122.

EKONOMIJA IN ETIKA

Ekonomija je bila od antike naprej predvsem razprava o moralnosti in etičnosti človekovega ravnanja na področjih trgovine, proizvodnje in upravljanja s premoženjem. Antični in srednjeveški ekonomisti, ki so bili najprej filozofi, so se vedno znova spraševali o pravičnosti in poštenosti človekovih ekonomskih ravnanj in medsebojnih odnosov.

V času vzpona kapitalizma (v 18. in 19. stoletju), pa so se ekonomisti vse manj ukvarjali s filozofijo in etiko, zato je ekonomija vse bolj postajala "čista znanost", ki je predvsem skušala opravičiti in upravičiti pretirano bogatenje posameznikov na račun izkoriščanja in revščine množic. Danes ta "čista" ekonomska znanost večinoma temelji na matematično-statističnih izračunih in modelih, ki z vsakdanjim življenjem človeštva nimajo prav ničesar skupnega. K čemu pa naj ekonomija potemtakem teži?

Aristotel pravi, da je končni smoter (cilj) slehernega, torej tudi ekonomskega, udejstvovanja doseganje najvišjega dobrega: *Če pa pri različnih oblikah udejstvovanja v resnici obstoji en končni smoter, ki ga želimo doseči zaradi njega samega, medtem ko si drugih želimo le, kolikor služijo temu končnemu smotru, / .../ tedaj je ta končni smoter vsekakor neko "dobro", in sicer "najvišje dobro".*¹¹³

Nekoliko poenostavljeno lahko rečemo, da je **etika prizadevanje za uresničitev najvišjega dobrega**. V politiki, ekonomiji, umetnosti, izobraževanju, kulturi itd. Doseči najvišje dobro pa dobi pravi pomen šele, ko ga doseže (in ohranja) skupnost – cel narod ali država: *Najsi je ta smoter (doseči "najvišje dobro", op. avt.) isti tako za posameznika kot za skupnost, vendar pride osvojitvev in ohranitev tega smotra pri skupnosti veličastneje in popolneje do izraza: ni majhna stvar, če ga doseže posameznik, še vse lepši in čudovitejši pa je, če se do njega dokoplje cel narod ali država.*¹¹⁴

Na tem mestu si drznemo dopolniti Aristotlovo razmišljanje s tole mislijo: "Najveličastneje in najpopolneje pa bo osvojitvev in ohranitev tega smotra, cilja – doseči najvišje dobro – prišla do izraza takrat, ko ga bo uresničila celotna človeška skupnost."

Kaj pa je najvišje dobro v ekonomiji? Najvišje dobro v ekonomiji, končni smoter ali cilj vseh ekonomskih prizadevanj, mora biti blaginja vseh ljudi na planetu. Vsako prizadevanje za blaginjo ljudi v družbeni skupnosti je pravično, torej etično: *"Zato lahko v nekem smislu trdimo, da je "pravično" to, kar ustvarja in ohranja blaginjo ali sestavino blaginje v državljanski skupnosti."*¹¹⁵

Etično (pravično) ekonomsko dejanje je tisto, ki je usmerjeno k blaginji vseh ljudi na planetu. O ekonomiji moramo zato vedno razmišljati skupaj z ekologijo in etiko. Vsako ekonomsko dejanje, predvsem na ravni širših družbenih

---

¹¹³ Aristotel (2002), Nikomahova etika. Slovenska matica v Ljubljani, str. 48.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Ibid., str. 155.

---

skupnosti (mesto, občina, država, regija, globalna skupnost), ima vpliv tako na življenje ljudi kot na človekovo okolje.

Ekonomsko ravnanje, ki ne upošteva etične in ekološke dimenzije, bo za sabo vedno "puščalo" okoljsko in družbeno opustošenje (uničeno naravo, izčrpane naravne vire; nasilje, terorizem, vojne; revščino in lakoto) na eni strani ter velikansko bogastvo in pretirano trošenje na drugi. Napak je tudi ločevati ekonomijo (ter etiko in ekologijo) od politike, v kar nas vedno znova skušajo prepričati sodobni neoliberalni ekonomisti.

Ekonomija in politika

Ko govorimo o ekonomiji (3e), nikakor ne moremo mimo politike. Če je ekonomija temelj, na katerem stoji celotna družbena skupnost (zadovoljevanje potreb njenih pripadnikov), potem je politika celotno družbeno polje odločanja v neki skupnosti, kjer se odloča o vseh družbenih zadevah in problemih. To odločanje se še zdaleč ne tiče samo profesionalnih politikov, temveč vseh ljudi na vseh družbenih področjih. Politika je stvar tistih, ki se jih kakorkoli tičejo zadeve, o katerih se odloča. Nedvomno pa morajo biti vsi ljudje soudeleženi pri odločanju o tako pomembnih zadevah, kot sta zadovoljevanje njihovih potreb in njihova blaginja.

Politika pomeni ukvarjanje državljanov (v starogrščini *polites*) z zadevami države (*polis*; mestna država Starih Grkov), ki so skoraj vedno tudi ekonomske narave. Kako se bodo delile dobrine, kdo bo imel v lasti proizvodna sredstva, kakšen proizvodni in trgovski način bo prevladoval v določeni družbi, so vedno politična in – ekonomska vprašanja. Vsaka odločitev je sicer lahko zgolj politična, a vsekakor bodo posledice te odločitve vedno tudi ekonomske in obratno.

Politika in ekonomija (z etiko in ekologijo) sta v neprestanem medsebojnem razmerju, kajti nemogoče je govoriti o "čistih" ekonomskih in "čistih" političnih vprašanjih in odločitvah.

Vendar naše razpravljanje nima nobenega smisla, če spoznanega ne uresničimo. *Naš končni namen, pravi Aristotel, ni spoznanje ampak dejanje.*¹¹⁶

---

¹¹⁶ Ibid., str. 50.

BLAGINJA ČLOVEŠTVA

Rekli smo, da je blaginja vseh ljudi končni cilj vseh ekonomskih prizadevanj. A kaj je sploh blaginja? Pomeni blaginja res samo obilje blaga?

Če želimo razmišljati o blaginji, jo moramo brez dvoma povezati z *blagom*, iz katerega pojem blaginja pravzaprav izhaja, vendar ne v današnjem (ozkem) pomenu besede. Danes blago pomeni bodisi material za oblačila bodisi trgovsko blago na splošno (vse kar je mogoče prodati ali kupiti na trgu). V slovanskih jezikih pa ima (je imelo) blago še drugačne pomene:

- v stari cerkveni slovanščini *blago* pomeni '*blaginjo, dobrino*',
- v hrvaščini in srbsčini '*dobrina, zaklad, bogastvo*',
- v ruščini '*blaginjo*',
- v češčini *blaho* pomeni '*blaženost, blaginjo, srečo*,'
- praslovanska beseda *bolgo* pa pomeni '*blag, dober*'.¹¹⁷

Blaginjo torej lahko povezujemo z dobrinami (bogastvom), ki predstavljajo sredstva za zadovoljevanje človeških potreb in tudi s srečo, blaženostjo, blagostjo ter dobroto. Blaginja ni povezana samo z materialnimi dobrinami, temveč tudi z duhovnimi "dobrinami", če srečo, blaženost, blagost in dobroto lahko tako poimenujemo.

V ekonomskem smislu blaginja pomeni, da imajo ljudje dobre materialne pogoje za življenje (dovolj dobrin za zadovoljevanje svojih potreb), vendar ne na račun kakovosti življenja in kakovosti okolja. Blaginja ne pomeni, da mora človek od jutra do večera, sedem dni v tednu garati, da lahko zadovolji svoje in potrebe svoje družine. Blaginja tudi ne pomeni življenja v obilju materialnih dobrin, a v uničenem okolju.

Človeštvo ima že danes vse možnosti, da bi vsi ljudje brez večjih problemov zadovoljevali svoje potrebe in da bi jim ostalo dovolj časa za druge dejavnosti, s katerimi bi se radi ukvarjali. Rešitev današnjega nemogočega stanja, bogastva na eni strani in silne revščine na drugi strani, je v pravičnejši porazdelitvi svetovnega bogastva, dela in odgovornosti.

Materialne dobrine so samo nujen predpogoj za človekovo srečo. Materialne dobrine človeku ne prinašajo sreče, so pa nujne, da človek lahko počne tisto, kar ga osrečuje.

Lahko bi rekli, da je resnična blaginja (materialna in duhovna) človeštva mogoča, če je izpolnjenih več pogojev:

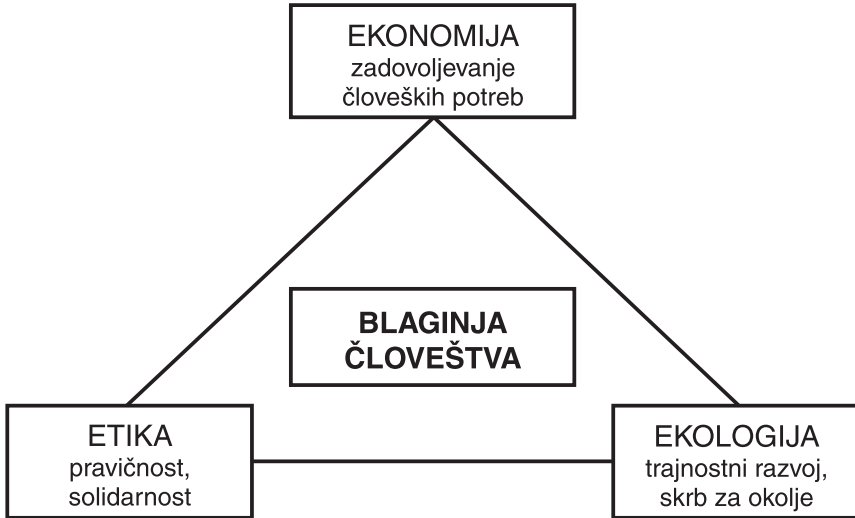
- trajno zadovoljevanje potreb vseh ljudi na planetu,
- bivanje v trajno zdravem in uravnoteženem naravnem okolju,
- bivanje v pravičnem ter trajno stabilnem in varnem družbenem okolju.

---

¹¹⁷ Marko Snoj (1997), str. 35.

Vsi trije pogoji so smiselni le, če veljajo za vse ljudi na planetu, drugače o resnični blaginji človeštva ne moremo govoriti.

Trije temelji za blaginjo človeštva so torej:

Vse tri temelje, "odgovorne" za blaginjo človeštva, pa lahko skupaj združijo in povežejo trije principi, ki določajo vrsto medsebojnih odnosov v celotni človeški skupnosti (še posebej pa v ekonomiji):

- solidarnost,
- sodelovanje (in soodgovornost) in
- medsebojna delitev.

TOREJ

Ekonomija je področje človekovega udejstvovanja in celota družbenih aktivnosti katerih

- temeljna naloga je **zadovoljevanje potreb** vseh ljudi,
- končni cilj pa **blaginja** posameznika in celotne družbe.

Da bi to uresničili, morajo naše ekonomske odločitve upoštevati:

- **načelo pravičnosti**, kar pomeni, da mora imeti sleherni človek na planetu zagotovljeno možnost zadovoljevati svoje potrebe in
- **načelo trajnostnega razvoja**, ki pomeni, da mora človeštvo uporabljati planetarne vire in skrbeti za celotno planetarno okolje na način, ki bo omogočal tudi prihodnjim rodovom kvalitetno življenje in – preživetje.

Pomen pojma (koncepta) *ekonomija* je potemtakem lahko takšen:

Ekonomija pomeni modro in skrbno upravljanje človeštva s planetarnim (naravni viri; okolje nasploh) in družbenim bogastvom¹¹⁸ (znanje, kultura ...; družbene pridobitve nasploh) ter pravično porazdelitev koristi (produktov¹¹⁹) od tega bogastva med vse pripadnike človeške družine (družbe), da le-ti lahko zadovoljujejo svoje potrebe. Cilj vseh ekonomskih prizadevanj je blaginja celotnega človeštva, ki biva v trajno razvijajočem se družbenem in naravnem okolju.

Zato moramo na ekonomijo vedno gledati kot na neločljiv del treh **e**-jev: ekonomije, ekologije in etike. Vseh treh skupaj pa ne smemo ločiti iz procesa političnega odločanja, v katerem lahko na demokratičen način sodelujejo vsi ljudje – v skladu s svojimi interesi, zmožnostmi ter interesi celotne družbe.

Vendar se ekonomija ne odvija samo na globalni ravni, torej na ravni celotnega planeta in človeštva, temveč ustrezno velikosti tudi na vseh nižjih (in tudi višjih) ravneh: na osebni ravni; na ravni (ožje) družine; na ravni vaške, mestne, občinske, državne ali regionalne skupnosti. Vedno gre za skrb in upravljanje človeka (ali skupnosti) z njegovim okoljem ...

Spregovoriti moramo še o medsebojnih odnosih, na temelju katerih lahko ureničimo blaginjo človeštva in spremenimo svet v: **svet za vse**.

---

¹¹⁸ *Planetarno in družbeno bogastvo* bi lahko nadomestili s pojmom *naravni in družbeni kapital*, ki skupaj tvorita *kapital človeštva* (ali *bogastvo človeštva*).

¹¹⁹ Nekaj s čimer človek neposredno zadovoljuje svoje potrebe: izdelek (kruh, oblačilo, ...), storitev (zdravniški pregled, izobraževanje, ...), dobrina (zrak, voda, ...).

IV.

SVET ZA VSE

*Zemlja je ena, toda svet ne.*¹²⁰

---

¹²⁰ World Commission on Environment and Development (1987), Our Common Future. Oxford University Press, Oxford, str. 27.

Zemlja je ena, toda svet ne. Tako se začne znamenita, a na žalost prehitro pozabljena knjiga *Naša skupna prihodnost (Our Common Future)*, ki je izšla leta 1987 in je rezultat dela, pravzaprav poročilo *Svetovne komisije za okolje in razvoj (World Commission on Environment and Development)* – skupine strokovnjakov različnih področij in politikov, ki jih je vodila takratna norveška premierka Gro Harlem Brundtland. To poročilo govori o nujnosti sprememb človeškega ravnanja v smeri trajnostnega razvoja in poudarja pomen naše skupne odgovornosti za naš planet.

Naš planet je res eden in skupen, a vendarle se posamezniki, lokalne skupnosti, podjetja, regije in države obnašamo, kot da živimo sami, v ločenih svetovih: v svetu bogastva ali v svetu revščine, v svetu velikanske potrošnje dobrin ali v svetu pomanjkanja, v svetu miru ali svetu vojn itd.

Ko gre za trgovanje, želimo živeti v enem svetu, ko pa gre za priznavanje posledic, ki jih takšno trgovanje prinaša (ekološki vpliv zaradi obsežnega transporta; izkoriščanje delovne sile; čezmerno izkoriščanje naravnih virov itd.) se umaknemo v svoj svet in ne priznamo naše soudeležnosti in soodgovornosti do človeštva in planeta. O globalizaciji govorimo, kadar nam prinaša koristi, ko pa je govora o problemih, ki jih le-ta prinaša, postanemo zagrizeni "lokalci". Zemlja je res ena, živimo pa v različnih svetovih:

Živimo v enem planetarnem okolju (biosferi), ki vzdržuje naša življenja. Vendar pa si vsaka skupnost, vsaka država prizadeva za preživetje in blaginjo s kaj malo obzirnosti do tega, kako njihovo ravnanje vpliva na druge. Nekateri uporabljajo planetarne vire v obsegu, ki dopušča bore malo bodočim generacijam. Drugi, veliko številčnejši, uporabljajo daleč premalo in si lahko obetajo samo lakoto, bedo, bolezni in prezgodnjo smrt.¹²¹

---

¹²¹ Ibid.

OB ZORI NOVEGA TISOČLETJA

MI, LJUDSTVA ZDRUŽENIH NARODOV, KI SMO ODLOČENI,

da obvarujemo bodoče rodove pred strahotami vojne, ki je dvakrat v življenju našega rodu prizadejala človeštvu nepopisno trpljenje, in

da znova potrdimo vero v temeljne človekove pravice, v dostojanstvo in vrednost človeške osebnosti, v enakopravnost moških in žensk, kakor tudi v enakopravnost narodov, velikih in malih, in

da ustvarimo pogoje, v katerih bosta lahko obveljali pravičnost in spoštovanje obveznosti, izvirajočih iz pogodb in iz drugih virov mednarodnega prava, in da pripomoremo k socialnemu napredku in k boljšim življenjskim pogojem v večji svobodi,

IN KI MORAMO V TE NAMENE

biti strpni in živeti skupaj v miru drug z drugim kakor dobri sosedi, in

zdržiti svoje moči, da ohranimo mednarodni mir in varnost, in

sprejeti načela in določiti načine, ki bi zagotovili, da se oborožena sila ne bo uporabljala, razen če je to v splošnem interesu, in

uporabiti mednarodne ustanove za pospeševanje ekonomskega in socialnega napredka vseh ljudstev,

SMO SKLENILI ZDRUŽITI SVOJE NAPORE, DA URESNIČIMO TE NAMENE.

iz Preambule Ustanovne listine Združenih narodov,¹²² 1948

Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice. Obdarjeni so z razumom in vestjo in bi morali ravnati drug z drugim kakor bratje.

Vsakdo je upravičen do uživanja vseh pravic in svoboščin, ki so razglašene s to Deklaracijo, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje, rojstvo ali kakršnoli drugo okoliščino.

Nadalje ni dopustno nikakršno razlikovanje glede na politično ali pravno ureditev ali mednarodni položaj dežele ali ozemlja, ki mu kdo pripada, pa naj bo to ozemlje neodvisno, pod skrbništvom, nesamoupravno ali kakorkoli omejeno v svoji suverenosti.

iz Splošne deklaracije človekovih pravic, 1. in 2. člen,¹²³ 1948

---

¹²² Charter of the United Nations [http://www.un.org/aboutun/charter/].

¹²³ Človekove pravice: zbirka mednarodnih dokumentov. Del 1, Univerzalni dokumenti (1995), str. 2.

Mi, voditelji držav in vlad, smo se ob zori novega tisočletja, med 6. in 10. septembrom leta 2000, zbrali na sedežu Združenih narodov v New Yorku, da ponovno potrdimo našo vero v Organizacijo združenih narodov in njeno Ustanovno listino kot neobhodna temelja bolj mirnega, cvetočega in pravičnega sveta.

Priznavamo, da imamo, poleg naših ločenih odgovornosti do naših posameznih družbenih skupnosti, tudi skupno odgovornost, da vzdržujemo človeško dostojanstvo, enakopravnost in pravičnost na globalni ravni. Zato imamo kot voditelji dolžnost do vsega svetovnega prebivalstva, zlasti do najranljivejših in še posebno do otrok tega sveta, katerim pripada prihodnost.

Na novo potrjujemo našo zavezanost ciljem in principom Ustanovne listine Združenih narodov, ki dokazujejo njihovo brezčasnost in univerzalnost. Zares, njihova važnost in zmožnost navdihovanja narašča, kot narodi in ljudje postajajo vse bolj medsebojno povezani in soodvisni.

Iz Deklaracije novega tisočletja,¹²⁴ 2000

Kakšne naj bi bile vrednote prihodnje družbe, že vemo. Te vrednote so že začrtane, najprej z leta 1945 sprejeto Ustanovno listino Združenih narodov ter z leta 1948 sprejeto Splošno deklaracijo človekovih pravic. Vendar pa od takrat, od konca največje morije v človeški zgodovini, pa do danes, ti tako veličastni ideali človeštva v praksi še skoraj niso zaživel. Človeštvo je sicer v mnogočem napredovalo, a na marsikaterem področju nismo dosti na boljšem kot pred dobrimi petdesetimi leti, na nekaterih področjih smo še na slabšem. Lakota, revščina, nalezljive bolezni in onesnaženo okolje po obsegu podirajo vse (tragične) zgodovinske rekorde.

Zato se je septembra leta 2000, ob "zori novega tisočletja", zbrala večina voditeljev držav in vlad na sedežu Združenih narodov v New Yorku, da bi začrtali temeljne smernice delovanje svetovne skupnosti v začetku novega tisočletja. Ob tej priložnosti so voditelji držav in vlad podpisali deklaracijo, ki pravzaprav na novo oblikuje in potrjuje zavezanost k uresničevanju Ustanovne listine in Splošne deklaracije človekovih pravic, ki so ju države sprejele že pred več kot pol stoletja.

Ponovno oblikovanje deklaracije in iz nje izhajajočih ciljev, ki bi morali biti doseženi do leta 2015, je bilo potrebno zaradi procesa globalizacije, ki je v drugi polovici dvajsetega stoletja začel postopno preoblikovati svet. Nova deklaracija postavlja temeljne smernice vrednot in smeri delovanja nove globalne ureditve, ki v ničemer ne odstopa od zavezanosti univerzalnim dokumentom ob ustanovitvi Združenih narodov.

---

¹²⁴ UN Millennium Declaration [<http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm>].

Vrednote, na podlagi katerih bi morala delovati globalna skupnost v enaidvajsetem stoletju, so (iz Deklaracije novega tisočletja):

“Svoboda. Moški in ženske imajo pravico živeti svoja življenja in vzgajati svoje otroke v človeškem dostojanstvu, prosti lakote in strahu pred nasiljem, izkoriščanjem in nepravilnostjo. Demokratično vladanje ter so-udeležba pri vladanju, ki temelji na volji ljudi, na najboljši način zagotavlja njihove pravice.

Enakost. Nobenemu posamezniku in nobenemu narodu se ne sme odreči možnosti, da bi imel koristi od razvoja. Zagotovljene morajo biti enake pravice in možnosti za ženske in moške.

Solidarnost. Globalni izzivi morajo biti upravljani na tak način, da se stroški in bremena pošteno porazdelijo, v skladu s temeljnimi principi enakosti in socialne pravičnosti. Tisti, ki trpijo in imajo najmanjše koristi, si zaslužijo pomoč tistih, ki imajo največje koristi.

Toleranca. Človeška bitja morajo spoštovati drug drugega v vsej njihovi raznolikosti verovanj, kultur in jezikov. Razlike znotraj in med družbenimi skupnostmi ne smejo biti podlaga niti strahu niti zatiranju, ampak negovane in dragocene pridobitve človeštva. Kultura miru in dialoga med vsemi civilizacijami mora biti aktivneje promovirana.

Spoštovanje narave. Pokazati je potrebno razumnost pri upravljanju z vsemi živimi bitji in naravnimi viri, v skladu s smernicami trajnostnega razvoja. Samo na tak način lahko neizmerljiva bogastva, ki nam jih nudi narava, zaščitimo in jih ohranimo za naše zanamce. Zdajšnji, ne trajnostno usmerjeni vzorci produkcije in porabe, morajo biti spremenjeni v interesu naše bodoče blaginje in v interesu naših potomcev.

Deljena odgovornost. Odgovornost upravljanja svetovnega ekonomskega in socialnega razvoja, kot tudi groženj mednarodnemu miru in varnosti, mora biti porazdeljena med vse svetovne narode in se mora uresničevati mnogostransko (multilateralno). Kot najbolj univerzalna in reprezentativna organizacija na svetu, morajo Združeni narodi pri tem odigrati ključno vlogo.”¹²⁵

V skladu s temi vrednotami in smernicami, ki jih poudarja Deklaracija novega tisočletja pa so bili leta 2000 z Razvojnimi cilji novega tisočletja (Millennium Development Goals) postavljeni tudi konkretni cilji, ki bi jih morala mednarodna skupnost uresničiti do leta 2015. Dosega teh ciljev bi predstavljala uvod k nadaljnji, polni uresničitvi vrednot Deklaracije novega tisočletja in nenazadnje tudi Ustanovne listine Združenih narodov ter Splošne deklaracije človekovih pravic.

---

125 Ibid

Razvojni cilji novega tisočletja Združenih narodov¹²⁶

Ti cilji morajo biti v celoti izpolnjeni do leta 2015 in so opredeljeni v osmih točkah:

1. Izkoreninjenje skrajne revščine in lakote.
2. Zagotoviti splošno osnovno izobraževanje.
3. Promovirati enakopravnosti spolov in večjo veljavo žensk.
4. Zmanjšati smrtnost otrok.
5. Izboljšati zdravje mater.
6. Boriti se proti AIDS-u, malariji in drugim boleznim.
7. Zagotoviti okoljsko trajnost.
8. Razvijati globalno razvojno partnerstvo.

Vrednote *Deklaracije novega tisočletja* predstavljajo temelje, na katerih moramo graditi prihodnjo družbeno skupnost, uveljavitev teh vrednot pa je začrtana v *Razvojnih ciljih novega tisočletja*, ki opredeljujejo, kaj moramo, če želimo te vrednote uveljaviti v praksi, doseči do ciljnega leta 2015. Leto 2015 je samo prvi korak do dokončne uveljavitve vrednot, ki jih je začrtala *Deklaracija novega tisočletja* ter še prej *Ustanovna listina Združenih narodov* in *Splošna deklaracija človekovih pravic*.

Z Deklaracijo novega tisočletja smo dobili pravo osnovo za nadaljnji proces globalizacije, ki je postala neogibna smer človeškega razvoja. Takšne globalizacije, ki ohranja vso pestrost in raznolikost narodov ter ljudi tega planeta, a hkrati temelji na skupnih vrednotah, skupni odgovornosti in skupni prihodnosti. Globalizacija, ki pomeni enost človeštva, a hkrati ohranja njegovo mnogoterost ter temelji na spoznanju, da živimo na enem in edinem planetu – ki je dom človeštva. **Človeštvo mora za ta planet skrbeti in z njim upravljati kot dober gospodar – takšen je tudi pravi pomen ekonomije skupaj z etiko in ekologijo (3e).**

Koliko od teh vrednot in ciljev, ki so jih potrdili naši voditelji leta 2000, ob “zori novega tisočletja”, sploh poznamo, koliko in kako jih uresničujemo v praksi? Ali smo res, kot posamezniki ali skupine, nemočni pri uresničevanju teh vrednot in ciljev? Zdi se nam, da ne moremo nič storiti in zato vse reševanje perečih svetovnim problemom prepuščamo poklicnim politikom, ki večinoma (še vedno) sledijo zgolj lastnim interesom ali interesom različnih elit.

“MI, LJUDSTVA ZDRUŽENIH NARODOV” – ta uvodni nagovor Ustanovne listine Združenih narodov pomeni, da smo pravzaprav mi, človeštvo, tisti, ki v resnici predstavljamo svet, ne pa zgolj peščica profesionalnih politikov, četudi izvoljenih. Le-ti so zgolj naši predstavniki in pod pritiski množic bodo storili vse, kar od njih pričakujemo, če bodo želeli ostati naši predstavniki.

¹²⁶ UN Millennium Development Goals [http://www.un.org/millenniumgoals/].

Vrednote, ki jih vsebuje *Deklaracija novega tisočletja* in iz nje izhajajoči *Razvojni cilji novega tisočletja* nas zavezujejo – kot posameznike in hkrati kot pripadnike različnih skupnosti, organizacij in skupin – da te vrednote in cilje

- promoviramo v javnosti, v procesu vzgoje in izobraževanja, v podjetjih, društvih in drugih organizacijah ter
- da si po najboljših močeh prizadevamo, na vsakem koraku, uresničevati jih v praksi.

Brez naše soudeležbe se resnične spremembe ne morejo zgoditi niti niso mogoče. Naši ekonomski in družbeni odnosi danes temeljijo na sebičnosti, tekmovanju, brezumni gospodarski rasti ter na pohlepu, skoposti in grabežljivosti, v nasprotju s temi “vrednotami”, pa morajo biti novi ekonomski in družbeni odnosi osnovani na drugačnih temeljih – principih. Ti so:

- solidarnost,
- sodelovanje in soodgovornost ter
- medsebojna delitev.

Zadoščajo, da z njimi spremenimo svet.

Kaj je princip?

Beseda izhaja iz latinske besede *principium*, ki pomeni *začetek, osnovo vsega, kar obstoji; pravir; pravzrok; ustvarjalni vzrok; prasnov*.¹²⁷ Princip je torej osnova, temelj, osnovno načelo nečesa (vednosti, znanosti, snovi, ideje ...).

SOLIDARNOST

Solidarnost nas pravzaprav “rešuje” posledic izjemno kruto postavljenih ekonomskih “zakonitosti” sodobne družbe. Te “zakonitosti” je seveda ustvaril človek sam in ne predstavljajo nikakršnih “naravnih ekonomskih zakonitosti”, kot si to naivno predstavlja marsikateri sodobni ekonomist. Osnovna “zakonitost” sodobne družbe je tekmovanje vseh z vsemi za dobrine, ki so na voljo na trgu in si jih lahko zagotovimo edino z nakupom ali prodajo. Kar pomeni, da tudi do dobrin, s katerimi zadovoljujemo svoje potrebe, pridemo samo na en način – z nakupom. Če te možnosti nimamo (torej nimamo denarja, ali drugih dobrin, ki jih trgu lahko ponudimo in jih le ta seveda sprejme) smo prepuščeni milosti drugih, kraji, življenju v pomanjkanju ter končno lakoti in smrti.

---

¹²⁷ France Verbinc (1989). Slovar tujk. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 572.

Sodobna ekonomska znanost "v svoji sredi" ne pozna solidarnosti: *vzajemne pomoči, soglasnosti, družnosti ter čuta za skupno odgovornost in korist*.¹²⁸ Na današnjih trgih, kjer je edina oblika odnosov nakupno-prodajni odnos, za solidarnost ni prostora. Solidarnost ne temelji na menjavi, temveč na vzajemni pomoči, tako kot darovanje, ki ne zahteva nobenega povračila, čeprav darovalec vedno "dobi" nekaj nazaj:

*Najslabše je, če ne daješ daril. Če se ljudje med seboj ne marajo, a nekdo da dar in ga drugi mora sprejeti, to mednje prinese mir. Dajemo, kar imamo. To je način, kako živimo skupaj.*¹²⁹

Tako razmišljajo predstavniki tako imenovane primitivne skupnosti, ki dobro vedo, kaj pomeni, če nekdo resnično živi skupaj. Medtem, ko mi, pripadniki "civilizirane" družbe, živimo skupaj, a vendarle hkrati drug drugemu jemljemo, med seboj tekmujemo za dobrine, izkoriščamo druge in se ukvarjamo predvsem sami s seboj. Modrost bušmanov! Kung govori o nasprotnem: skupaj lahko živimo samo, če dajemo – in sprejemamo.

Beseda solidarnost izhaja iz latinske besede *solidus*, ki pomeni: *jedrnat, čvrst, samoroden, masiven, močan, trd; cel, popoln; pravi, resničen; bistven; trajen, stalen; trpežen*.¹³⁰ Potemtakem lahko razmišljamo takole: solidarnost med ljudmi in med narodi zagotavlja družbeno trdnost, celost, čvrstost in trajnost.

Globalna solidarnost

*"Triba bo po tej poti, ki pa bo zelo težka. In ne moč ne modrost nas ne bosta nesla ne vem kako daleč po njej. Takšne naloge se lahko lotijo šibki s prav tolikšnim upanjem kot močni. A takšen je pogosto tek dejanj, ki premikajo kolesje tega sveta: majhne so roke, ki jih izvršujejo, ker so k temu primorane, medtem ko so pogledi velikih drugje."*¹³¹

Prvič v človeški zgodovini se je zgodilo nekaj, kar bi lahko poimenovali globalna solidarnost. Končno, po tisočletjih izkoriščanja šibkejših s strani močnejših, po stoletjih ideoloških in ekonomskih vojn ter neprestanega tekmovanja vseh z vsemi, se je zgodilo nekaj, kar lahko za vedno spremeni podobo sveta.

Ob veliki naravni katastrofi v jugovzhodni Aziji (decembra 2004), ni bilo nič več pomembno, kdo je žrtev in kdo darovalec: musliman, kristjan, hindujec, budist, ateist; levičar, socialist, republikanec, demokrat, konzervativec; nič več niso bili pomembni niti barva kože niti jezik niti status žrtve ali darovalca.

Resnična moč človeštva namreč leži v solidarnosti, medsebojni delitvi, sodelovanju in soodgovornosti, nikakor pa ne v tekmovanju, ki prinaša človeštvu

---

¹²⁸ France Verbinc (1989), str. 666.

¹²⁹ Lorna Marshall, Sharing, Taking, and Giving: Relief of Social Tensions Among !Kung Bushmen, Africa, 31, 1961, str. 245 v Marshall Sahlins (1999), Ekonomika kamene dobe. Ljubljana: Založba /*cf., Rdeča zbirka, str. 225.

¹³⁰ Fran Bradač (1990), str. 491.

¹³¹ J. R. R. Tolkien (2002), str. 364.

---

toliko gorja. Drugačnega življenja na skupnem planetu si v bodočnosti sploh predstavljati ne moremo več. Če ničesar drugega, imamo vsi ljudje resnično vsaj nekaj skupnega: skupen dom – planet in skupno zavest, da smo vendarle vsi samo ljudje, ne glede na razlike, ki so med nami. Mar ni to resničen pomen globalizacije?

Globalizacije seveda ne smemo enačiti s “svobodnim” svetovnim trgov, na katerem se bogate države in njihove korporacije “svobodno” izživiljajo ter izkoriščajo revne države in njihovo ter tudi svoje prebivalstvo. Globalizacija prvenstveno pomeniti zavest naše skupne odgovornosti do slehernega človeka in do našega skupnega “globusa” – planeta Zemlje. V tej smeri smo naredili šele prve korake.

Zato izkušenj globalne solidarnosti ter tudi medsebojne delitve in sodelovanja, ki smo jih doživeli ob katastrofi v jugovzhodni Aziji, nikakor ne smemo več pozabiti, kajti veliko je problemov, ki jih lahko rešimo samo na takšen način. Lakota in pomanjkanje v številnih delih sveta; nevarne bolezni, ki ne “priznavajo” državnih meja; številni vojaški konflikti; vse bolj onesnaženo okolje, so samo najbolj izstopajoči problemi, ki terjajo čimprejšen odziv vse mednarodne skupnosti. Ob katastrofi v jugovzhodni Aziji smo dokazali, da to zmoremo.

Ljudje na srečo počasi spoznavamo, kaj je solidarnost, pa ne samo znotraj družin in drugih manjših ali večjih družbenih skupnosti, temveč postopno tudi na globalni ravni. A osamljena dejanja solidarnosti, ki jih vzbudi trenutno sočutje do trpečih, niso dovolj, če želimo v svetu karkoli resnično spremeniti. Solidarnost je samo pot in jamstvo za resnično preobrazbo človeške skupnosti, ki bo uresničena takrat, ko bomo ljudje začeli medsebojno sodelovati in sprejeli našo skupno soodgovornost do človeštva in do planeta.

Solidarnost ni dokončni odgovor za rešitev vseh problemov tega sveta, a nas vedno znova lahko navdaja z zagotovitvijo, da nismo sami, ko imamo težave, ko nas prizadane katastrofa, ko nam gre slabo, ko smo bolni in utrujeni. Če nam gre slabo, bomo vedeli, da nam bo nekdo priskočil na pomoč; ko bo šlo drugemu slabo se ne bomo obotavljali – takrat mu bomo pomagali mi. To je pravi pomen in veličina solidarnosti. Le tako nas ne bo več strah drugih in drugačnih ter ne sedanosti in ne prihodnosti.

SODELOVANJE IN SOODGOVORNOST

Nedvomno je izziv novega tisočletja najti poti za vzpostavitev mednarodnega – ali bolje, med-skupnostnega – sodelovanja, pri čemer bo vsaka skupnost sprejemala drugačnost ostalih in spoštovala njihove pravice.¹³²

Solidarnost ni dovolj, je potrebna, a resnično nobenega pomembnega premika ne moremo storiti brez sodelovanja, še posebej ne na ekonomskem področju, kjer je danes sodelovanje resnično skromno in še takrat, ko govorimo o njem, je pogosto zgolj navidezno. Ekonomsko sodelovanje namreč merimo samo s količino blaga in denarja, ki ga zamenjata dve državi, dejansko pa med njima ves čas poteka klasična “ekonomska vojna”: kdo bo komu prodal več in dražje ter od njega kupil ceneje – pri tem so “dovoljena” vsa sredstva: goljufija, izkoriščanje, korupcija in špekulacija. Če zares in pristno sodelujemo, potem ne moremo hkrati medsebojno tekmovali: *Kjer je so-delovanje, ni tekmovalja. Ne moreta so-obstajati skupaj.*¹³³

Sodelovanje izključuje tekmovalje in obratno; nikakor ne moreta soobstajati skupaj. Tekmovalje, ki se moderno imenuje konkurenčnost, temelji na predpostavki, da medsebojno tekmovalje pospešuje razvoj. Mogoče res pospešuje razvoj nekaterih tehnologij in (večinoma nepotrebnih) izdelkov, ne pa razvoja družbe kot celote. Današnji ekonomski “razvoj” koristi svetovni manjšini, a hkrati pomeni katastrofo za svetovno večino. “Razvoj” za seboj pušča globoko družbeno razslojenost, neprestane spore med posamezniki, podjetji in državami, ki pogosto preraščajo v vojne ter vse večje uničenje okolja. Je to res razvoj?

Nasprotno pa je z medsebojnim sodelovanjem mogoče rešiti neskončno velike probleme, ki pestijo današnji svet. Pristop do reševanja katastrofe v JV Aziji (potres in cunami) dokazuje, da lahko sodelovanje številnih držav, človekoljubnih organizacij, skupin in posameznikov v razmeroma kratkem času reši veliko težav na skoraj popolnoma uničenem območju. Kaj vse bi lahko storili tudi v številnih drugih primerih, ki pestijo današnji svet, si lahko samo predstavljamo? V zelo kratkem času lahko spremenimo svet, a samo, če si to resnično želimo – z medsebojnim sodelovanjem.

So-odgovornost

Mislim, da mora vsakdo izmed nas, kot posameznik, kot človeško bitje spoznati osrednje dejstvo, ne glede na to v katerem delu sveta živi ali kateri kulturi pripada, da je popolnoma odgovoren za celotno stanje sveta.¹³⁴

¹³² XIV. Dalaj Lama (2004), str. 156.

¹³³ Benjamin Creme (2002). The Art of Co-operation. Amsterdam, London, Los Angeles: Share International Foundation, str. 34.

¹³⁴ Jiddu Krishnamurti (1969), str. 14.

Resnično sodelovanje nastopi šele takrat, ko razumemo odgovornost, ki jo imamo do naše "planetarne družine" – človeštva in do planeta kot celote – našega skupnega *oikosa*. XIV. Dalaj Lama pravi, da "*moramo razviti zavest o univerzalni odgovornosti*":

V današnjem svetu, kjer smo vsi vse bolj odvisni drug od drugega, posamezniki in narodi ne morejo več sami reševati nekaterih težav. Zato toliko bolj potrebujemo drug drugega. Razviti moramo zavest o univerzalni odgovornosti ...

*Naša kolektivna in individualna odgovornost je, da varujemo svojo planetarno družino in skrbimo zanjo, da podpiramo njene šibke člane in ohranjamo in varujemo okolje, v katerem živimo.*¹³⁵

Šele zavest o univerzalni (globalni) odgovornosti bo spodbudila posameznike, skupine, narode in države – ne glede na različno tradicijo, vero, politično in ekonomsko usmeritev – da bodo resnično začeli medsebojno sodelovati. Sposobni smo, v večji ali manjši meri, sprejeti odgovornost do naše družine, naroda ali države, nikakor pa (še) nismo sposobni sprejeti univerzalne odgovornosti do vsega človeštva in do planeta kot celote.

Počasi prepoznavamo, da smo odvisni drug od drugega, da živimo na istem planetu, iz česar sledi, da smo do človeštva in do planeta odgovorni in ta odgovornost nas zavezuje k pristnemu medsebojnemu sodelovanju.

Kljub temu pa vendarle obstaja ena oblika tekmovanja, ki jo je predlagal že Aristotel, tako med posamezniki kot tudi med državami, ki je sprejemljiva in celo zaželena:

*Če bi vsi tekmovali med sabo v plemenitosti, če bi si vsi prizadevali delati kar najlepša dejanja, bi bilo doseženo vse, kar je potrebno za skupno blaginjo, pa tudi vsak posameznik bi bil deležen najvišje vrednote, če je v resnici krepost najvišja vrednota.*¹³⁶

---

¹³⁵ Društvo za podporo Tibetu, Ljubljana, Slovenija
[http://www.tibet-drustvo.si/index.php?flash=2&sv_path=9090,9104].

¹³⁶ Aristotel (2002), str. 287.

MEDSEBOJNA DELITEV

*Moder človek ne služi samemu sebi;
več kot naredi za druge, bolj je zadovoljen;
več kot daje, več prejema.*

*Narava ne napreduje na tuj račun;
zato moder človek koristi vsem ljudem in ne tekmuje z nikomer.*¹³⁷

Lao Tse

Medsebojna delitev mora postati osrednji princip (načelo, temelj, osnova) novih družbenih odnosov in še posebej ekonomije.

Za uveljavitev tega principa obstaja več razlogov:

- Danes na svetu živi preveč ljudi, da bi lahko tekmovali za dobrine, ki jih planetarno okolje v izobilju nudi človeštvu. Teh dobrin pa je hkrati veliko premalo, če si jih posamezniki ali posamezne države privajajo, jih kopicijo ali brezumno trošijo.
- Na osnovi spoznanja, da smo ena planetarna družina, ki prebiva v enem, skupnem domu – planetu Zemlja, moramo delovati v dobro vseh ljudi in vsega planeta. “Boj za preživetje” ne more biti več osnova našim medsebojnim odnosom.
- Tekmovanje za naravne vire (nafta in drugi energetski viri, voda, gozdovi, rudno bogastvo itd.) prikrajša velik del človeštva za zmožnost, da sami zadovoljujejo svoje potrebe in zato povzroča revščino, lakoto in številne nepotrebne bolezni.
- Tekmovanje za naravne vire povzroča jezo, prepire in v končni obliki tudi vojne in terorizem.

Nasprotje tekmovanju za naravne vire in dobrine, ki se v sodobnem besednjaku imenuje tržna konkurenčnost, je medsebojna delitev dobrin. Kaj sploh pomeni medsebojna delitev?

Medsebojna delitev se prvenstveno nanaša na drugačno, bolj pravično delitev ključnih dobrin, ki so potrebne (so ključnega pomena) za zadovoljevanje potreb vseh prebivalcev planeta, tako danes kot v prihodnosti. Ključne dobrine ne morejo in ne smejo biti v popolni lasti posameznikov ali posameznih skupin, niti držav, temveč so lahko samo v skupni lasti celotnega človeštva. To pa ne izključuje pristojnosti posameznikov, skupin ali lokalnih skupnosti, da z njimi upravljajo, jih nadzorujejo ali da so njihovi začasni lastniki.

Ključne dobrine ne morejo biti predmet “svobodnega” izkoriščanja, trgovanja in brezvestnega uničevanja.

---

¹³⁷ Lao Tse: TaoTeChing – 81. Modrec [http://www.chinapage.com/gnl.html#81].

Katere so ključne dobrine?

Ključne dobrine so tiste dobrine, ki so potrebne za zadovoljevanje potreb ljudi in izhajajo iz različnih virov. Ključne dobrine so (vsaj):

voda je ključni element za vsa živa bitja: predstavlja okolje za številne organizme (plankton, alge), ki predstavljajo bodisi vir hrane za človeštvo bodisi vir kisika za planetarno ozračje;

ozračje predstavlja temeljni pogoj za obstoj vseh živih bitij: ozračje omogoča dihanje, vzdržuje primerno temperaturo in ščiti planet pred nevarnim sevanjem iz vesolja (ozračja seveda ne moremo medsebojno deliti, moramo pa zanj skupaj skrbeti);

hrana zadovoljuje temeljno človeško potrebo – potrebo po hrani;

energija predstavlja temeljno »gibalo« sodobne družbe in hkrati glavnega onesnaževalca okolja;

različni materiali (npr. rudno ali lesno bogastvo), iz katerih se proizvajajo izdelki, ki so potrebni za zadovoljevanje človeških potreb;

znanje človeštva omogoča življenje, obstoj in razvoj v kompleksnih sodobnih skupnostih.

Medsebojna delitev ključnih dobrin je pogoj za zadovoljevanje potreb vseh ljudi (kar je temeljna naloga ekonomije) na planetu. Samo, če bodo vsi ljudje lahko zadovoljevali svoje potrebe, bomo lahko živeli v pravični človeški skupnosti in šele takrat bodo vzpostavljeni primerni pogoji za resničen mir na planetu.

Razvojna stopnja, ki jo je doseglo človeštvo, dopušča možnost izvajanja mednarodne delitve dobrin. Vsaka država ima presežke ključnih dobrin, ki jih lahko ponudi drugim ter si od njih pridobi tiste, katere ji primanjkujejo. Brez drugačne razdelitve svetovnega bogastva, brez solidarnosti, sodelovanja in soodgovornost bolj pravičen svet ni mogoč! A najprej moramo preseči globoka nasprotja, ki zastrupljajo naše medsebojne človeške odnose.

PRESEGANJE NASPROTIJ

Danes si v svetu drug nasproti drugemu stojita dva družbeno-ekonomska sistema: kapitalizem in socializem (ponekod še vedno obstajajo tudi »primesi« fevdalizma in suženjstva). Čeprav danes [leto 2005] v svetu prevladuje kapitalizem, pa so ideje socializma še kako žive, pri čemer moramo poudariti, da gre pravzaprav za dve ideologiji, a niti prva niti druga ne obstajata v »čisti« obliki. Oba sistema (oziroma ideologiji) sta odigrala pomembno zgodovinsko vlogo. Jo lahko »igrata« še naprej?

Kakšen je zgodovinski pomen kapitalizma?

Kapitalisti – lastniki delovnih sredstev (orodij, strojev, zemljišč, proizvodnih obratov) – so za industrijsko proizvodnjo vse večjega obsega, potrebovali svobodno delovno silo, ki so jo lahko po potrebi najemali in tudi odpuščali. Tako so postopno (predvsem v 16. in 17. stoletju) zrušili toge fevdalne odnose, na podlagi katerih je bil večji del »proizvajalcev« vezan na posamezno fevdalno posestvo in na fevdalnega gospoda.

Kapitalisti so tako začeli »ustvarjati« vse večji razred delavcev – proletarcev, ki niso bili več vezani na posamezno območje, ampak so si lahko relativno svobodno izbirali svojo »zaposlitev«. Pri tem ne smemo pozabiti omeniti neizmernega izkoriščanje delovne sile v zgodnjem kapitalizmu (kar se danes ponavlja v deželah, ki ta sistem še le uvajajo – npr. Kitajska in Indija).

Kapitalizem je postopno uničil toge fevdalne odnose, osvobodil ljudi, ki so namesto fevdalnim gospodarjem zdaj začeli »pripadati« kapitalistom, kot svobodna delovna sila. Kapitalisti so združevali veliko število ljudi na enem mestu (v vse večjih tovarnah) in tako pospešili organiziranje ljudi, ki so se vse bolj zavedali in borili za svoje pravice. Ta organiziranost je prebudila tudi nacionalno zavest, ki je presegala dotedanjo zavest ljudi, da pripajo kraljem, cesarjem in fevdalcem ter omogočila pojavljanje in uveljavljanje nove oblike politične organiziranosti – demokracije. V razdrobljenem fevdalnem sistemu takšna organiziranost ni bila mogoča.

Učinkovit kapitalističen produkcijski sistem je omogočil nesluten razvoj v proizvodnji, znanosti in posledično tudi na drugih družbenih področjih (izobraževanju, kulturi, zdravstvenem varstvu itd.).

Kapitalizem, katerega osnovni cilj je (bil) pridobivanje vedno večjega dobička za kapitaliste, se mora (je moral) zato neprestano širiti in v svoj trg vključevati vedno več ljudi in območij. V zadnji fazi te širitve kapitalističnih trgov, ob koncu dvajsetega stoletja, se je v krog »klasičnih kapitalističnih držav« (zahodnoevropske države, ZDA) vključil velik del preostalih svetovnih držav (vzhodna Evropa, Kitajska, ki ima danes največji potencial kapitalistične rasti; Rusija, Indija, ter številne druge

---

države in območja). Današnja globalizacija je zato posledica širitve kapitalističnega proizvodnega načina in trgov v večji del sveta. Današnja globalizacija je predvsem posledica »želje« kapitalistov po vsevključujočem svetovnem trgu.

Kapitalizem je torej »povzročil« predvsem: **ekonomsko osvoboditev ljudi** (seveda ne vseh), **nastanek nacionalnih držav** in **demokracijo** (politična osvoboditev), **veliko proizvodno učinkovitost**, (samo)**organiziranje širokih množic** in **globalizacijo**.

Kar pa kapitalizem ni nikoli uspel razrešiti, je bolj pravična in enakomernejša **razdelitev (distribucija) vsega proizvedenega bogastva**. Sadove tega učinkovitega sistema vedno pobira le manjši del udeležencev v tem ekonomskem sistemu: kapitalisti, kot lastniki proizvodnih sredstev ter razred upravljalcev in strokovnjakov, ki vodijo kapitalističen proces. Najeti mezdni delavci vedno dobijo malo (z izjemo v nekaterih obdobjih, ko so si uspeli izboriti večje pravice, na primer v drugi polovici 20-ega stoletja v razvitih državah), še slabše pa se godi tistim skrajno revnim prebivalcem planeta, ki sploh niso vključeni v kapitalističen proizvodni sistem in zato trpijo hudo pomanjkanje, saj za kapitaliste sploh niso pomembni – ne kot delovna sila ne kot porabniki.

Poleg tega se kapitalistični sistem nikoli ni oziral na **posledice**, ki jih neprestana rast proizvodnje in porabe povzroča **okolju**. Pohlep, sla po dobičku, nezmernost in potrošništvo – te glavne lastnosti kapitalizma – danes močno obremenjujejo planetarno okolje in ogrožajo prihodnost človeštva. Socializem je bil povsem logičen odgovor na velike pomanjkljivosti kapitalizma.

Kakšen je zgodovinski pomen socializma?

Socializem, če si ga pogledamo na primeru največje socialistične države, bivše Sovjetske zveze, sploh ni bil tako zelo različen od kapitalističnega sistema, vsaj v ekonomskem smislu ne. Prav tako kot kapitalizem, je tudi socializem združeval v podjetjih številno delovno silo, ki je na povsem kapitalističen način (tekoči trak, velika delitev dela, hierarhična ureditev proizvodnje) proizvajala velike količine blaga.

Pomen socializma je bil predvsem v poskusu uveljavitve **drugačne, bolj pravične porazdelitve celotnega proizvedenega družbenega bogastva**. To največjo slabost kapitalizma, ki je »proizvajal« (in jih še vedno) ogromne družbene razlike, je socializem skušal rešiti s centralizirano razdelitvijo dobrin, s katero bi družbeno bogastvo bolj pravično porazdelili med vse pripadnike družbe, v nasprotju s kapitalističnim »svobodnim« trgom, ki naj bi sam poskrbel za učinkovito razdelitev dobrin.

Poskus socializma je bil tudi poskus demokratizacije kapitalistično urejenih podjetij, ki so bila (in so še vedno) strogo hierarhično urejena, kjer so o ključnih zadevah podjetja vedno odločali samo lastniki, katerih interes je bil pogosto

---

povsem nasproten interesom zaposlenih in lokalnih skupnosti, v katerih je podjetje delovalo. Vsi ti problemi so še danes prisotni.

Socializem je poskušal odgovornost odločanja v podjetjih enakomerneje porazdeliti in v odločanje vključiti zaposlene ter lokalno in širšo družbeno skupnost. Takšen primer ekonomsko-politične ureditve je samoupravni sistem, ki ga je v Sloveniji zasnoval mislec in politik Edvard Kardelj, v katerem so tako zaposleni kot tudi lokalna skupnost, vsaj do neke mere lahko nadzorovali in vplivali na odločitve v podjetjih – na žalost, pogosto zgolj na papirju.

Glavni problem socializma pa je (bil) predvsem ta, da je sistem »**zadužil**« **samoinciativnost ljudi**, saj je večji del odločanja in porazdelitve bogastva dejansko prevzela mogočna in vseprisotna država in znotraj nje privilegirana elita – Partija. Nasprotno pa so kapitalisti vzpostavili stanje, v katerem so ljudje na vseh nivojih neprestano tekmovali med seboj (predvsem na nižjih nivojih odločanja) in jim na ta način uspelo motivirati ljudi, da so več in bolje delali.

Še enkrat poudarimo: ne socializem in ne kapitalizem nista nikoli obstajala v »čisti« obliki. Bolj, ko sta se »čisti« obliki približala, več škode sta povzročala. Socializem je dejansko predstavljal socialno nadgradnjo kapitalističnega sistema in ni bil nikakor ne-kapitalističen sistem.

Vprašanje kateri sistem je (bil) boljši in kateri slabši ni toliko pomembno kot vprašanje, česa se od obeh sistemov lahko naučimo, ali kaj dobrega od obeh sistemov lahko uporabimo? Danes smo še vedno preveč obremenjeni z ideološkimi delitvami preteklosti, ki nas že toliko časa razdvajajo (črni/beli, verni/ne-vern, Kristjani/Muslimani, levi/desni itd.). Namesto tega pa bi lahko razmišljali na način, ki vključuje dve ali več strani pri iskanju rešitev za številne družbene probleme.

Projekt *Oba/In (BothAnd)*

*Naš cilj je preseči način razmišljanja **eden od obeh/ali (either/or)** z razmišljanjem **Oba/In (BothAnd)**, kot bolj ustvarjalnim pristopom k zblizovanju različnih pogledov na reševanje družbenih vprašanj. Namesto, da ena od obeh strani prevzame nase odgovornost za pravilnost neke odločitve, pa način **Oba/In** poskrbi da obe strani, ena in druga (ali druge), dodata svoje delčke odgovora in omogočita, da samo s kombinacijo najboljšega od vsake strani lahko sestavimo rešitev, ki temelji na najvišjem, ne pa na najnižjem skupnem imenovalcu.¹³⁸*

Bolj pomembno od nenehnih preprirov, katera rešitev je bolj prava, si moramo postaviti vprašanje: kaj lahko kdo prispeva za dosego skupnih ciljev? Če smo v *Razvojnih ciljih novega tisočletja* uspeli zastaviti skupne cilje, ki jih moramo doseči v prihodnosti, potem moramo znati preseči ideološka nasprotja in poiskati najboljše rešitve, ne glede na to, kateremu sistemu in kateri ekonomski ali politični

¹³⁸ **BothAnd Project** [http://www.bothand.org/index.php?option=com_content&task=view&id=24&Itemid=43].

---

ideologiji le-ti pripadajo. Predvsem skandinavske države so do neke mere uspele uveljaviti kombiniran sistem, ki ga lahko poimenujemo *socialni kapitalizem*. V teh državah imajo ljudje kljub kapitalističnemu proizvodnemu načinu visoko raven socialne varnosti, ki pa se danes žal, pod udarom prevladujoče neoliberalne ideologije, postopno razkraja.

Skandinavski model socialne in hkrati kapitalistične države kaže na to, da se je mogoče približati novemu sistemu, ki ne bo ne prevladujoče kapitalističen (kakršen je na primer danes v ZDA) ne prevladujoče socialističen (kakršen je bil nekoč v Sovjetski zvezi). Namesto starih ideoloških delitev na »dobro in slabo« moramo zavreči vse neustrezno, vse česar ne potrebujemo več in uporabiti najboljše od tistega kar poznamo – in to nadgraditi z novim. Nikakršnih krvavih revolucij ne potrebujemo več.

Danes ideološki boj med socializmom in kapitalizmom ne poteka več med posameznimi državami, pač pa se je prenesel na drugo »bojišče«: med državo (vlada in državni aparat), ki vsaj deloma jamči za socialni sistem, in med podjetji, predvsem vsemogočnimi globalnimi korporacijami, katerih edini namen je pridobivanje dobička za svoje lastnike. Ni odveč pripomniti, da (nekatere) korporacije postajajo bogatejše od celotnih držav, da so vodene strogo hierarhično in nedemokratično ter se ne menijo ne za potrebe zaposlenih ne za potrebe družbenega in naravnega okolja.

So podjetja in (ekonomija nasploh) lahko demokratična, torej: so lahko pri ekonomskem odločanju ter odločanju v podjetju soudeleženi vsi, ki se jih to (so)odločanje kakorkoli tiče (posamezniki, zaposleni; lokalna, državna in globalna skupnost; kupci, dobavitelji ...)? Saj to je bistvo demokracije, mar ne?

V.

EKONOMIJA ZA VSE

*Ljudje delajo svojo zgodovino sami, toda doslej je niso delali s skupno voljo po skupnem načrtu, celo v točno določenih mejah same družbe ne.*¹³⁹

Friedrich Engels

---

¹³⁹ Karl Marx in Friedrich Engels (1951), str. 627.

Ameriški aktivist Michael Albert predlaga zanimivo ime za novo, drugačno ekonomijo: PARECON. Beseda *parecon* je sestavljena iz dveh besed: *PARTicipatory* in *ECONomics*. Kar bi lahko prevedli kot ekonomijo, v kateri so pri ekonomskem odločanju in upravljanju udeleženi (participirajo) vsi tisti, ki se jih ekonomske odločitve in ravnanje kakorkoli tičejo. PARECON je na kratko: ekonomija z udeležbo (vseh zainteresiranih).

Parecon, ali ekonomija z udeležbo, izpostavlja predvsem tri temeljna ekonomska področja, o katerih je potrebno razmišljati na nov način: področje dela, področje porabe in področje razdelitve dohodka. Michael Albert govori o novih vrednotah, na podlagi katerih bi presegli današnjo uničujočo kapitalistično globalizacijo, za "oblikovanje alternativnih globalnih ciljev: pravičnosti, solidarnosti, raznolikosti, samo-upravljanja in ekološke uravnoteženosti".¹⁴⁰

Medtem, ko so danes številne države, v večji ali manjši meri, vsaj toliko demokratične, da ljudje lahko vplivajo na izbiro vodilnih politikov in kot javnost vplivajo na njihove odločitve, pa to v današnjih avtokratsko vodenih podjetjih (korporacijah) ni mogoče. V podjetjih niso zastopani ne interesi zaposlenih (razen v državah, kjer so sindikati še vplivni, čeprav danes svoj vpliv vse bolj izgubljajo) ne interesi lokalnih, državnih, regionalnih ne interesi globalne skupnosti. Tem skupnostim vsekakor ni v interesu vse slabše življenje njenih pripadnikov, uničeno okolje in vprašljiva prihodnost prihodnjih človeških generacij.

Kateri so interesi človeštva?

Na interese človeštva ne moremo gledati samo kot na seštevek interesov posameznikov, lokalnih skupnosti, narodov in držav, temveč kot na interese človeštva kot celote – kot enovitega »organizma«, ki naseljuje planet Zemljo. Interes človeštva je vsekakor doseganje **blaginje**, kar pomeni kakovostno življenje vseh ljudi na planetu v kakovostnem planetarnem okolju – danes in v prihodnosti. Če pa interese opredelimo bolj podrobno bi lahko rekli, da so interesi človeštva naslednji:

- trajno zadovoljevanje potreb vsega človeštva;
- bivanje v kakovostnem okolju, ki omogoča dobre življenjske razmere za današnje in prihodnje človeške generacije;
- trajno stabilno in varno družbeno okolje, kjer je zagotovljeno spoštovanje človekovih pravic;
- pravična medsebojna delitev ključnih dobrin;
- sodelovanje ter solidarnost med posamezniki in med narodi.

¹⁴⁰ Michael Albert (2003). Parecon, Life After Capitalism. Verso. London, New York, str. 9.

Podjetja predstavljajo ekonomske temelje celotnega družbenega sistema, saj neposredno omogočajo zadovoljevanje človeških potreb, zato morajo pri odločanju v podjetju sodelovati vsi, na katere ima delo in ravnanje podjetja kakršenkoli vpliv. To so: zaposleni, družbena skupnost, nevladne organizacije (na primer za zaščito okolja in varstvo človekovih pravic), potrošniške organizacije, izobraževalne ustanove in drugi.

Je torej mogoče razmišljati o demokratičnem podjetju, v katerem različni zainteresirani posamezniki, skupine ali organizacije lahko uveljavljajo svoje interese?

DEMOKRATIČNO PODJETJE

Problem današnjih podjetij je predvsem v tem, da delujejo predvsem v interesu njegovih lastnikov – po čim večjem dobičku – zanemarjajo pa interese zaposlenih in skupnosti, v katerih ta podjetja delujejo. Podjetja ne morejo biti izločena iz družbe, zato bi morala pri svojem delovanju in odločanju upoštevati tudi številne druge interese. To so interesi:

- **globalne skupnosti** (skrb za trajnostni in uravnotežen razvoj planeta);
- **nacionalnih (državnih) skupnosti** (skrb za zadovoljevanje potreb vseh prebivalcev države);
- **lokalnih skupnosti** (skrb za ohranitev lokalnih ekonomij in tradicije);
- **različnih (nevladnih) organizacij** (skrb za varstvo okolja, za varstvo potrošnikov, za varstvo človekovih pravic itd.) ter nenazadnje tudi
- **interese zasebnikov.**

Današnja ureditev podjetij – povečini delniških družb (takšna je struktura večine večjih podjetij) – predstavlja dobro osnovo za uveljavitev nove, drugačne strukture podjetja, kjer bi se upoštevali zgoraj naštetih različni interesi. Delnica predstavlja lastniški delež v podjetju in s tem vpliv (v skladu z številom delnic) na odločanje o temeljnih vprašanih delovanja podjetja; na podlagi števila delnic pa se tudi deli ustvarjena presežna vrednost (dobiček) podjetja. Vse prej naštete skupine in organizacije bi zato morale imeti v podjetjih svoje deleže (delnice) in s tem možnost soodločanja o temeljni politiki podjetja ter tudi pravico do soudeležbe pri ustvarjeni presežni vrednosti.¹⁴¹

Če bi šlo za lokalno ali državno podjetje, potem bi bilo dovolj, da bi imela v njem določen delež lokalna skupnost in država, ki najbolje poznata lokalne posebnosti in interese okolja v katerem podjetje deluje; če pa bi šlo za globalno podjetje, pa bi morala v njem imeti določen vpliv tudi globalna skupnost.

---

¹⁴¹ Naj poudarimo, da je presežna vrednost (dobiček) tista vrednost, ki ostane v podjetju po poplačilu vseh stroškov: za material, plače (mezde), energijo, davke itd.

Možna lastniška struktura globalnega podjetja bi bila lahko naslednja:

- globalna skupnost,¹⁴² preko OZN;
- nevladne organizacije (za zaščito okolja, za varstvo človekovih pravic itd.);
- zaposleni;
- zasebniki – posamezniki ali druga podjetja in organizacije; njihov delež nikakor ne bi smel presegati polovice vrednosti podjetja.

Kakšen bi bil delež določenih skupin v podjetju, je skoraj nemogoče predpisati za vsa podjetja enako, potrebno pa bi bilo upoštevati določene okvire, ki bi zagotavljali pravičnost in soodgovornost pri odločanju o ključnih zadevah podjetja: o delitvi presežne vrednosti ter o odnosu do skupnosti, do okolja in do zaposlenih ter zasebnih lastnikov.

V primeru prvih treh kategorij (globalna skupnost, nevladne organizacije in zaposleni) bi morali biti deleži stalni, brez možnosti nakupa ali prodaje, medtem ko bi se v primeru zadnje kategorije (zasebniki), ti deleži lahko prodajali ali kupovali. Vendar na drugačen način kot je ta, ki se odvija na današnjih borzah vrednostnih papirjev, kjer prevladujejo špekulacije.

Ustrezen delež pri delitvi presežne vrednosti (dobička), ki ga ustvari podjetje, bi omogočal učinkovito zadovoljevanje interesov vseh skupin, ki so soudeležene pri odločanju v podjetju.

Kljub temu, da bi takšna lastniška ureditev podjetij, ki smo jo orisali zgolj v grobih obrisih, vsaj v začetni fazi verjetno zmanjšala učinkovitost podjetij, pa bi na dolgi rok lahko pomenila pravo pot v smeri uravnoteženega in trajnostnega razvoja planeta ter bi lahko zadovoljevala potrebe vse človeške skupnosti, ne pa samo manjšega dela, kar se dogaja danes.

Upravljalске odločitve, ki pomembno vplivajo na življenje v neki skupnosti, so danes pogosto v rokah voditeljev tujih korporacij, ki živijo tisoče kilometrov daleč, njihove odločitve pa so usmerjene predvsem v pridobivanje kratkoročnih dobičkov, ne zanima pa jih dolgoročna blaginja tamkajšnjega prebivalstva in kvaliteta okolja v katerem živijo.

Brez ekonomske demokracije ne more biti politične demokracije in obratno. Vendar pri problematiki podjetij in današnje ekonomije nasploh ne gre samo za vprašanje lastništva podjetij in proizvodjalnih sredstev ter delitve presežne vrednosti, temveč tudi za povsem neustrezno porazdelitev delovne odgovornosti, neustrezno pojmovanje delovnega časa, plačila za delo in celotnega družbenega bogastva.

---

¹⁴² Če ima podjetje podružnico v neki državi, bi morali v tej podružnici imeti določen vpliv tudi lokalna in državna skupnost; predstavniki teh skupnosti pa bi tudi morali imeti možnost sodelovanja pri odločanju na nivoju celotnega podjetja.

Struktura vodenja podjetja

Tudi ko gre za vodenje podjetij, nam današnja vodstvena struktura podjetij daje dobro osnovo za bolj demokratično delovanje podjetij. Večina velikih podjetij (delniških družb) ima danes naslednje organe vodenja: skupščino delničarjev, nadzorni svet in upravo. Vse strukture vodenja in odločanja bi se v demokratičnem podjetju ohranile, vendar z določenimi spremembami:

Skupščina delničarjev odloča o najpomembnejših zadevah delniške družbe (strategija družbe, delitev dobička, imenovanje nadzornega sveta itd.). S spremenjenim lastništvom družbe, ki smo ga predlagali (soudležba skupnosti, zaposlenih, nevladnih organizacij in posameznikov), bi se spremenila tudi struktura skupščine, v kateri bi bili ustrezno zastopani predstavniki teh novih solastnikov.

(Nadzorni) svet. Tudi v (nadzornem) svetu bi se ustrezno spremenila struktura – člane sveta bi predlagala in volila skupščina (podobno kot sedaj). Svet družbe pa bi moral imeti večji vpliv na vodenje podjetja, saj je voljen organ.

Uprava. Upravo bi morala, prav tako izbrati skupščina, ne pa (nadzorni) svet, kot se to dogaja danes. Uprava, ki neposredno vodi družbo, bi morala delovati v skladu s smernicami sveta in skupščine.

Mednarodna in globalna podjetja (delniške družbe) bi morala v sleherni državi v kateri je prisotno podjetje, imeti takšno strukturo vodenja. Predstavniki skupščine iz posameznih držav bi morali sodelovati v (centralni) skupščini celotnega podjetja. Le tako bi bilo mogoče zagotoviti demokratičnost vodenja velikih podjetij in zagotoviti zastopnost interesov lokalnega okolja ter skupnih interesov človeštva (zadovoljevanje potreb, varstvo okolja, varstvo človekovih pravic itd.) v podjetjih – kot nosilcih ekonomskega in družbenega razvoja.

URAVNOTEŽENA RAZNOVRSTNOST DELOVNIH NALOG

Michael Albert predlaga tudi drugačen način dela znotraj podjetij. Predlaga redno menjavo delovnih nalog med zaposlenimi in s tem tudi bolj enakomerno porazdeljenost odgovornosti v podjetju. Vsakdo ne more delati vsega, vendar ljudje zelo trpijo, če večji del delovnega časa in delovne kariere opravljajo praktično enake delovne naloge. Lažje se vživijo v vlogo in pomen dela drugih, če nekaj časa opravljajo njihovo delo in sprejmejo njihove odgovornosti. Predvsem pa *uravnotežena raznovrstnost delovnih nalog*¹⁴³ (*balancing job complexes*) pomeni, da se na ta način prepereči nekaterim delavcem, da so zaradi svojega položaja v podjetju in nalog, ki jih opravljajo, v prednosti pri odločanju v podjetju.

Michael Albert, za bolj uravnoteženo raznovrstnost delovnih nalog, predlaga 20-stopenjsko lestvico, s katero bi se števیلčno ovrednotila zahtevnost in odgovornost

143 Michael Albert (2003), str. 103 – 111.

---

posameznih delovnih nalog (1 predstavlja najlažje, najmanj odgovorno in dolgotrajno opravilo). Na podlagi te lestvice bi zaposleni opravljali delovne naloge več različnih zahtevnostnih stopenj, od bolj enostavnih do bolj zahtevnih, vendar v okviru svojih zmožnosti.

Predpostavimo na primer, da nekdo dela na delovnem mestu, na katerem opravlja največ nalog z oceno 7 ter nekaj nalog, ki so blizu tej vrednosti (6 ali 8), kakršna je tudi današnja klasična kapitalistična porazdelitev nalog med posamezne delavce. Če pa bi želeli enakomernejšo porazdelitev odgovornosti in soudeležbe posameznika pri upravljanju podjetja, potem bi morali zagotoviti, da zaposleni sicer še vedno opravlja naloge s povprečno oceno 7, opravljal pa bi tudi nekaj nalog večje zahtevnosti (npr. z oceno 11, 12, 13) in nekaj nalog manjše zahtevnosti (z oceno 2, 3 ali 4).

Takšna porazdelitev nalog ne bi smela biti preveč toga (medicinska sestra, na primer ne more opravljati zdravnikovega dela), a vendarle je mogoče razmišljati o enakomernejši porazdelitvi (znotraj nekih okvirov in kriterijev) zahtevnosti opravljanja delovnih nalog v podjetju in zagotoviti enakomernejšo porazdelitev odgovornosti na vse zaposlene. Predlagana možnost bi vsekakor omogočala zagotovitev večje demokratičnosti v podjetjih in drugih organizacijah.

DRUGAČNO POJMOVANJE DELOVNEGA ČASA IN DRUŽBENEGA BOGASTVA

Do leta 2050 bo morda samo 5% odrasle populacije dovolj, da bo upravljala in proizvajala v tradicionalni industriji.¹⁴⁴

Vedno manj ljudi bo potrebnih za vodenje, upravljanje in neposredno proizvodnjo vseh človeku potrebnih (in nepotrebnih) izdelkov. Ta proces se odvija že danes, saj podjetja zaradi uvajanja vedno bolj učinkovitih tehnologij in naprav potrebujejo vedno manj ljudi, proizvajajo pa vedno več izdelkov. Tudi storitvena industrija, takšna kot jo poznamo danes, ne bo zmogla zaposliti številne »nepotrebne« delovne sile. Velikanskim spremembam v načinu proizvodnje bo moralo slediti drugačno pojmovanje delovnega časa.

Pojmovanje delovnega časa je danes še vedno takšno, kot je bilo v obdobju zgodnjega kapitalizma, ko je mezda (plača) predstavljala plačilo za ure, ki so jih delavci preživeli na delovnih mestih ali za število proizvedenih kosov nekega izdelka. Danes pa ustvarjanja družbenega bogastva ne moremo več razumeti na takšen način, kajti celotno ustvarjeno družbeno bogastvo zajema mnogo več, kot samo neposredno proizvajanje blaga in storitev, namenjenih za prodajo na trgu.

---

¹⁴⁴ Jeremy Rifkin (2000), str. 9.

Celotno ustvarjeno družbeno bogastvo

Vzgoja otrok, pomoč na domu, delovanje v različnih družbeno koristnih društvih, nevladnih organizacijah ali skupinah (npr. gasilska, naravovarstvena, humanitarna, kulturna itd.) so dejavnosti, ki veliko prispevajo k celotnemu družbenemu bogastvu, čeprav njihovega prispevka ni mogoče neposredno – torej denarno ovrednotiti. Celotno ustvarjeno družbeno bogastvo moramo zato definirati na novo: **to je seštevek vsega, kar ljudje naredijo za dobro celotne družbene skupnosti in s tem tudi sami zase.**

GPI namesto BDP

BDP (Bruto domači proizvod) je danes temeljni ekonomski kazalnik, ki preprosto beleži vse, kar se proizvede ali stori in se lahko izrazi v denarju. Ta kazalnik, na katerega se sklicujejo tako politiki kot ekonomisti, seštevava vse, kar je za državo koristno, nekoristno ali škodljivo ter vse »zmeče v isti koš« – v skupno vrednost BDP-ja. Zato bi morali ekonomski razvoj države nujno meriti drugače, na način, ki bi pokazal bolj resnično sliko ekonomskega stanja v določeni državi in v svetu. Tako bi se tudi politiki lahko odločali na podlagi bolj realnih podatkov o stanju v družbi in bi se lažje osredotočali na resnične probleme, ne pa da ljudem »slikajo rožice« o neprestanem razvoju in rasti.

Clifford Cobb, Ted Halstead in Jonathan Rowe,¹⁴⁵ člani neprofitne organizacije Redefining Progress iz San Francisca, predlagajo drugačno merjenje bogastva neke države in sicer s kazalnikom GPI (Genuine Progress Indicator ali Kazalnik resničnega razvoja). Kazalnik GPI bi izhajal iz enakih izhodišč kot BDP, torej iz podatkov o celotni porabi neke države, ki pa bi bili popravljeni iz več različnih vidikov. GPI bi:

- upošteval, kako je porazdeljeno bogastvo v neki državi (danes vemo samo za povprečno bogastvo – v ameriških dolarjih ali evrih na prebivalca);
- ovrednotil vrednost dela opravljenega v gospodinjstvih in prostovoljnih družbenih dejavnostih (društva, humanitarne, naravovarstvene organizacije in skupine);
- od celotnega ustvarjenega bogastva odštel stroške onesnaževanja, stroške za vojne in obrambo itd.

Tako uravnotežen rezultat bi predstavljal obračun (bilanco) za državo, ki bi lahko razlikovala med stroški in koristmi ekonomske rasti – vključno z vidikoma kvalitete človekovega življenja in okolja.

K celotnemu družbenemu bogastvu lahko štejemo vse, kar je ustvarjenega za zadovoljevanje človeških potreb; vse, kar pripomore k blaginji človeštva in kako-

¹⁴⁵ Jonathan Rowe & Judith Silverstein (1999). GDP Myth, Why "growth" isn't always a good thing. The Washington Monthly, Volume 31, Issue 3 [<http://www.washingtonmonthly.com/features/1999/9903.rowe.growth.html>] in If the GDP is Up, Why is America Down? The Atlantic Monthly, October 1995 [<http://www.theatlantic.com/politics/ecbig/gdp.htm>].

---

vosti medčloveških odnosov ter vse, kar prispeva k večji kvaliteti skupnega okolja – in je v te namene tudi zares uporabljeno.

Vsekakor, pa k celotnemu družbenemu bogastvu ne moremo prišteti silnih milijard zapravljenih za vojne in oboroževanje; ne moremo prišteti, zaradi človeških dejavnosti uničenega okolja ter drugih negativnih posledic današnjega ekonomskega »razvoja«. Ali je družbeno bogastvo tudi tisto, kar nekdo ustvari in uporablja izključno zase, ali celo vzame drugim? Pri tem ne mislimo na tisto, kar ljudje ustvarijo za zadovoljevanje svojih potreb, temveč na velika bogastva, ki jih kopičijo posamezniki in jih ne delijo z nikomer. Skupno bogastvo 691-ih milijarderjev na primer, je v letu 2004 znašalo 2.200 milijard ameriških dolarjev. Je to še družbeno bogastvo? Komu koristi?¹⁴⁶

Delovni čas človeka, ki ustvarja družbeno bogastvo, ne moremo več enačiti samo z delom v podjetjih ali drugih uradnih ustanovah. Delovni čas moramo prevrednotiti in drugače oceniti posameznikov prispevek k ustvarjanju celotnega družbenega bogastva. Vsakdo seveda ne prispeva na enak način in v enakem obsegu, a vendarle nekaj prispeva, v skladu s svojimi zmožnostmi.

Zato moramo razmišljati na nov način: vsakdo, ki prispeva k boljšemu življenju celotne družbene skupnosti – poleg tega pa poskrbi za zadovoljevanje svojih potreb in če lahko tudi tistih, ki tega sami ne zmorejo sami – poveča celotno družbeno bogastvo in mora biti zato primerno nagrajen.

Namesto današnjega togega pojmovanja delovnega časa in nagrajevanja dela, bi lahko uvedli kombinirane načine dela tako v uradnih institucijah (podjetjih, državni upravi itd.) kot v družbenih skupnostih (mestne skupnosti, občine itd.), nevladnih organizacijah (za varstvo človekovih pravic, za zaščito okolja itd.) ter na ravni medsebojne pomoči posameznikov (varstvo otrok, drobna popravila, delo v gospodinjstvu itd.).

Poglejmo si nekaj primerov, kako bi lahko ljudje razporejali svoj delovni čas, predpostavimo, da imajo vsi 40-urni delavnik:

- 1. Primer.** 30-letna uslužbenka z majhnim otrokom: 10 ur tedensko bi delala v podjetju, 30 ur bi se posvečala vzgoji otroka in delu v gospodinjstvu.
- 2. Primer.** 30-letni proizvodni delavec: 30 ur tedensko bi delal v podjetju, 10 ur bi se posvečal delu v skupnosti (pomoč v stanovanjski soseski; drobna popravila, košnja trave, skrb za okolico).
- 3. Primer.** 50-letna učiteljica: 20 ur tedensko dela bi delala v šoli, 20 ur pa bi delala z mladimi v lokalnem okolju.
- 4. Primer.** 50-letni menedžer: 20 ur bi delal v podjetju, 20 ur pa bi sodeloval pri upravljanju lokalne skupnosti. Itd.

Kombinacij in možnosti bi bilo lahko neskončno veliko, zraven bi lahko vključili še izobraževanje (ki bi se izvajalo v okviru delovnega časa) v vseh življenjskih

¹⁴⁶ Luisa Kroll and Lea Goldman (2005): The World's Richest People, 10. 03. 2005. Forbes.com [http://www.forbes.com/billionaires/2005/03/10/cz_ik_jg_0310billintro_bill05.html].

---

obdobjih, kar bi prispevalo k razvoju družbe v prihodnosti. S spremembo razumevanja delovnega časa pa moramo nujno razmisliti tudi o drugačnem plačevanju – nagradi za prispevek k ustvarjanju celotnega družbenega bogastva.

DRUGAČNO POJMOVANJE PLAČILA ZA DELO

Danes je plačano samo delo, katerega cilj je proizvodnja blaga; delo, ki je vezano na politični in upravni aparat države ter delo, ki predstavlja servis prvima dvema kategorijama – znanost, izobraževanje, zdravstveno in socialno varstvo. Vendar celotnega družbenega bogastva ne ustvarjajo samo delavci, ki opravljajo zgoraj naštetih kategorij dela, temveč k povečanju celotnega družbenega bogastva, na drugačen način, prispevajo tudi drugi pripadniki družbene skupnosti.

Vzgoja majhnih otrok, gospodinjstva dela, pomoč sosedom, skrb za vrtove in drevje (četudi zasebne), pomoč bolnim in ostarelim, prostovoljno delo v društvi in različnih neformalnih skupinah ter nevladnih organizacijah, skrb za živali in okolje, prostovoljna humanitarna dejavnost in številne druge oblike družbeno koristnega dela so dejavnosti, ki jim današnji ekonomski sistem sploh ne priznava njihovega prispevka k ustvarjanju celotnega družbenega bogastva in blagostanja človeštva ter jim zato tudi ne priznava pravice do plačila za opravljeno delo.

Če želimo razmišljati o bolj pravični družbi, mora biti prispevek slehernega človeka k celotnemu ustvarjenemu družbenemu bogastvu ustrezno nagrajen. Za to mora jamčiti družbena skupnost na nivoju mesta, občine, države ali celotnega planeta.

Ena od možnosti bi bila ta, da bi se za vsako delo izračunala neka pavšalna vrednost, ki bi vsaj približno odražala posameznikov prispevek k ustvarjenemu celotnemu družbenemu bogastvu. Recimo, da bi za skrb za predšolskega otroka starši ali skrbniki prejeli od države 30.000 SIT mesečno [v letu 2005], vendar ne kot socialni prispevek, temveč kot plačo z vsemi ugodnostmi, ki spadajo zraven (poleg tega bi seveda lahko delali še v drugi službi, vendar z ustrezno skrajšanim delovnim časom); za nego starostnika bi tisti, ki bi zanj skrbel prejel podobno vsoto; za udeležbo na čistilni akciji bi vsak udeleženec prejel 1.000 tolarjev; aktivno delo v gasilskem društvu bi bilo mesečno nagrajeno z 10.000 tolarji itd.

Tako bi se lahko bistveno zmanjšala stopnja nezaposlenosti, saj bi nastalo veliko novih (delnih) služb. Ljudje brez služb bi si lažje našli delo in bi postali bolj samozavestni, saj bi se čutili družbeno koristne – kar dejansko tudi so.

Odkod bi dobili denar za ta izplačila? Seveda bi za takšno obliko dela morali država in lokalna skupnost zagotoviti veliko dodatnih sredstev, a če bi sprejeli drugačno obliko organiziranosti podjetij (o kateri smo že spregovorili v poglavju Demokratično podjetje), kjer bi bili država in lokalna skupnost soudeleženi tako pri upravljanju podjetja kot tudi pri delitvi presežne vrednosti, potem bi se iz te

---

presežne vrednosti lahko oblikovali posebni skladi za plačilo zgoraj omenjenega družbeno koristnega dela. Danes pa se zelo velika ustvarjena presežna vrednost preliva zgolj v zasebne žepe.

Vedeti moramo, da tudi zasebna podjetja uporabljajo družbeno infrastrukturo (javne prometne poti; javne dobrine – vodo, zrak, zemljo; zaposlujejo ljudi, ki so se šolali v javnih šolah; onesnažujejo skupno okolje), a kljub temu skoraj vso novo ustvarjeno vrednost uporabijo samo zase in niti ne priznavajo vseh stroškov, ki jih njihovo delo ustvarja (npr. stroški uničenega okolja).

Hkrati z drugačnim nagrajevanjem prispevka vsakega človeka k ustvarjanju celotnega družbenega bogastva lahko razmišljamo tudi o zajamčenem dohodku za vse – noben človek na planetu ne bi smel trpeti pomanjkanja dobrin s katerimi zadovoljuje svoje potrebe.

ZAJAMČEN DOHODEK ZA VSE

Ker vsakdo na svoj način prispeva k ustvarjanju skupnega družbenega bogastva, lahko razmišljamo tudi o kategoriji zajamčenega dohodka za vse, ali kot predlaga nizozemski novinar Dirk Barrezz: *“za vsakogar na Zemlji brezpogojno, od rojstva do smrti.*

... Koliko bi to stalo? Za 6 milijard ljudi na Zemlji bi potrebovali 547,5 milijard evrov letno – to je petdesetina svetovnega letnega prihodka. Tako je 2-odstotni davek na svetovne proizvode več kot dovolj za to, da vsak državljan sveta dobi zajamčeni dohodek. Za bogate ljudi, ki živijo večinoma v Evropi, Severni Ameriki in vzhodni Aziji, je četrta evra dnevno majhna stvar, toda opozarjal bi jih, da morajo mnogi ljudje živeti skoraj brez prihodkov.

... Za milijarde drugih ljudi pa bi to pomenilo drugačen svet. V najrevnejših deželah bi četrta evra na dan najmanj podvojilo dohodek večine ljudi. Celotno tam, kjer je dohodek na osebo večji, v deželah, kot sta Indija in Kitajska, bi za stotine milijonov navadnih državljanov to pomenilo pomemben dodatek k njihovim sredstvom ...

... Vendar pa obstaja en pogoj: ta dohodek potrebuje jamstvo. To je naloga Združenih narodov – ki zagotovo ni lahka, toda prav gotovo lažja od mnogih jalovih poizkusov, da bi pomagali pri razvoju z razvojnimi programi, ki vedno doživijo polom.”¹⁴⁷

Lahko pa razmišljamo tudi na drugačen način in izhajamo iz tega, da mora biti slehernemu človeškemu bitju omogočeno, da zadovoljuje svoje potrebe – če seveda želimo govoriti o pravični družbi.

¹⁴⁷ Dirk Barrezz: Zajamčeni dohodek za vsakogar - možnosti obstoja. Share Slovenija [http://www.share-international.net/slo/publikacije/arhiv/gospodarstvo/zajamceni_dohodek.htm].

ZADOVOLJEVANJE POTREB – PRAVICA SLEHERNEGA ZEMLJANA

*Vsakdo ima pravico do takšne življenjske ravni, ki zagotavlja njemu in njegovi družini zdravje in blagostanje, vključno s hrano, obleko, stanovanjem, zdravniško oskrbo in potrebnimi socialnimi uslugami; ...*¹⁴⁸

iz 25. člena Splošne deklaracije človekovih pravic

*Vsakdo ima pravico do izobrazbe. Izobraževanje je brezplačno vsaj na začetni in temeljni stopnji.*¹⁴⁹

iz 26. člena Splošne deklaracije človekovih pravic

Noben človek ne sme biti prikrajšan za dobrine s katerimi lahko zadovoljuje svoje potrebe; zadovoljevanje človeških potreb je, kot smo že omenili, temeljna naloga ekonomije. Vsak človek na planetu bi moral zato imeti zajamčeno:

- hrano in pijačo,
- oblačila in bivališče,
- zdravstveno in socialno varstvo ter
- osnovno izobraževanje.

Skrbi za zadovoljevanje človekovih potreb nikakor ne bi smeli prepustiti »slepim« tržnim silam, kajti te vedno delujejo samo v smeri zadovoljevanja lastnih, sebičnih interesov. Trgi ne morejo biti vrhovni »delilci« celotnega družbenega bogastva – predvsem takrat ne, kadar gre za zadovoljevanje človeških potreb. Nekateri ljudje zmorejo sami zadovoljevati svoje potrebe, za tiste, ki tega iz različnih razlogov ne zmorejo, mora poskrbeti družbena skupnost (lokalna skupnost, država, če ti dve odpovesta, pa globalna skupnost). To je temeljna in »sveta« naloga ekonomije.

Skupnosti bi lahko zagotavljale zadovoljevanje potreb vseh svojih članov bodisi s spodbudami proizvajalcem in trgovcem (subvencije, davčne olajšave), da bi dobrine prišle v roke tudi tržno nezanimivim delom prebivalstva bodisi z neposrednim zagotavljanjem teh dobrin tem družbenim skupinam. Temelj takšni ekonomiji bi bil princip medsebojne delitve dobrin, ki bi omogočal, da bi se celotno planetarno bogastvo enakomernejše porazdelilo med vse države in ljudi na planetu. A še prej moramo končati z obširnim špekuliranjem in splošno sprejeto korupcijo, ki onemogočata kakršnokoli ekonomsko in družbeno pravičnost.

---

¹⁴⁸ Človekove pravice: zbirka mednarodnih dokumentov. Del 1, Univerzalni dokumenti (1995), str. 6.

¹⁴⁹ Ibid.

KONEC KORUPCIJE IN ŠPEKULIRANJA

Narodi vse bolj in bolj začenjajo spoznavati, z vso resnostjo jemati in se ukvarjati s starodavnim problemom – s korupcijo. V nekaterih delih sveta je korupcija že stoletja način življenja. Koristila je le nekaterim, seveda na račun mnogih. Že neskončna stoletja skorumpirani voditelji in močni politiki bogatijo na račun davkov, ki jih vsiljujejo svojim podrejenim in prebivalstvu. V sodobnem času velika podjetja na Zahodu na veliko ponarejajo poslovne knjige, na Vzhodu pa je samo po sebi umevno, da je za vsako transakcijo potrebno nekoga žpodmazati'. Korupcija je endemična in v nekaterih družbah sega od predsednika pa vse do policije in športa. Korupcija pri volitvah je neobrzdana tudi v državah, ki naj bi bile predane svobodi in demokraciji, kot se je očitno pokazalo na nedavnih volitvah. Takšne skorumpirane vlade izdajajo svoje ljudstvo in tako predajo iz rok svojo pravico do vladanja.¹⁵⁰

Poleg izjemno razširjene korupcije, ki je značilna tako za bogate kot revne države, so špekulacije z vrednostnimi papirji (delnicami, obveznicami in drugimi vrednostnimi papirji), blagom in valutami tiste, ki milijone ljudi po svetu dobesedno pehajo v revščino, preprečujejo kakršnokoli resno ekonomsko načrtovanje in povzročajo občutek stalne negotovosti in strahu. Špekulacije so postale prava industrija človeškega pohlepa, ki je na borzah postal najbolj slavljena in spoštovana človekova lastnost. Kaj se na borzah pravzaprav dogaja?

Bistvo borze so stave. Borzni udeleženec (borzni posrednik, investicijski sklad, banka, podjetje, posameznik) stavi na določen vrednostni papir (ali blago ali valuto), za katerega pričakuje – špekulira, da mu bo v prihodnosti cena narasla. Kupi nek vrednostni papir – npr. za 1.000 tolarjev – za katerega predvideva, da mu vrednost lahko naraste. Recimo, da se mu vrednost zares poveča, na 1.100 tolarjev. S preprosto operacijo nakupa in prodaje vrednostnega papirja (blaga, valute), borzni udeleženec zasluži 100 SIT (v resnici kupi in proda veliko več kot le en vrednostni papir). Brez (ali skoraj brez) kakršnegakoli dela zasluži neko vsoto denarja. Magija, čarovnija?

Pravzaprav ne. Od kod potem teh »magičnih« 100 tolarjev? So nastali iz nič, ali jih je nekdo ustvaril? Je teh 100 tolarjev ustvaril borzni udeleženec? Ne, on zgolj prestavlja vrednosti iz enega papirja v drugega, vse izza »udobnega« računalniškega ekrana – in »kasira« razlike v vrednostih.

»Njegov« zaslužek pa dejansko ustvarijo tisti, ki delajo (ali na Kitajskem ali v Sloveniji niti ni pomembno), vendar za svoje delo ne prejmejo plačila, ki bi ustrezalo njihovem vloženemu delu. To kar so ustvarili, a niso dobili plačano, najde pot na borzo, vendar v imenu nekoga drugega – tistega, ki si je to vrednost prisvojil. Borze v resnici prerazporejajo družbeno bogastvo od tistih, ki ustvarjajo k tistim, ki špekulirajo. Tisti, ki delajo, postajajo vse revnejši in bolj izčrpani, medtem ko tisti, ki špekulirajo, postajajo vse bogatejši in mogočnejši.

¹⁵⁰ Konec korupcije, **sporočilo Mojstra preko Benjamina Crema** (maj 2005)
[http://www.share-international.net/slo/publikacije/arhiv/mojster/konec_korupcije.htm].

Ko denar najde pot na borze, gre potem samo še za njegovo »prekladanje« – iz papirja v papir, iz sklada v sklad; pri čemer je najpomembnejše, da na borze neprestano pritekajo nove količine svežega denarja, ki spodbujajo rast. *Rast in obet rasti privlači nove kupce; novi kupci zagotavljajo nadaljnjo rast. Več, ko jih pritegne; več se kupuje; rast se nadaljuje. Špekulacije gradijo same sebe in ustvarjajo lastni moment,*¹⁵¹ je nekoč zapisal znameniti ameriški ekonomist John Kenneth Galbraith. Začne se veliko pirovanje: več kot priteka denarja na borze (kar pomeni, da mora nekdo vedno več delati za vedno manj denarja), višje vrednosti dosegajo vrednostni papirji. Borzni baloni se napihujejo preko vseh mer. *Ustvarjanje takšnih razmer pripelje do končnega in neizogibnega padca,*¹⁵² pravi Galbraith.

Začne se hitra pot navzdol – takrat mnoge zelo močno boli glava. Borzni zlomi so neizogibni, v preteklem stoletju jih je bilo veliko, na čelu z znamenitim zlomom newyorške borze leta 1929. Danes pa se lahko, zaradi izjemne prepletenosti svetovnih borz, zgodi globalni borzni zlom. Katerega posledic pravzaprav še ne poznamo. Pirovanje se enkrat mora končati.

Borze vrednostnih papirjev z resno ekonomijo nimajo prav ničesar skupnega, po nekaterih ocenah danes špekulacije predstavljajo kar 97% borznega prometa. Vendar se ne špekulira samo z vrednostnimi papirji, špekulira se tudi z blagom (nafta, kava, pšenica itd.) in denarjem (valutno trgovanje). Zaradi neprestanih borznih nihanj na svetovnih trgih ni mogoče prav ničesar načrtovati; nihanje cen (npr. kave, bombaža) zaradi špekulacij lahko v hipu pahne v hudo revščino milijone ljudi. Špekuliranje in korupcija sta rak sodobne družbe. Zato so borze, v današnji obliki, človeštvu povsem nepotrebne.

Zares potrebujemo drugačne temelje, kot so pohlep, goljufije, špekulacije in korupcija, na katerih »stojita« današnja ekonomija in celotna družba. Na »ruševinah« današnjih borz lahko izgradimo novo ekonomijo in nove družbene odnose, ki bodo temeljili na solidarnosti, sodelovanju in medsebojni delitvi. Ali pa preprosto počakajmo na propad človeške civilizacije.

Energija in denar

*Energija je dejavnost in gibanje. Vsaka dejavnost je gibanje in vsa dejavnost je energija. Vsaka želja je energija. Vsak občutek je energija. Vsaka misel je energija. Vse, kar živi, je energija. Vse življenje je energija.*¹⁵³

*Vsaka vrsta učinkovanja, dogodkov ima opraviti z energijo, s silo. Materija ni nič drugega kot stisnjena energija. Osnovno materijo antičnih filozofov, ki je brezoblična in nedoločena, in iz katere so sestavljeni štirje elementi, morda lahko enačimo s fizikalnim pojmom energija.*¹⁵⁴

¹⁵¹ John Kenneth Galbraith (2001). The Essential Galbraith. Boston, New York: A Mariner Original, Houghton Mifflin Company, str. 250.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Jiddu Krishnamurti (1969), str. 120.

¹⁵⁴ Gerhard Staguin (2002). V iskanju najmanjšega delca sveta. Tržič: Učila International, str. 12.

---

*Kadar gre za prenos energije, si moramo predočiti temeljni zakon narave, ki pravi, da energija nikoli ne izgine brez sledu. Nikoli se ne razpusti ali raztopi in je ni mogoče narediti iz nič. Celotna energija vesolja obstaja od samega začetka, torej od velikega poka in bo v vesolju, dokler bo obstajalo, tudi ohranjena, ker se v vesolju nič ne izgubi. Vedno nastopajo le pretvorbe energijskih stanj, pri čemer smo tudi ljudje energijska stanja atomov, ki nas sestavljajo.*¹⁵⁵

Enako velja v ekonomiji: človek s svojim delom (energijo) neprestano preoblikuje materijo – torej *stisnjeno energijo*. Pri tem posebno vlogo odigra denar. Denar simbolno in dejansko predstavlja neko količino opravljenega dela, ali z drugimi besedami človeške energije, ki je vložena v nek delovni proces – katerega rezultat je proizvodnja nekega blaga (ali storitve). Določena vsota denarja predstavlja določeno količino energije ali kot je zapisal Karl Marx: *“Cena je denarno ime dela, ki je opredmeteno v blagu.”*¹⁵⁶ Človeška energija (delo) se pretvori v denar, ki to energijo na simboličen način shrani, potem pa se spet (kadarkoli) spremeni nazaj v energijo, vendar v drugi obliki. Denar je posrednik pri pretvorbi energije.¹⁵⁷

Primer: Kmet vложи svojo energijo (delo) v pridelavo pšenice. Ko le-ta zraste jo lahko poje (predelano v kruh), v tem primeru se mu vložena energija povrne v obliki hrane, ki telesu pomeni vnos energije. Lahko pa pšenico na trgu (s prodajo) pretvori v denar, ki »shrani« njegovo vloženo energijo. Denar sam v sebi sicer ne hrani energije, vedno pa se lahko zamenja (z nakupom) v drugo obliko blaga (na primer sladkor, krompir, oblačila) – torej spet energijo.

Nenazadnje lahko vsakdo, ki je zaposlen jasno vidi, kako njegovo delo (energija) ob koncu meseca preide v denar – ko prejme plačo. To »shranjeno« energijo lahko kadar koli želi pretvori v konkreten izdelek ali storitev, ki predstavljata tako ali drugačno obliko energije: hrano, pijačo, prevozno sredstvo itd.

Denar predstavlja shranjeno človeško delo – energijo in posreduje pri pretvorbi energije iz ene oblike v drugo. Denarja se torej ne da ustvariti (zaslužiti) iz nič, brez dela. Lahko pa se ga ukrade – tistim, ki delajo.

In to se na borzah neprestano dogaja.

Borze z ekonomijo, ki bi temeljila vsaj na minimalni pravičnosti, nimajo prav nič skupnega. Uničujejo temelje sleherne družbene skupnosti – njeno ekonomijo. In zato jih je potrebno preprosto ukiniti.

---

¹⁵⁵ Ibid., str. 93

¹⁵⁶ Karl Marx (1986), str. 97.

¹⁵⁷ Pri tem je potrebno poudariti, da je ena glavnih nalog državne ekonomske politike, da skrbi za optimalno količino denarja v obtoku, ki se lahko veča samo skladno s sorazmernim povečanjem celotnega družbenega bogastva. Če država natisne preveč denarja, povzroči inflacijo – razvrednotenje denarja, saj je nenadoma več denarja v obtoku, kot je bilo vložena človeškega dela, zato se vrednost denarja (ali dela) ustrezno zmanjša.

VI.

BOLJŠI SVET JE MOGOČ

‘A Better World Is Possible’¹⁵⁸

*Želim vam predlagati nekaj, kar bi Zahodnjaki lahko smatrali za darilo, ki vam ga mi iz Afrike lahko ponudimo. To darilo je ubuntu – pojem, ki ga je težko prevesti v zahodnjaške jezike. Pomeni tisto bistveno, kar nas naredi človeška bitja, pove nam, da smo mi in vi neločljivo in zamotano povezani med seboj ... sem zato, ker pripadam.*¹⁵⁹

---

¹⁵⁸ Podnaslov knjige **John Cavanagh ... [et.al.] (2002)**. Alternatives to Economic Globalization, A Better World Is Possible, A report of The International Forum on Globalization. Berrett-Koehler Publishers, Inc., San Francisco.

¹⁵⁹ Južnoafriški nadškof **Desmond Tutu** v **H. RUSSEL BOTMAN: THE OIKOS IN A GLOBAL ECONOMIC ERA**, A South African Comment [http://www.crvp.org/book/Series02/II-6/chapter_x.htm].

Danes le počasi prihaja v zavest človeštva preprosto, a izjemno pomembno in daljnosežno spoznanje, namreč, da **vsiljudje živimo na enem planetu, da smo soodgovorni za planet in za vse, ki na njem prebivajo**. V tem spoznanju se skriva pravi pomen procesa, ki ga imenujemo globalizacija.

A razumevanje, da živimo na enem planetu, da smo zanj soodgovorni, je le majhno v primerjavi s spoznanjem, da pripadamo enemu človeštvu. Da smo, kljub vsem razlikam po videzu, tradiciji, kulturi, politiki, filozofiji, religiji, vendarle vsi pripadniki ene družine, ene skupnosti – človeštva. Pripadati celotni človeški skupnosti – kljub temu, da smo še vedno hkrati tudi pripadniki manjših skupnosti – zahteva od nas veliko učenja, strpnosti, solidarnosti in modrosti.

Če pripadamo celotni človeški skupnosti, kaj to pomeni za nas? Predvsem to, da se do slehernega njenega pripadnika obnašamo, kot do člana naše družine. Da ga spoštujemo, mu pomagamo, da ga sprejemamo takšnega, kakršen je in da smo tudi sami zmožni sprejemati pomoč od drugih in drugačnih. S člani družine ne moremo in ne smemo tekrovati za življenjsko pomembne dobrine, ampak si jih moramo medsebojno deliti; ne bomo se z njimi borili, pač pa bomo z njimi solidarni.

Novi ekonomski in družbeni odnosi – ki temeljijo na principih solidarnosti, sodelovanja in medsebojne delitve – se ponekod že uveljavljene, se uveljavljajo ali pa obstajajo preišljeni predlogi, kako jih uveljaviti. Resda pa so nove rešitve in novi odnosi še daleč od glavnega ekonomskega in družbenega »toka«, ki za saboj (še vedno) pušča predvsem opustošenje: revščino, lakoto in nasilje.

Obstaja veliko idej in praktičnih rešitev, ki so v skladu z že omenjenimi principi nove ekonomije in družbe. Praktične rešitve so lahko v različnih delih sveta in v različnih delih globalne družbe drugačne, bistveno je, da temeljijo na skupnih vrednotah, principih in ciljih.

*Naj še enkrat poudarimo, da gre za delne cilje, ki bi v skladu z Razvojnimi cilji novega tisočletja morali biti uresničeni do leta 2015. Temu bodo morali slediti še novi cilji, ki bodo z ekonomskega vidika zagotovili blaginjo slehernega prebivalca našega planeta.

Ne gre za neke dokončne in nespremenljive vrednote, cilje in principe, prevečkrat v zgodovini so namreč politiki, verski voditelji in filozofi govorili, razpravljali in uveljavljali »dokončne resnice« in »dokončne rešitve«. Teh preprosto ni.

Ponovno, kot že ničlikokrat v zgodovini, bi naredili napako, če bi skušali vsiliti enake ekonomske in politične rešitve vsem državam, narodom, družbenim skupinam in posameznikom. Ekonomski in družbeni odnosi nasploh imajo v vsakem kotičku sveta, med številnimi človeškimi skupnostmi svoje posebnosti, ki so v skladu z njihovo tradicijo, kulturo, filozofijo in vero. Potrebujemo skupne vrednote, cilje in principe, vse drugo pa mora biti prepuščeno človeški iznajdljivosti – ki ji ni meja.

Te smo že začrtali, a jih ponovno omenimo:

VREDNOTE (iz Deklaracije novega tisočletja)	CILJI* (iz Razvojnih ciljev novega tisočletja)	PRINCIPI (načela, temelji) nove ekonomije
Svoboda	Izkoreninjenje skrajne revščine in lakote	Solidarnost
Enakost	Zagotoviti osnovno izobraževanje	Sodelovanje
Solidarnost	Promocija enakopravnosti spolov in večje veljave žensk	Medsebojna delitev
Toleranca	Zmanjšati smrtnost otrok	Soodgovornost
Spoštovanje narave	Izboljšati materinsko zdravje	Trajnostni razvoj
Deljena odgovornost	Boriti se proti AIDS-u, malariji in drugim boleznim	
	Zagotoviti okoljsko trajnost	
	Razvijati globalno razvojno partnerstvo	
Temeljni ekonomski cilj: BLAGINJA ČLOVEŠTVA		

Reševanje problemov skupne narave, kot je na primer zaščita globalnega okolja, bi moralo biti v pristojnosti vseh ljudi v okviru skupne organizacije vseh držav – Organizacije združenih narodov. Lokalni problemi pa bi se morali reševati znotraj posameznih držav ali lokalnih skupnosti, ki zanje lahko najdejo povsem izvirne rešitve.

Vse to, pa bi bilo popolnoma v nasprotju z dolgo človeško zgodovino vsiljevanja idej, verovanj, politično-ekonomskih sistemov, ki so jih šibkim vedno vsiljevale močne in agresivne države, narodi, skupine ali posamezniki. In jih še danes.

Lahko si ogledamo nekaj idej, razmišljanj, predlogov ter praktičnih rešitev, ki nakazujejo novo smer v ekonomskih in družbenih odnosih tako na globalni kot na lokalni ravni.

V razmislek.

OZN – SKUPNOST ZA VSE

Največ zadev vase-zaupajočih lokalnih ekonomskih skupnosti je primerno pustiti lokalnemu prebivalstvu in lokalnim institucijam; v zadevah, kot je na primer globalno segrevanje ozračja, ki zahtevajo skupno ukrepanje na globalni ravni, pa je nujna večja vključenost globalnih institucij.¹⁶⁰

Združeni narodi bodo postali glavni prostor, kjer se bo razpravljalo¹⁶¹ o vseh najpomembnejših svetovnih problemih in resolucije, ki bodo tam sprejete, bodo omogočile vzpostavitev novega sistema.¹⁶²

... dati enako težo in pozornost trem velikim namenom in ciljem te Organizacije: razvoju, varnosti in človekovim pravicam, ki jih mora podpirati vladavina zakonov.¹⁶³

Vse več ljudi se danes resnično želi angažirati v procesih političnega odločanja. Moč množic je v zadnjem času večkrat prekržala načrte profesionalnim politikom, ki so hočeš nočeš morali upoštevati njihov vpliv, če so želeli ostati na svojih »stolčkih«. Tako imenovani protiglobalni protesti v Seattlu, Pragi, Genovi; menjava vlade v Španiji leta 2004, na katero so vplivali množični protesti proti terorizmu in agresivni politiki takratne vlade; spremembe režimov v Gruziji, Ukrajini in Kirgiziji, ki so bili prav tako posledica širokih protestov; množičen upor proti vojni v Iraku, ki je marsikatero vlado odvrnil od sodelovanja v agresiji; množična solidarnost v primeru rušilnega cunamija v jugovzhodni Aziji, ki je številne vlade spodbudil, da so odprle »svoje denarnice«, ki jih pravzaprav polnijo davkoplačevalci so samo nekateri vidnejši primeri vpliva množic na profesionalne politike. Poleg tega kot gobe po dežju rastejo številne nevladne organizacije, društva, neformalne skupine, alternativni mediji (predvsem na internetu), ki počasi, a vztrajno spreminjajo podobo sveta.

Ko govorimo o globalni politiki, ne moremo in ne smemo mimo najpomembnejše organizacije, ki bo morala v prihodnosti odigrati najpomembnejšo vlogo pri preobrazbi svetovne politike – Organizacije združenih narodov (OZN). Uveljavitev bolj vplivne OZN pa ne pomeni ukinjanja nacionalnih držav ali zmanjševanja njihovega pomena in suverenosti, pač pa nadgradnjo delovanja držav na področjih, ki morajo biti usklajena na nivoju celotnega planeta.

Zaščita zemeljskega ozračja; oceanov in gozdov – teh dveh »pljučnih kril« planeta; usklajevanje globalne varnostne politike; nadzor nad globalnimi finančnimi in kapitalskimi tokovi ter koordinacija porabe in pravičnejše porazdelitve svetovnih (predvsem ključnih) dobrin so temeljne naloge OZN.

---

¹⁶⁰ John Cavanagh ... [et.al.] (2002), str. 61.

¹⁶¹ V originalu: *major debating chamber*.

¹⁶² Monte Leach (1993). Economic injustice and social upheaval: Is sharing the answer? Interview with Benjamin Crème. Share International Archives [http://www.shareintl.org/archives/economics/ec_mleconomic.htm].

¹⁶³ Generalni sekretar OZN g. Kofi Annan. UN Wire: Annan outlines plan for radical UN reform, 21. 3. 2005 [<http://www.brocktonmass.com/news/publish/000255.shtml>].

Države morajo biti še naprej politično, ekonomsko in kulturno suverene ter samostojne, vendar morajo, kadar gre za interese celotnega človeštva in celotnega planeta, upoštevati konvencije, deklaracije in priporočila OZN.

OZN mora postati *glavni prostor za razprave*, v katerih bodo sodelovale vse države sveta, ter krovna organizacija, preko katere se bo lahko ukrepalo na področjih, ki so v interesu vseh prebivalcev sveta (zaščita ozračja, globalna varnost itd.), ne pa, da bi ta organizacija postala nekakšna svetovna super-vlada ali super-država.

Današnja OZN je na pravi poti, da resnično postane takšna organizacija, vendar zato potrebuje številne reforme. Težišče vpliva v OZN se mora prenesti iz Varnostnega sveta, ki ga zaenkrat še vedno obvladuje predvsem pet stalnih članic, k večjemu vplivu Generalne skupščine OZN, kjer so zastopane vse svetovne države.

“V večjo svobodo”

Generalni sekretar OZN Kofi Anan je v svojem govoru 21. marca 2005 predlagal Generalni skupščini OZN načrt sprememb v organizaciji z naslovom “V večjo svobodo” (“*In Larger Freedom*”). V tem načrtu med drugim predlaga širitev članstva v Varnostnem svetu OZN in preoblikovanje *Komisije za človekove pravice (Commission on Human Rights)* v *Svet za človekove pravice (Human Rights Council)*, ki bi ga volila Generalna skupščina z dvotretjinsko večino.

Na področjih globalne varnostne odgovornosti in zagotavljanja človekovih pravic, igra OZN že danes relativno pomembno vlogo, v prihodnosti pa bi morala OZN igrati mnogo večjo vlogo na globalnem ekonomskem področju, pri čemer gre za odgovornosti kakršne so: zadovoljevanje potreb vseh ljudi ter trajnostni razvoj človeške družbe in planeta kot celote. Glavne naloge v tej smeri bi lahko združili v naslednje tri sklope:

1. uvedba globalnih ekonomskih pravil in nadzor nad njihovim izvajanjem,
2. nadzor nad onesnaževanjem planetarnega okolja,
3. koordinacija izkoriščanja ključnih virov in medsebojne delitve dobrin.

Vsi trije sklopi pokrivajo vse tri že omenjene **e-je**: ekonomijo, ekologijo in etiko. Pri tem ne gre za krnitev političnih in ekonomskih odločitev posameznih suverenih držav, OZN mora prevzeti svojo globalno vlogo na področjih, kjer je velika večina držav skoraj povsem nemočna.

---

1. Uvedba globalnih ekonomskih pravil in nadzor nad njihovim izvajanjem

Glavni problem današnjega globalnega gospodarstva je samovoljno in škodljivo delovanje velikanskih mednarodnih korporacij, borznih špekulantov ter finančnih in valutnih trgovcev. Le-ti v svetu, kjer ni učinkovitega globalnega nadzora, »igrajo« svojo »igro« po svojih pravilih. Ta »pravila igre«, ki dejansko pomenijo odsotnost kakršnihkoli pravil, imenujejo svobodni trg, ekonomijo pa »svobodna«, ali (neo)liberalna ekonomija.

Današnja politično-ekonomska ureditev še vedno temelji na zakonodaji nacionalnih držav, ki pa »seže« samo do meja posameznih držav. Globalna podjetja, borzni špekulantje in valutni trgovci izkoriščajo svoj položaj »globalnih ekonomskih igralcev« in brez težav izigravajo neuskklajeno zakonodajo različnih držav. Tudi najmočnejše države so vedno bolj nemočne, ko se ti »globalni ekonomski igralci« izmikajo plačilu davkov, finančnemu nadzoru, ko izsiljujejo države s selitvijo podjetij na območja s poceni delovno silo, kjer ne upoštevajo okoljskih zahtev in jih na splošno ne zanimajo socialne posledice njihovega delovanja. »Globalni ekonomski igralci« izkoriščajo ekonomsko in politično neuskklajenost svetovnih držav, z drugimi besedami lahko rečemo, da delujejo v globalnem brezzakonju.

Zato bi morale vse svetovne države v okviru OZN postaviti zavezujoča ekonomska pravila in zakone na različnih področjih mednarodnega poslovanja (gospodarstvo, finance, trgovina itd.) ter nadzirati izvajanje in spoštovanje teh pravil in zakonov.

V okvir takšnih ukrepov lahko štejemo:

- novi Bretton-woodski sporazum (nova globalna finančna ureditev),
- Tobinov davek (stabiliziranje »poblaznelih« svetovnih denarnih trgov) in
- novi Marshallov načrt (takojšnja odprava lakote in hude revščine v svetu).

Novi Bretton-woodski Sporazum

Proti koncu druge svetovne vojne, julija leta 1944, se je v počitniškem kraju Bretton Woods v ameriški zvezni državi New Hampshire zbralo 730 predstavnikov iz 44 zavezniških držav. Na tej konferenci, na kateri so vodilno vlogo odigrali ameriški in britanski predstavniki, so postavili temelje povojni svetovni ekonomski ureditvi. Na konferenci so bili postavljeni temelji za ustanovitev dveh pomembnih mednarodnih institucij: *Mednarodnega denarnega sklada* (MDS) in *Svetovne banke* (SB), ki naj bi skrbeli za ekonomsko stabilnost (MDS) in odpravo revščine (SB).

Vodilni ekonomisti zavezniških držav so skušali preprečiti povrnitev svetovne ekonomije v stanje, ki je leta 1929 pripeljalo do borznega zloma, katerega posledica je bila dolgotrajna gospodarska kriza, ki je brez dvoma precej pripomogla k začetku druge svetovne vojne. Na konferenci so se dogovorili za fiksno menjalno razmerje

---

(z enoodstotnim odstopanjem) med najpomembnejšimi svetovnimi valutami, ki so bile vezane na zlato osnovo in s tem preprečili obsežno finančno špekuliranje.

Vendar so države po letu 1971, na čelu z ZDA, postopno začele ukinjati bretton-woodske dogovore, opustili fiksna valutna razmerja in vezanost denarja na zlato. Danes so ekonomske razmere ponovno podobne tistim iz časa pred borznim zlomom leta 1929, ko so podjetja in finančni špekulantje povsem svobodno špekulirali in dobesedno uničili gospodarstvo. Zato smo danes ponovno na pragu borznega zloma, ki pa bo zaradi veliko večje mednarodne soodvisnosti, lahko veliko obsežnejši, kot je bil tisti leta 1929 in tokrat resnično globalen.

Namesto uveljavitve »svobodnega« trga, ki ga s svobodo povezuje samo ime, potrebujemo nova globalna pravila, po katerih bi se morala ravnati podjetja in druge ekonomske institucije (banke, zavarovalnice itd.). Resnična ekonomska svoboda pomeni, da »pravila igre« veljajo za vse udeležence na trgu, ne pa zgolj za nekatere. Svoboda ni enaka odsotnosti pravil in zakonov.

Danes imamo institucije, ki bi lahko nadzorovale finančne in blagovne trge, to so Mednarodni denarni sklad, Svetovna banka in Svetovna trgovinska organizacija; le temeljito bi jih bilo potrebno reformirati in dati možnost vplivanja vsem državam, ne samo najvplivnejšim in najbogatejšim državam. Mednarodni denarni sklad – ki med drugim vztrajno preprečuje trajno odpravo dolgov najrevnejšim državam – nadzorujejo bogate države z visokim deležem glasovalnih pravic. Države G8 nadzorujejo 48% vseh glasov v MDS, medtem ko ima 41 najbolj zadolženih držav skupaj samo 3% glasovalnih pravic. Če bi bili glasovi razdeljeni glede na število prebivalcev, bi morale imeti države G8 samo 14% vseh glasov, najbolj zadolžene pa 10%.¹⁶⁴

Tobinov davek

Pokojni ameriški ekonomist, Nobelov nagrajenec za ekonomijo James Tobin, je leta 1978 predlagal preprosto rešitev za neprestan pretok denarnih sredstev preko državnih mej, namenjenih predvsem špekuliranju. Predlagal je uvedbo davka na čezmejne finančne transakcije. Čeprav bi bil davek relativno nizek (manj kot 0,5% za vsako transakcijo), bi kaj hitro ločil »zrnce od plev«: tisti z resnimi nameni bi, navkljub davku, še vedno vlagali v koristne dejavnosti, tisti s špekulativnimi nameni pa bi si verjetno premislili in nehali neprestano špekulirati.¹⁶⁵

Uvedba takšnega davka bi pomembno prispevala k zmanjšanju možnosti za neprestano ponavljanje finančnih kriz. Po približnih ocenah bi z uvedbo tega davka, četudi bi se posledično čezmejne transakcije bistveno znižale, zbrali letno med 100 in 300 milijardami ameriških dolarjev, ta denar pa bi lahko koristno uporabili za reševanje najnujnejših globalnih prioritet: preprečevanja lakote, revščine, bolezni in onesnaževanja okolja. Tobinov davek bi moral biti sprejet v vseh državah, sicer

---

¹⁶⁴ Jubilee Research: General Facts and Figures [<http://www.jubilee2000uk.org/databank/usefulstatistics/generalstats.htm>].

¹⁶⁵ The Tobin Tax: An international tax on foreign currency transfers [<http://www.chebucto.ns.ca/Current/P7/bwi/ccctobin.html>].

---

ne bi bil učinkovit, njegova uvedba pa bi nedvomno zahtevala širše – mednarodno sodelovanje, kar bi bilo koristno tudi za reševanje drugih perečih težav planeta.

Prav politična volja je glavna ovira za tako preprosto in elegantno rešitev, ki bi zajezila vsesplošno špekuliranje velikih finančnih »igralcev« in preprečila številne finančne zlome. Nadzor bi se nedvomno lahko izvajal v okviru edine prave globalne organizacije – Organizacije združenih narodov.

Novi Marshallov načrt in črtanje dolgov

*Marshallova ekipa je spoznala, kaj je globoki interes Združenih držav Amerike: pomagati drugim, da si bodo lahko sami pomagali.*¹⁶⁶

Eno najveličastnejših dejanj, ki jih je kdajkoli storila kakšna država drugi državi, pravzaprav kar celi regiji, je bila vsekakor ameriška pomoč po drugi svetovni vojni razrušeni Evropi. Z Marshallovim načrtom, imenovanim po njegovem tvorcu takratnem državnem sekretarju generalu Georgu Marshallu, so ZDA v kratkem času po drugi svetovni vojni pomagale razrušeni Evropi, da se je hitro »postavila na svoje noge« ter tako preprečili revščino, lakoto in bolezni velikih razsežnosti.

ZDA so pomagale celotni evropski regiji s pomočjo v hrani, opremi in drugih izdelkih potrebnih za okrevanje od vojne porušene in izčrpane Evrope. Skupna vrednost pomoči je znašala 13 milijard ameriških dolarjev, kar pomeni več kot 90 milijard v današnjih dolarjih.

Dobrih dvajset let kasneje [leta 1980] si je Pariška skupina¹⁶⁷ prizadevala za nov Marshallov načrt, s katerim bi bogate države pomagale najrevnejšim svetovnim državam, da se izkopljejo iz začaranega kroga revščine, lakote, bolezni in vojn. Vendar odziva politikov iz razvitih držav na njihove pobude ni bilo. Pobude za nov Marshallov načrt niso nikoli povsem potihnile, vendar dalj od pobud različnih uglednih strokovnjakov in aktivistov ni nikoli prišlo – odgovorni politiki so pobude gladko preslišali.

Danes [leto 2005] pa je britanski finančni minister Gordon Brown na čelu prizadevanj za uvedbo novega Marshallovega načrta in črtanja dolgov najrevnejšim svetovnim državam. Tokrat gre za zelo vplivnega politika, saj Velika Britanija v tem letu predseduje skupini najbogatejših držav G8, v drugi polovici leta pa bo predsedovala še Evropski uniji. Britanski finančni minister Gordon Brown je 26. januarja 2005 na seminarju *'Words into Action in 2005'*,¹⁶⁸ povedal naslednje:

“Verjamem, da je leto, ki je pred nami – preizkusno leto za mednarodno skupnost – leto velikih izzivov in tudi velikih priložnosti in – potencialno – usodno leto: osebno verjamem, da se bomo v tem letu, vsa mednarodna skupnost, lahko dogovorili o načrtu za novo obdobje medsebojnega sodelovanja med razvitimi in

¹⁶⁶ Jean-Jacques Servan-Schreiber (1981), str. 293.

¹⁶⁷ Pariška skupina je bila ustanovljena poleti 1979 na pobudo francoskega novinarja in politika Jean-Jacques Servan-Schreiberja, nemškega ministra in profesorja Karla Schillerja ter mednarodnega odvetnika Samuela Pisarja. Skupina različnih strokovnjakov iz različnih delov sveta si je prizadevala za iskanje skupnih rešitev in mednarodnega sodelovanja, predvsem za dialog Sever-Jug.

¹⁶⁸ Govor Gordona Browna, britanskega finančnega ministra, na seminarju 'Words into Action in 2005' Lancaster House, London [http://www.hm-treasury.gov.uk/newsroom_and_speeches/press/2005/press_09_05.cfm].

nerazvitimi državami, vsaj tako drznim in tako velikodušnim, kot je bil Marshallov načrt v štiridesetih letih prejšnjega stoletja.”

Razmere v številnih najrevnejših državah so danes tako hude, da jih lahko primerjamo z razmerami v Evropi takoj po drugi svetovni vojni. Brez sistematične pomoči, ki bi se poleg takojšnje odprave lakote in nepotrebne umiranja zaradi ozdravljivih bolezni, ukvarjala predvsem z izgradnjo ustrezne infrastrukture (ceste, komunikacije, izobraževalni in zdravstveni sistem – vendar v skladu s tradicijo in kulturo posameznih držav prejemnic pomoči), se najrevnejše države ne bodo mogle izviti iz začaranega kroga revščine, lakote, bolezni in nasilja.

Novi Marshallov načrt bi moral biti nujno povezan s črtanjem dolgov najrevnejšim državam, saj danes najrevnejše države vračajo več denarja za obresti od preteklih dolgov, ki so jih najemali bivši skorumpirani režimi predvsem za svoje potrebe, kot pa prejemajo »velikodušne« pomoči od bogatih držav. Gordon Brown pravi: *“Ne smemo črtati dolgov najrevnejših držav samo zato, ker ti dolgovi niso enostavno vračljivi. To moramo storiti, ker na ljudi pritiskajo ogromni dolgovi, ki jim jih je zapustila prejšnja generacija in zaradi tega ne morejo niti začeti »graditi« naslednje generacije.”*¹⁶⁹

Črtanje dolga v posameznih državah ...

Tanzaniji je dosedanje zmanjšanje dolga za pol milijarde dolarjev ameriških dolarjev (\$), omogočilo izgradnjo 31.000 novih šolskih učilnic in zaposlitev 18.000 novih učiteljev, zgrajenih je bilo 1000 novih šol in tanzanijski cilj: osnovna izobrazba za vse bo dosežen konec leta 2005 – 9 let prej kot je bilo načrtovano.

Ker je bilo nedavno Mozambiku oproščeno vračilo pol milijarde \$ dolga, so izdatki za zdravstveno varstvo narasli za 13,9 milijona \$; pol milijona otrok je danes cepljenih proti tetanusu, zaščita proti oslovskemu kašlju in davici je narasla na preko 80 odstotkov populacije; 10 milijonov \$ je bilo porabljenih za elektrifikacijo šol in bolnišnic na podeželju ter obnovo v nedavnih poplavih uničene infrastrukture; 3,2 milijona \$ je bilo porabljeno za povečanje števila deklic, ki obiskujejo šolo.¹⁷⁰

... in v svetu

Najbogatejše države so se strinjale, da bodo 18-im najrevnejšim, večinoma afriškim državam, črtale dolg v vrednosti 40 milijard ameriških dolarjev. To so se dogovorili finančni ministri osmih najbogatejših svetovnih držav, zbranih v skupini G8, v Londonu 11. junija 2005, po več mesecih pogajanj. *“Zavedamo se nizkotnosti revščine, ki jo trpi toliko držav in posameznikov. Vodila nas je nujnost potrebe po aktivnem delovanju. Nastopili smo združeni, ker si delimo odgovornost za skupni cilj, je na tiskovni konferenci povedal britanski finančni minister Gordon Brown.”*¹⁷¹

¹⁶⁹ Komentar **Gordona Browna**, britanskega finančnega ministra, o črtanju dolgov nerazvitim državam, 14. 1. 2005 [http://www.hmrtreasury.gov.uk/newsroom_and_speeches/speeches/chancellorsexchequer/speech_chx_140105.cfm].

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ **Sumeet Desai in Brian Love (2005)**, G8 hammers debt relief deal for poor nations, 11. 6. 2005, Reuters [http://today.reuters.co.uk/news/NewsArticle.aspx?type=topNews&storyID=2005-06-11T170259Z_01_KNE031092_RTRUKOC_0_GROUP.xml].

Nedvomno je OZN tista organizacija, ki bi morala biti na čelu prizadevanj za izvedbo novega Marshallovega načrta za nerazvite države in za črtanje dolgov državam v razvoju.

2. Nadzor nad onesnaževanjem planetarnega okolja

*Okoljski interes oziroma okoljske koristi je navadno zelo težko ovrednotiti s številkami oziroma v denarju ali dobičku. Ne moremo reči, da je čist zrak okoljski profit, ker ga ne moremo preprosto primerjati z ekonomskim profitom, ki se izraža v denarju.*¹⁷²

V današnji ekonomiji je nekaj hudo narobe: če nekdo (posameznik, podjetje ali druga organizacija) vlaga v zaščito okolja, potem se mu to v končnem računu vedno izkaže kot strošek. Gledamo samo nase in na svoj trenutni dobiček ter se izogibamo dodatnim stroškom – kar zaščita okolja večini današnjih ekonomistov in podjetnikov res pomeni. Ko pa nam narava »vrne«, kar smo vanjo »vložili«, v obliki spremenjenega podnebja; orkanov, tajfunov, dolgotrajnih suš, številnih bolezni in drugih tegob, krivimo vse drugo, samo sebe in svojega odnosa do narave ne. Ne vidimo ali nočemo videti, da je naložba v zaščito okolja *profit* (dobiček) za vse.

Zato je 16. februar 2005 zgodovinski datum. Ta dan je začel veljati prvi pravi mednarodni sporazum o zaščiti okolja – *Kjotski protokol*, ki je pravno zavezujoč dokument in nalaga državam podpisnicam povsem jasne cilje, ki jih morajo v določenem roku izpolniti.

Med prvim in enajstim decembrom leta 1997 so se v japonskem mestu Kjoto srečali predstavniki več kot 160-ih držav, da bi se sporazumeli o omejitvah izpustov toplogrednih plinov v zemeljsko ozračje. Rezultat srečanja je bil sprejem tako imenovanega *Kjotskega protokola*, v katerem se države – predvsem bogate – obvezujejo, da bodo znižale raven izpustov toplogrednih plinov na raven iz leta 1990. Seveda sama veljavnost protokola še ne pomeni, da se bodo izpusti zares začeli zmanjševati, saj nekatere države (predvsem ZDA, ki je odgovorna za skoraj četrtno vseh izpustov toplogrednih plinov) do sedaj – v prvi polovici leta 2005 – še niso pristopile k podpisu protokola.

Poleg tega, da je Kjotski protokol sporazum, ki nalaga podpisnicam povsem konkretne naloge za zaščito ozračja pred učinkom tople grede, pa ima tudi velik simboličen pomen. Gre namreč za spoznanje, da moramo skupaj reševati skupne probleme.

---

¹⁷² Saša Petajan (2005). Krediti pozelenijo, Ekološki razvojni sklad. Intervju z Markom Slokarjem, predsednikom uprave Ekološkega razvojnega sklada in podpredsednikom upravnega odbora Evropske agencije za okolje. Delo, Sobotna priloga, 26. 3. 2005, str. 14.

Svetovni energetska splet

Energija predstavlja enega najpomembnejših dejavnikov današnje globalne ekonomije. Transportna sredstva, tako za prevoz tovorov kot za prevoz ljudi, predstavljajo temelje industrijske družbe zadnjih dvesto let in so prispevala velik delež k uveljavitvi današnje ekonomske globalizacije – ki jo še vedno dobesedno poganjajo energetska viri iz fosilnih goriv (danes predvsem nafta).

Ameriški pisec in aktivist Jeremy Rifkin v svojem novejšem delu *Vodikova ekonomija, ustvarjanje svetovne energetske mreže in prerazporeditev energije na Zemlji*,¹⁷³ govori o *naslednji veliki ekonomski revoluciji*, ki bi lahko radikalno spremenila današnjo centralizirano, pretežno na fosilnih gorivih temelječo energetska doba.

Rifkin omenja vodikovo energijo kot najperspektivnejšo energijo prihodnosti, saj je vodik najlažji in najpogostejši element ne samo na Zemlji, temveč tudi v vsem vesolju. Danes nekatera podjetja, predvsem avtomobilska, že vlagajo znatna sredstva v razvoj avtomobilov s pogonom na vodikove gorivne celice. Vodik je element, ki ga je mogoče najti v skoraj neomejenih količinah v naravi in je skoraj neizčrpen vir energije, če bi ga le primerno izkoriščali.

Rifkin razmišlja o uvedbi svetovnega vodikovega spleta (HEW – hydrogen energy web), ki bi po vzoru svetovnega računalniškega spleta (WWW – World Wide Web), povezoval milijone majhnih vodikovih elektrarn ter drugih obnovljivih energetskih virov (sončne, vetrne, vodne elektrarne itd.). To omrežje bi omogočalo pravično medsebojno delitev energije, to pa bi omogočilo konec današnje dobe, v kateri vsega nekaj podjetij in interesnih skupin obvladuje in izkorišča skoraj vse svetovne energetska vire.

Svetovni vodikov splet (HEW) – ki bi vključeval še druge energetska vire – in svetovni komunikacijski splet (WWW) bi lahko omogočala povezavo vsakega človeškega bitja na planetu z vsakim drugim v široko ekonomsko in socialno mrežo.

Nadzor nad informacijami in znanjem ter energijo, je že danes ključnega pomena za oblikovanje družbenih odnosov. Kdo bo imel ta nadzor: ali lokalne in globalna skupnost (na čelu z OZN) ali nekaj pohlepnih zasebnikov? Odgovor na to vprašanje nam veliko pove o prihodnosti človeštva: ali bivanje v demokratični družbi, kjer prevladuje pravična ekonomija ali nadaljne izkoriščanje ljudi in planeta kot celote s strani vsega nekaj neverjetno bogatih posameznikov – v smeri propada človeštva.

---

¹⁷³ Podnaslov knjige **Jeremy Rifkin (2002)**. *The Hydrogen Economy, The Creation of The World-Wide Energy Web and the Redistribution of Power on Earth*. Jeremy P Tarcher / Putnam, a member of Penguin Putnam Inc., New York.

---

3. Koordinacija izkoriščanja ključnih virov in medsebojne delitve dobrin

*Popolnoma nova agencija Združenih narodov bo ustanovljena posebej zato, da bo nadzorovala proces delitve svetovnih dobrin.*¹⁷⁴

*Vsaka država bo povabljena, da presežke dobrin, ki presegajo njene potrebe, nameni v skupen sklad, iz katerega se bodo zadovoljevale potrebe, kjer bo to potrebno.*¹⁷⁵

Verjetno najpomembnejša naloga, ki čaka globalno skupnost, je popolna sprememba našega odnosa do zadovoljevanja potreb ljudi: **noben človek na planetu ne sme biti prikrajšan, kadar gre za zadovoljevanje katerekoli od njegovih potreb, ki so potrebe po: hrani, pijači, oblačilih, bivališču, zdravstvenem varstvu in izobraževanju.** Zadovoljevanje teh potreb je prva in prednostna naloga (prioriteta) vsake lokalne skupnosti, vsake države in globalne skupnosti kot celote.

Omenili smo že temeljne principe novih ekonomskih in družbenih odnosov – solidarnosti, sodelovanja, soodgovornosti ter medsebojne delitve. Najpomembnejši od teh principov je vsekakor princip medsebojne delitve (ključnih) dobrin. Brez medsebojne delitve ne moremo ustvariti pravičnih družbenih odnosov in ne moremo ustvariti trajnostno naravnane družbe, ki bi zagotavljala razvoj in blagostanje človeštva tako danes kot v prihodnosti.

Princip medsebojne delitve vključuje tudi druge principe novih ekonomskih in družbenih odnosov: sodelovanja, solidarnosti ter soodgovornosti.

Agencija 'Združenih narodov za medsebojno delitev dobrin'

('UN Share Agency'¹⁷⁶)

*V prvi fazi bo redistribucija postala osnovno načelo, vsaka država bo ustvarila primerne pogoje za skupni fond tistih dobrin, ki presegajo potrebe te države. S sofisticirano obliko menjave dobrin (brez posredovanja denarja) se bodo delile svetovne dobrine ...*¹⁷⁷

Koordinacijo medsebojne delitve ključnih dobrin, tega vsekakor zahtevnega projekta, lahko vodijo edino Združeni narodi – seveda ob pristanku in sodelovanju vseh držav članic. Sistem medsebojne menjave dobrin bi moral temeljiti na posebnih skladih (fondih), ki bi jih upravljala posebna agencija OZN, v katerih bi se »srečevali« presežki in potrebe posameznih držav po ključnih dobrinah. Ta agencija bi se ukvarjala:

- z ocenjevanjem letnega obsega ali količine naravnih virov, ki bi jih lahko izkoriščali, ne da bi porušili okoljsko ravnotežje na planetu ter z ocenjevanjem dopustnih obremenitev okolja, ki jih povzroča raba teh virov;

---

¹⁷⁴ Monte Leach (1993). Economic injustice and social upheaval: Is sharing the answer? Interview with Benjamin Crème. Share International Archives [http://www.shareintl.org/archives/economics/ec_mleconomic.htm].

¹⁷⁵ Benjamin Crème (2001), str. 91.

¹⁷⁶ V obeh primerih, tako v slovensčini kot v angleščini, gre za izmišljeno ime.

¹⁷⁷ A Master Speaks, articles from Share International (1994). Publisher: Share International Foundation. Amsterdam, London, Los Angeles, str. 11.

- z določitvijo največje količine izrabe določenih virov v neki državi (npr. kolikšno je lahko maksimalno izkoriščanje gozda v posamezni državi) in z določitvijo največje možne obremenitve okolja zaradi izkoriščanja teh virov;¹⁷⁸
- z določitvijo letne količine ključnih virov, ki pripadajo slehernemu prebivalcu Zemlje in določitvijo sorazmerne količine, ki bi pripadala posamezni državi (glede na število njenih prebivalcev);
- s trgovanjem po načelu »dobrina za dobroino«, bi agencija koordinirala menjavo presežkov določene dobrine s povpraševanjem po drugi dobrini preko posebnih skladov (na primer: država načrpa veliko nafte, a ji primanjkuje pitne vode; druga država ima dovolj pitne vode, a ji primanjkuje lesa itd.);
- z vodenjem posebnih računov,¹⁷⁹ kjer bi se beležile obračunske vrednosti presežnih dobrin (+) in obračunske vrednosti dobrin, ki jih je država koristila (-) iz skupnih skladov. Takšno trgovanje bi moralo upoštevati tudi princip solidarnosti, saj vse države niso enakomerno razvite, niti naravni viri niso enakomerno porazdeljeni med vse države;
- s koordinacijo distribucije dobrin; iz katere države bi se poslala neka dobrina in kam bi se le-ta poslala (npr. hrana, nafta, bombaž).

Napak si je seveda predstavljati, da bi se v teh skladih lahko tudi dejansko skladiščile in razpečevale velike količine dobrin (nekaterih dobrin ni možno skladiščiti in pošiljati naokrog), pač pa bi šlo samo za koordinacijo, države same pa bi poskrbele za medsebojne Transporte dobrin.

“Pravična delitev (planetarnih) dobrin v okviru zmožnosti (planetarnega) okolja”

Že leta 1992 je okoljska skupina *Prijatelji Zemlje iz Nizozemske (Friends of the Earth Netherlands)* s sodelovanjem nekaterih drugih skupin in univerz začela s projektom pravične delitve dobrin. Osnovna ideja tega projekta je, da se izračuna, koliko dobrin (npr. zemlje, gozdov, energetskih virov itd.) človeštvo lahko uporablja, ne da bi ogrozilo ravnotežje planetarnega okolja. Ta celotna količina dobrin pa bi se pravično porazdelila med vse prebivalce planeta.

Osnovna ideja tega projekta se izraža v konceptu *“pravične delitve (planetarnih) dobrin v okviru zmožnosti (planetarnega) okolja”* (*“The Fair Share on Environmental space”*).¹⁸⁰

Environmental space predstavlja celotno globalno količino energije, neobnovljivih virov, obdelovalne zemlje, gozdov, vode in drugih virov, ki jih lahko uporabljamo, izkoriščamo in pravično delimo, ne da bi povzročili nepovratno škodo okolju in ne da bi oropali bodoče generacije za vire, ki jih bodo v prihodnosti potrebovali.

¹⁷⁸ Lahko pa bi se s problematiko okolja ukvarjala druga organizacija, vendar v okviru OZN.

¹⁷⁹ Soroden sistem je opisan v poglavju *Globalni pomen lokalnih skupnosti (LETS, Lokalni menjalni trgovski sistem)*.

¹⁸⁰ Glej **Michael Carley & Philippe Spapens (1998)**, *Sharing the World, sustainable living & global equity in the 21st century*. London: Earthscan Publications Ltd. in **Adèle Meijer (1998)**, *A fair share in environmental space*. From the July/August 1998 issue of *Share International* [http://www.shareintl.org/archives/environmental/en_amfair.htm].

Fair share (pravični delež) pa pomeni, da mora vsaka država porabiti tolikšen delež planetarnih virov (dobrin), kolikršen je delež njenega prebivalstva glede na celotno človeško populacijo. Pri tem so seveda dopustna manjša odstopanja (na primer pri porabi energije namenjene ogrevanju bi bili lahko prebivalci hladnejših območij planeta deležni večje količine energetskih virov na prebivalca), odstopanja bi lahko bila tudi zaradi kulturnih posebnosti, tradicije itd.

Princip medsebojne delitve dobrin ne izključuje trgovanja, kakršnega poznamo danes, vendar, ko gre za zadovoljevanje potreb vseh ljudi na planetu in za trajnostni razvoj planeta, ima ta princip absolutno prednost. A tudi trgovanje, kakršnega poznamo danes, je mogoče postaviti na drugačne temelje.

Pravična trgovina

Zveza Poštenih trgovin (Fair Trade Federation - FTF) je združenje trgovcev na debelo in drobno ter proizvajalcev, ki se obvezujejo, da bodo skrbeli za pošteno plačilo in za ljudem prijazno zaposlitev, kar daje priložnost ekonomsko šibkim obrtnikom in kmetovalcem vsepovsod po svetu.

FTF direktno povezuje proizvajalce z nizkimi dohodki s porabniškimi trgi in izobražuje porabnike o pomembnosti kupovanja izdelkov poštene trgovine, s čimer podpirajo višji standard in boljše delovne pogoje za delavce v državah v razvoju.

FTF posreduje informacije o pravični trgovini in skrbi za pomoč ter nudi široko mrežo pomoči za svoje člane. Zvestobo socialnim kriterijem in principom zaščite okolja, Organizacije za pošteno trgovino (Fair Trade Organizations – FTO) pospešujejo uveljavitev bolj pravičnega in trajnostno naravnane sistema produkcije in trgovine, ki koristi ljudem in njihovim skupnostim.¹⁸¹

Nekaj podatkov o pravični trgovini:

- po svetu je v letu 1998 pravična trgovina dosegla prodajo med 35 in 40 milijoni dolarjev,
- od 3.600 milijard dolarjev obsežne letne trgovinske menjave v svetu, pravična trgovina zaenkrat dosega skromnih 0,01%,
- pravična trgovina omogoča, da 1/4 do 1/3 dohodka od izdelkov dobijo proizvajalci iz nerazvitih držav,
- po podatkih Nacionalnega delavskega komiteja (National Labor Committee), šivalec oblek na Haitiju zasluži manj kot 1 odstotek od prodajne cene izdelka na ameriškem trgu.¹⁸²

---

¹⁸¹ Fair Trade Federation [http://www.fairtradefederation.com/].

¹⁸² Fair Trade Federation: Fair Trade Facts [http://www.fairtradefederation.com/ab_facts.html].

Naravno bogastvo – last človeštva

*Zgroženi ste ob tem, da hočemo odpraviti privatno lastnino. Toda v vaši obstoječi družbi je privatna lastnina za devet desetih njenih članov odpravljena; eksistira ravno s tem, da za devet desetih ne eksistira.*¹⁸³

V današnjem svetu zveni Marxov in Engelsov »poziv« k odpravi privatne (zasebne) lastnine, kot največja grožnja svobodi in vzbuja strah pred ponovnim vračanjem k ponesrečeni (nasilno uvedeni) družbeni lastnini. A če želimo govoriti o bolj pravični družbi, moramo ponovno razmisliti, kaj pomeni privatna lastnina, ki je danes ena od »svetih« dogem ekonomije.

Privatne lastnine ne smemo enačiti z **osebno lastnino**, ki pripada določeni osebi (osebni predmeti, stanovanje, avto, kmetija, obrtniška delavnica ali manjše podjetje in podobno) – za to lastnino je značilno, da jo lastnik neposredno in vsakodnevno uporablja za bivanje, delo in druge aktivnosti. Vprašanje, kaj je privatna lastnina, je predvsem vprašanje: kdo je lahko lastnik naravnih bogastev in velikih podjetij ter drugih institucij, predvsem tistih, katerih temeljna naloga je zadovoljevanje človeških potreb?

Lastniki večine današnjih podjetij so delničarji, za katere pa lastnina dejansko pomeni kos papirja, papirja, ki jim prinaša dobiček (dividende). Ti lastniki imajo do svoje lastnine popolnoma neoseben odnos in jim je zanjo pravzaprav popolnoma vseeno. Dejansko se čutijo samo lastnike delnic, torej papirjev in pogosto niti ne vedo, kaj počne podjetje katerega lastniki (delničarji) so.

Če to podjetje dela veliko škodo v okolju, če neusmiljeno izkorišča svoje delavce, če uničuje gospodarstva celotnih regij, če ropa naravna bogastva, jih vse navedeno niti malo ne zanima – pred očmi imajo samo svoje delnice. Tudi menedžerji, ki jim je poverjeno upravljanje in »gospodarjenje« z lastnino delničarjev, do nje ne čutijo prav nič, za njih je edini namen podjetja ustvarjanje dobička in višji, ko bo dobiček, večja nagrada jim bo pripadla, to je vse, kar jih zanima.

Povsem nasprotno pa se do lastnine obnašajo tisti, ki jo upravljajo neposredno: ki jo uporabljajo za bivanje in delo, torej so od nje odvisni (na primer kmetovalci od svoje zemlje). Od lastnine je odvisna kvaliteta njihovega življenja, zato se do te lastnine obnašajo kot skrbni gospodarji. Mali kmet, ki ima v lasti kos zemlje, je veliko bolj skrben kot lastnik veleposestev, ki biva daleč stran od svojega posestva in ga usoda njegove lastnine – razen, ko gre za dobiček, ki mu ga ta lastnina prinaša – sploh ne zanima. V upravljanje jo zaupa pohlepnim posameznikom, ki naj iz nje iztisnejo največji možen dobiček.

Ker ekonomijo razumemo kot skrbništvo in upravljanje s planetarnim okoljem s ciljem doseči blaginjo vsega človeštva, moramo tudi o lastništvu nad tem okoljem razmišljati na drugačen način. Posameznik (zasebnik) ne more biti nikoli absoluten lastnik kateregakoli dela planeta in njegovih bogastev – kar pomeni, da ne sme z njimi ravnati kakorkoli si želi. Oceani, morja, gozdovi, zemeljska bogastva, plodna

---

¹⁸³ Karl Marx in Friedrich Engels (1973). Manifest komunistične stranke. Komunist, Ljubljana, str. 47.

zemlja so lahko samo v lasti celotnega človeštva, ki je za vse to bogastvo tudi odgovorno, da z njim upravlja in zanj skrbi.

V grobem bi lastnino ter tiste, ki zanjo skrbijo in z njo upravljajo, razdelili v tri kategorije:

	Lastnik	Skrbnik (in nadzornik)	Upravljalec
Osebna lastnina	Posameznik	Posameznik	Posameznik
Lastnina podjetij in drugih institucij	Posamezniki, predstavniki skupnosti, nevladnih organizacij in zaposlenih*	Skupščina podjetja, kjer so zastopani vsi lastniki, in svet podjetja*	Uprava podjetja, ki deluje v skladu s smernicami skupščine in sveta*
Lastnina naravnih virov	Človeštvo	OZN in njene institucije	Države, lokalne skupnosti, podjetja, posamezniki

*Glej poglavje Demokratično podjetje.

Skupno lastnino (bogastvo) človeštva je mogoče zaupati v skrb in upravljanje podjetjem, državnim in lokalnim skupnostim ter posameznikom (npr. s podelitvijo koncesije), vendar morajo le-ti s tem bogastvom ravnati kot dobri gospodarji v interesu vsega človeštva. Podjetja in posamezniki so lahko upravljalci, nikakor pa ne absolutni lastniki energetskih virov, vodnih bogastev, gozdov, obširne obdelovalne zemlje (veleposestev) in drugih ključnih virov.

Naravna bogastva človeštva (voda, energetski viri, rudno bogastvo, gozdovi, obdelovalna zemlja, znanje itd.) morajo biti v skupni lasti človeštva – z njimi pa lahko upravljajo in zanje skrbijo države, lokalne skupnosti, podjetja ali posamezniki.

Kaj moramo torej storiti?

Če povedano združimo, potem lahko na globalni ravni, seveda ob sodelovanju vseh držav in lokalnih skupnosti, storimo naslednje:¹⁸⁴

Aktivnosti	Izvedba	Namen in cilji
Prva faza		
Takojsen novi Marshallov načrt za nerazvite države.	Razvite države: z neposredno pomočjo – v hrani, obleki, zdravilih, denarju itd. ter s posredno pomočjo – v tehnologiji, znanju, infrastrukturi, ...	Takojsnja odprava lakote; zadovoljevanje potreb vseh ljudi na planetu z zagotovitvijo: hrane, obleke, bivališč, zdravstvenega varstva in izobraževanja.
Črtanje vseh dolgov nerazvitim državam.	Mednarodni denarni sklad, Svetovna banka, druge finančne institucije ter razvite države.	Države bodo lahko same razpolagale s svojimi finančnimi viri in vodile lastno ekonomsko politiko.
Druga faza		
Medsebojna delitev ključnih dobrin med vsemi državami sveta.	Vzpostavitev mednarodne agencije za delitev dobrin – v okviru OZN.	Enakomernejša porazdelitev svetovnih dobrin po načelih trajnostnega razvoja.
Nadzor nad delovanjem mednarodnih podjetij in delovanjem kapitalskih in finančnih špekulativnih trgov.	Reformirane Svetovna banka, Mednarodni denarni sklad in Svetovna trgovinska organizacija: uvedba Tobinovega davka, novi Bretton Woods-ki sporazum, pravična trgovina itd.	Demokratska ter socialno in ekološko odgovorna podjetja. Odprava špekulativne finančne ekonomije.
Učinkovit nadzor nad zaščito okolja in izkoriščanjem ključnih virov.	Institucija v okviru OZN: uveljavitev pravno zavezujočih dokumentov (kakršen je Kjotski protokol) in nadzor nad izvajanjem sprejetih določil.	Trajnostna naravnana človeška družba.
Tretja faza		
Vzpostavitev novih ekonomskih principov: medsebojne delive, sodelovanja, soodgovornosti in solidarnosti.	Ekonomske, politične in izobraževalne ustanove.	Pravična skupnost vseh ljudi na planetu, ki ohranja vso raznolikost državnih in lokalnih skupnosti.

184 Prirjeno po: Rok Kralj (2003). K ekonomiji delitve. Kamnik:samozaložba, str. 92.

Globalna skupnost pa je povsem nemočna, če so lokalne skupnosti in njeni pripadniki politično pasivni in ekonomsko povsem odvisni od velikih mednarodnih podjetij ter ekonomsko-političnih elit. Človeštvo je eno, a hkrati mnogotero in raznoliko, kadar gre za življenje v lokalnih skupnostih. Raznolike, naravnemu in družbenemu okolju prilagojene rešitve ekonomskih in družbenih problemov v lokalnih skupnostih, veliko pripomorejo k učinkovitosti reševanja globalnih problemov.

GLOBALNI POMEN LOKALNIH SKUPNOSTI

*Naj bo tvoja skupnost majhna, z vsega nekaj ljudmi;
imej obilo pripomočkov, toda ne bodi odvisen od njih;
ceni svoje življenje in bodi zadovoljen s svojim domom;
plovi s čolni in jezdi s konji, toda ne predaš;
imej orožje in oklep, toda ne uporabi ju;
naj vsakdo bere in piše,
jej dobro in delaj lepe stvari.*

*Živi mirno in radostno v svoji skupnosti;
bivaj s petelinjim petjem svojih sosedov,
toda ohranjaj svojo neodvisnost.¹⁸⁵*

Lao Tse

Pomen besede *lokalno* je zelo širok. Beseda *lokalno* izhaja iz latinske besede *localis*, ki pomeni 'prostorno omejen', ta pa iz prav tako latinske besede *locus* 'kraj, mesto, prostor'.¹⁸⁶ Lokalno torej pomeni nekaj, kar je prostorsko omejeno. Nasproti globalnemu, ki predstavlja celoten *globus* (celoten planet Zemljo), je vsako omejeno okolje lokalno. Zato lokalno okolje ali lokalno skupnost prepoznamo kot vas, mestno četrt, mesto, občino, pokrajino in tudi državo, regijo ali kontinent.

Predvsem bomo pojem *lokalno* uporabljali za manjše skupnosti (vas, mestna četrt, mesto, občina, skupnost občin, pokrajina), ali vse, kar je manjše od države. Zaradi boljše preglednosti bomo ločevali lokalno, državno in globalno skupnost ali okolje (čeprav z globalnega vidika država še vedno predstavlja lokalno skupnost ali okolje).

Pomen lokalnih skupnosti je v dobrem poznavanju potreb svojih pripadnikov, kulturnih značilnosti in okolja, v katerem bivajo. Zato lahko lokalna skupnost veliko učinkoviteje vodi in oblikuje lokalno ekonomijo, veliko učinkoviteje kot velika podjetja ali država. Danes so lokalne skupnosti skoraj povsem nemočne in preveč

¹⁸⁵ Lao Tse: TaoTeChing. 80. Utopija [<http://www.chinapage.com/gnl.html#81>].

¹⁸⁶ Marko Snoj (1997), str. 308.

---

pasivne, da bi se upirale interesom globalnih podjetij in državnih političnih elit. Kaj storiti, če podjetje s sedežem, ki je 10.000 km oddaljen od neke lokalne skupnosti, postavi na primer proizvodni obrat, ki bo onesnaževal pitne vire, »proizvajal« velike količine smoga ali pretirano sekal lokalne gozdove? Kako bodo te dejavnosti vplivale na lokalno skupnost, kakšne posledice bo to imelo za njihovo okolje?

Ta vprašanja oddaljenih lastnikov in managerjev v resnici sploh ne zanimajo. Njih seveda zanima samo upravičenost svoje investicije, ali z drugimi besedami: kolikšen bo njihov dobiček? **Kdo naj torej oblikuje lokalno ekonomijo:** njeni prebivalci ali menendžerji iz 10.000 km oddaljenega sedeža nekega tujega podjetja?

V globalnem okolju, kjer se skupni problemi rešujejo skupno, imajo lokalne skupnosti velik pomen, saj lahko nadzorujejo in oblikujejo svoje lokalno ekonomsko in politično okolje, ko gre za zadovoljevanje lokalnih potreb. Zadovoljevanje potreb lokalnih skupnosti iz lastnih virov bistveno zmanjša obseg trgovanja na velike razdalje, ki zelo obremenjuje okolje in povečuje odvisnost lokalnih skupnosti od razmer v oddaljenih koncih sveta, na katere le-ta nima nobenega vpliva.

Seveda se vse potrebe ne morejo zadovoljiti na lokalni ravni, saj nobena lokalna skupnost nima vseh surovin in pogojev, da bi zadovoljevala vse svoje potrebe. Zaradi podnebnih in geografskih posebnosti, bodo nekatere skupnosti vedno pridelale več določene vrste hrane in izrabljale več naravnih virov, ki ležijo na njenem ozemlju v izobilju; in obratno, marsičesa bodo vedno imeli premalo. Takrat pride v poštev medsebojna delitev, o kateri smo že večkrat spregovorili.

Vsakdo, ki deluje v nekem lokalnem okolju, pa naj gre za lokalno, državno ali globalno podjetje (ali drugo organizacijo), **mora upoštevati interese lokalne skupnosti in ji omogočiti, da ima od njihove dejavnosti tudi koristi**, ne pa samo stroške (npr. uničeno okolje in izčrpane ter bolne delavce – lokalne prebivalce), kot se danes vse prepogosteje dogaja. Samo lokalne skupnosti lahko zagotovijo in ohranijo vso pestrost človeške družbe: različno politično, ekonomsko, kulturno, versko in drugo okolje – čeprav ne obstajajo enoznačni recepti za njihovo ekonomsko in družbeno ravnanje.

Vendar mora vsaka lokalna skupnost – in vsi njeni posamezniki – vedno delovati v interesu celotnega človeštva, ki je: zadovoljitev potreb (in blaginja) vseh prebivalcev planeta ter ohranitev planetarnega okolja in njegovih virov za vse prihodnje generacije (načelo trajnostnega razvoja). To je pravi pomen znamenitega izreka: **“Misli globalno, deluj lokalno.”** Ni enotnih receptov organiziranosti in delovanja lokalnih skupnosti. Ljudje so neskončno iznajdljivi in inovativni, le možnosti morajo imeti.

Lokalne skupnosti

Pomen komune v našem družbenem sistemu je v tem, da je komuna po eni strani taka družbenoekonomska skupnost, v kateri je mogoče doseči osnovno uskladitev individualnega interesa delovnih ljudi s kolektivnim interesom družbene skupnosti – s tem seveda ne trdim, da ima samo komuna takšno nalogo – po drugi strani pa je prav zaradi takega svojega značaja tudi najprimernejša politična oblika, po kateri je mogoče pritegniti najširši krog delovnih ljudi, da bodo neposredno sodelovali pri družbenem upravljanju.¹⁸⁷

Slovenski politik in mislec Edvard Kardelj, se je zelo veliko ukvarjal s komuno (občino) kot temeljno družbeno-ekonomsko skupnostjo. Menil je, da je dovolj majhna, da ljudje v njej odločajo tako z vidika individualnih interesov kot z vidika skupnih (kolektivnih) interesov. Problem uvajanja teh skupnosti (v takratni državi Jugoslaviji) pa je bil, da so bili ljudje bolj ali manj prisiljeni vstopiti v takšno skupnost. Prisiliti ljudi, da sodelujejo v neki skupnosti, pogosto dosega povsem nasprotno učinke. Pobude za sodelovanje v različnih skupnostih morajo priti od ljudi samih, če ne bodo te skupnosti vedno neučinkovite.

Sobivanje

V zgodnjih sedemdesetih letih je skupina socialnih pionirjev na Danskem začela poskus z vrsto skupnosti, ki je znana pod imenom sobivanje - tj. oblika sodobne vasi, ki ima sedaj trdno oporo že v več državah. Tipična vas, ki jo načrtujejo prebivalci in je namenjena izgradnji močnih vezi v skupnosti, je sestavljena iz skupin 10 do 40 gospodinjstev, ima vsako svoje stanovanje ali hišo. Zasebnost je cenjena in spoštovana, vendar model in kultura skupnosti spodbujata medsebojno sosedsko delovanje in delitev.

Prebivalci si delijo nekatere prostore, navadno "skupno hišo" za srečevanja, rekreacijo in občasne skupinske obroke, v nekaterih primerih pa tudi delavnice, vrtove in dvorišča. Skupnosti se samoupravljajo, kar tudi spodbuja vzajemno delovanje; odločitve na ravni skupnosti se sprejemajo na podlagi konsenza. Skratka, videti je, da sobivanje zagotavlja socialno povezanost, ki si jo številni ljudje želijo, pri čemer je prepuščeno vsaki družini posebej, da se sama odloči, v kolikšni meri se bo vključila.¹⁸⁸

Samooorganizirane lokalne skupnosti so pravzaprav odgovor na današnjo »globalizirano« in skomercializirano družbo, ki vsem ljudem vsiljuje enake vrednote in enak način življenja ter mišljenja. Gre predvsem za vsiljevanje potrošniških vrednot, ki raznoliko človeško kulturo do skrajnosti poenostavijo na preprost svet reklam, klišejskih filmov, standardizirane glasbe; človeško obnašanje pa zmanjšajo v neskončno serijo zadovoljevanja sebičnih želja (ki jih seveda ni mogoče zadovoljiti).

¹⁸⁷ Edvard Kardelj (1981). O komuni. Državna založba Slovenije, Ljubljana, str. 286.

¹⁸⁸ Gary Gardner: Zakaj deliti dobrine? Share Slovenija
[http://www.share-international.net/slo/publikacije/arhiv/gospodarstvo/zakaj_delitidobrine.htm].

Aktivne in samoorganizirane lokalne skupnosti nasprotno lahko ohranjajo in razvijajo način skupnega življenja, ki temelji na solidarnosti in medsebojni delitvi ter je skladen z lokalno tradicijo ter geografskimi in kulturnimi posebnostmi posameznega območja.

Mesto za ljudi

Curitiba je mesto v Braziliji, ki dokazuje, da je možen obstoj velikega sodobnega mesta, ki je hkrati prijazno do svojega prebivalstva in do okolja. Mesto ima 17 novih parkov, 150 km kolesarskih stez, veliko zelenja in izjemno učinkovit prometni režim ter sistem pobiranja smeti. Prebivalci Curitibe pravijo, da živijo v najboljšem mestu na svetu, njihovi sosede pa jim v tem pritrujejo. Curitiba je bilo nekoč povsem običajno hitro rastoče brazilsko mesto, v zadnjih petdesetih letih se je na primer mestno prebivalstvo povečalo s 150.000 na 1,6 milijona. Kaj je tako posebnega na tem mestu?

V 60-ih letih prejšnjega stoletja se je vodstvo mesta odločilo, da bo skupaj s skupino mladih arhitektov naredilo načrt za prihodnji razvoj mesta, ki bo zadovoljevalo potrebe ljudi in čim manj obremenjevalo okolje. Mestne oblasti in arhitekti so k načrtovanju pritegnili tudi prebivalce in upoštevali njihove predloge pri izdelavi temeljnega načrta. Jamie Lerner, eden od mladih arhitektov, ki je sodeloval pri načrtovanju mesta, je z veliko podporo prebivalstva leta 1971 postal župan Curitibe.

Promet

Glavne prometne žile v mestu potekajo v petih koncentričnih krogih, ki se po vzorcu pajkove mreže širijo iz središča mesta. Po teh »krožnicah« se hitro in tekoče odvija prevoz z javnimi prevoznimi sredstvi; postaje so narejene iz pleksi stekla v obliki cevi, da potniki lahko na eni strani izstopajo, na drugi vstopajo, kar poveča hitrost prevoza; avtobusi sprejmejo do tristo ljudi; vožnje so poceni; javni prevoz uporablja večji del prebivalstva. Tako je v mestu hkrati poskrbljeno za učinkovit prevoz in za čim manjše obremenjevanje ozračja.

V središču mesta so ulice namenjene pešcem, obkroža jih na desetine tisočev rož; nizko-cenovne hiše stojijo v bližini služb, trgovin in prostorov za oddih ter rekreacijo; šole, bolnišnice in trgovine so locirane na obrobju mesta, da bi čim bolj zmanjšali razdalje, ki jih morajo prepotovati mestni prebivalci.

Pobiranje odpadkov

Prebivalci Curitibe ločujejo svoje odpadke na organske in na anorganske odpadke, ki jih pobirata dve različni vrsti tovornjakov. Revne družine in skvoterji (nezakoniti prebivalci mesta, ki zasedejo prazne stavbe), ki jih ti tovornjaki ne »dosežejo«, lahko prinesejo odpadke v posebne zbirne centre, kjer jih zamenjajo

---

za avtobusne vozovnice, jajca, mleko, pomaranče ali krompir – vse pridelano v obmestnih kmetijah.

Smeti »potujejo« v predelovalni obrat (ki je zgrajen iz recikliranih materialov), kjer jih ločujejo in prodajajo številnim lokalnim podjetjem, za kar jih mestne oblasti posebej stimulirajo. Ta sistem zaposluje veliko število ljudi, od alkoholikov do novih priseljencev. Dejansko je v mestu Curitibi skoraj vse reciklirano, kar 70 odstotkov gospodinjstskih odpadkov je namenjenih reciklaži, zato so se znatno zmanjšale površine odlagališč odpadkov in s tem tudi ogroženost vodnih virov.

Delo

Mesto je spodbudilo nastanek preko petsto podjetij, ki ne onesnažujejo okolja in preskrbijo eno petino vseh delovnih mest v Curitibi. Poleg tega mestne oblasti spodbujajo podjetja, trgovine in druge institucije, da »posvojijo« po nekaj brezdomnih otrok, ki so sicer velik problem brazilskih mest in jim zagotovijo dnevni obrok ter manjšo nagrado za opravljanje preprostih opravil.

Urejenost mesta

Mesto je mestnim četrtm preskrbelo 1,5 milijona drevesnih sadik, da jih posadijo in skrbijo zanje. Župan Lerner pravi: *“Malokaj je v mestni arhitekturi lepše zasnovanega, kot je drevo.”*

Družine lahko dobijo zemljo za vrtničke v predmestjih, da si pridelajo hrano zase ali za prodajo – mesto celo ponuja svetovanje za vzgojo doma pridelanih zdravilnih zelišč. Okoljska vzgoja se začne že v zgodnji mladosti in je vključena v ves nadaljnji izobraževalni načrt. Posledično so pogoji za življenje v mestu izredno ugodni in med vsemi (velikimi) mesti na svetu, je Curitiba verjetno najbolj usmerjena v ekološko ravnotežje in zadovoljstvo svojega prebivalstva.

Župan in arhitekt Jaime Lerner pravi: *“Nobeno prizadevanje ni bolj plemenito, kot da poskušamo uresničiti skupne sanje. Ko mesto sprejme za svoje poslanstvo kvaliteto življenja; ko spoštuje ljudi, ki v njem prebivajo; ko spoštuje svoje okolje; ko se pripravlja za bodoče generacije, takrat si ljudje delijo odgovornost za to poslanstvo in ta medsebojna delitev je edina pot za doseg skupnih sanj.”*¹⁸⁹

---

¹⁸⁹ Prirejeno po prispevku na internetni strani **Global Idea's bank**: Curitiba and its visionary mayor [<http://www.globalideasbank.org/site/bank/idea.php?ideaid=2236>].

Manj smeti, več hrane

V venezuelskem glavnem mestu Caracasu spodbujajo revne prebivalce, da menjajo odpadke za hrano. Za 25 kilogramov odpadnega železa, na primer prebivalci revne mestnega okrožja Libertador prejmejo en kilogram riža. Za dva kilograma aluminija dobijo mleko v prahu, za 20 kilogramov stekla pa prejmejo konzervo tune.

Libertador, eno od petih okrožij Caracasa, »proizvede« dnevno 2.000 ton odpadkov. Ocenjujejo da bo program hrana-za-odpadke zmanjšal to količino za 40%.¹⁹⁰

Souporaba lastnine

Današnji skrajno prefinjen sistem spodbujanja individualne potrošnje, povsem izključuje souporabo lastnine. V še ne tako davni preteklosti ni bilo nikomur težko stopiti do soseda in si od njega sposoditi orodje, kakšno trenutno manjkajočo začimbo, ga poprositi za pomoč in zraven z njim še poklepetati. Danes gremo rajši v prvo trgovino in kupimo manjkajoče ali pokličemo servis. »Imejmo čim več, a imejmo samo zase« in »Uživajmo, a uživajmo sami!« sta pravi zapovedi današnjega časa.

Zakaj deliti dobrine?

*Mesta Takoma Park, Maryland in Berkeley v Kaliforniji vodijo posojevalnice orodja, kjer si lahko prebivalci izposodijo različna električna in ročna orodja tako kot knjigo. V Kopenhagnu imajo na voljo kolesa, ki jih brezplačno uporabljajo v mestnem središču, kar prispeva k hitremu mestnemu prevozu brez onesnaževanja. Podjetja v nemških mestih so organizirala načine za povezavo voznikov s potniki, ki so potrebovali prevoz, ali za povezavo stanovalcev, ki so načrtovali odsotnost, z osebami, ki so potrebovale kratkoročno namestitvev. Vse te oblike delitve povečujejo učinkovitost materialov in s tem zmanjšujejo vpliv na okolje, pri tem pa celo okrepijo družbene vezi.*¹⁹¹

*Z delitvijo lahko začnejo tudi posamezniki in soseske. Prebivalci lahko sami prevzamejo pobudo in presodijo, v kolikšni meri uporabljajo stvari, ki so v njihovi lasti, in ali so jih pripravljene deliti. Ali mora imeti vsaka družina svojo kosilnico? Svoj komplet prtljage? Svojo opremo za kampiranje ali svoje smuči? Predstavljajte si, kako bi poživili soseske, če bi prebivalci sledili zgledu sobivanske skupnosti Almeda v Novi Mehiki in bi objavili seznam stvari, ki si jih sosedge lahko sposodijo. S širjenjem interneta in uporabo sosedske domače strani bi bila ta vrsta delitve danes lažja kot kdajkoli prej.*¹⁹²

¹⁹⁰ Ode, an independent magazine about the people and ideas that are changing the world: Less Waste, More Food
[<http://www.odemagazine.com/news.php?nID=144&a=truej>].

¹⁹¹ Gary Gardner: Zakaj deliti dobrine? Share Slovenija
[http://www.share-international.net/slo/publikacije/arhiv/gospodarstvo/zakaj_delitidobrine.htm].

¹⁹² Ibid.

'Seznam stvari'

Seznam stvari,¹⁹³ ki jih uporabljajo prebivalci *sobivanjske skupnosti Almeda v Novi Mehiki*, je rešitev, ki bi jo danes resnično lahko uporabljali v večjih ali manjših skupnostih. Pri takšnem načinu medsebojne delitve odpade skupno skladiščenje in varovanje različnih predmetov, ljudje pa natanko vedo komu so posodili kakšen predmet ali od koga so si nekaj sposodili.

Na *seznam stvari*, ki bi bil na voljo, na primer na oglasnih deskah ali internetnih straneh, bi lahko uvrstili: knjige, filme, ročno orodje, športne pripomočke, kolesa, *opremo za kampiranje, kosilnico za travo* itd. Sezname bi lahko obsegali tudi pomoč, ki jo posamezniki ali skupine lahko nudijo drugim ali, ki jo potrebujejo od drugih, na primer: varstvo otrok, pomoč na vrtu, drobna hišna opravila itd.

V dolgi zgodovini človeštva so ljudje bivali tesno skupaj, v skupnostih z močnimi vezmi, kjer so si medsebojno delili dobrine in tesno sodelovali, kar pa smo danes že skoraj pozabili.

Lokalna samozadostnost

S skupnimi zadevami, ki se tičejo celotnega planeta in so v interesu celotnega človeštva, se morajo ukvarjati vse države v okviru Organizacije združenih narodov, z zadevami, ki so lokalnega pomena pa lokalne skupnosti. Kmetijstvo je eno od področij, ki lahko zelo dobro deluje na lokalni ravni, veliko bolje, učinkoviteje in ekološko primerneje, kot če ga vodijo velika podjetja, ki proizvajajo in distribuirajo hrano po celem planetu, kar zelo obremenjuje okolje in uničuje lokalne skupnosti. Obsežni transporti hrane širom zemeljske oble, zahtevajo velike vložke energije (prevoz in hlajenje), kar na lokalnem nivoju ni potrebno.

Mednarodna skupnost za ekologijo in kulturo (The International Society for Ecology and Culture) predlaga več možnosti, kako se lahko lokalne skupnosti, predvsem na področju kmetijstva, obrti in malega podjetništva bolj ekonomsko osamosvojijo:¹⁹⁴

Kampanje za lokalno nakupovanje (Buy-local campaigns). Te kampanje spodbujajo prebivalstvo, naj nakupujejo hrano pri lokalnih proizvajalcih, kar ohranja vitalnost lokalne ekonomije.

Kmetovalski trgi (Farmers' markets) predstavljajo direktno vez med prebivalci in lokalnimi kmetovalci, ki so večinoma usmerjeni v pridelavo organske hrane. Tako se zmanjša cena hrane, saj izostanejo dragi stroški distribucije.

Lokalne prehranske zadruge (Local food co-ops). To so manjše lokalne trgovine, ki jih na demokratičen način vodijo tisti, ki v njih tudi nakupujejo.

---

¹⁹³ Ibid.

¹⁹⁴ John Cavanagh ... [et.al.] (2002), str. 185.

Lokalne banke in kreditni skladi (Community banks and loan funds). Na ta način se zbira kapital lokalnega prebivalstva, ki se vlaga v lokalno poslovno okolje. Te banke in skladi so vodeni s strani lokalne skupnosti.

Lokalni način plačevanja (Local currencies). Predstavljajo alternativni način brezgotovinskega plačevanja, ki se uporablja zgolj v lokalnih skupnostih.

Mestni vrtovi (Urban gardens). Mestnim prebivalcem je omogočeno, da si na opuščenih zemljiščih, v javnih parkih in na zasebnih parcelah uredijo lastne vrtove za pridelavo, večinoma organsko pridelane hrane. Celo nekatere šole si uredijo vrtove na lastnih zemljiščih, kar ima za otroke velik vzgojno-izobraževalni pomen.

Podrobneje si pogledjmo dva izmed teh že uveljavljenih projektov: potrošniške zadruge (*Co-ops*) in *LETS, Lokalni menjalni trgovski system (Local Exchange Trading Systems)*, poleg teh dveh projektov pa še sistem “*Kreditni za storitve*”.

Zadruge (Co-ops)

Zadruge so oblika podjetij, ki temeljijo na prostovoljnem lastništvu ljudi, ki so hkrati tudi njeni uporabniki in delujejo v korist vseh njenih članov. Potrošniške zadruge, na primer vodijo in imajo v lasti ljudje, ki v njih tudi sami nakupujejo. Tako so tudi najboljše zadovoljene njihove potrebe, ki jih sami veliko bolje poznajo kot veliki centralno vodeni trgovski centri. Poleg potrošniških (te so večinoma prehranske) obstajajo še proizvodne, delavske in prodajne zadruge.

'Zgodba o dveh paradižnikih'

Zanimiva *Zgodba o dveh paradižnikih (A Tale of Two Potatoes)*,¹⁹⁵ ki jo lahko preberemo na straneh ameriške nevladne organizacije *Ecotrust*, nam veliko pove o hrani, ki jo dobimo na mizo. *Lokalna Lucy (Local Lucy)* in *potujoči Tom (Traveling Tom)* sta dva tipična primerka različno pridelane in različno dostavljene hrane. *Potujoči Tom* je paradižnik, ki so ga utrgali še zelenega in ga že tako polnega pesticidov poškrpili še s hormonskimi spreji, da bi lahko do konca dozorel in ga prepeljali približno 2.500 km daleč (gre za povprečno dolžino poti v ZDA, ki jo opravijo transportna vozila s hrano, da dosežejo kupce).

Medtem pa *lokalna Lucy* zraste pri okoliških pridelovalcih hrane, od koder lahko hitro doseže kupca, pridelana je na tradicionalni način in precej bolj koristi lokalni ekonomiji, kot pa *potujoči Tom*. Njen okus je seveda veliko boljši in tudi na pogled je lepša od 'izčrpanega' Toma. Idejo kupovanja takšne hrane je opisal kmetovalec in esejist Wendell Berry: “*Ne moremo biti svobodni, če našo hrano in naše naravne vire kontrolira nekdo drug. Položaj pasivnega porabnika hrane ni demokratičen položaj. Razlog, zakaj jesti odgovorno, je živeti svobodno.*”¹⁹⁶

¹⁹⁵ *A Tale of Two Potatoes* [http://www.sectionz.info/ISSUE_3/content_1.html].

¹⁹⁶ *Section Z, Making Our Economy Safe for People and Nature* [http://www.sectionz.info/Issue_3/index.html].

Glavne značilnosti zadrug so:

- upravljajo jih člani, ki so hkrati tudi njihovi lastniki (člansko lastništvo) in uporabniki,
- demokratično vodenje (en član, en glas),
- spoštovanje mednarodnih norm.

Bistvo zadrug je, da člani vanje pristopijo prostovoljno in da so demokratično vodene, za razliko od zadrug v bivših socialističnih državah, kjer so bili ljudje vanje prisiljeni vstopiti. Potrošniške zadruge spodbujajo lokalno ekonomijo, saj kupujejo izdelke pri lokalnih proizvajalcih. Člani zadrug bolje poznajo kvaliteto in resničen izvor proizvodov, ki jih kupujejo, kot pa potrošniki v velikanskih nakupovalnih centrih, ki kupujejo izdelke, ne da bi zares vedeli, kako in na kakšen način so bili proizvedeni ali pridelani.

Lokalni menjalni trgovski sistem

Lokalni menjalni trgovski sistem (Local Exchange Trading Systems – LETS) je računovodski sistem plačevanja, kjer se posameznikove transakcije (nakup, prodaja, opravljene storitve ...) obračunajo na posebnem računu. Nakup ali uporaba neke storitve (seveda znotraj lokalne skupnosti) bo račun pripadnika tega menjalnega sistema obremenil za določeno vrednost, medtem ko bo prodaja ali opravljena storitev njegov račun »obogatila« za določeno vrednost.

Tako je na njegovem računu vedno razvidno, kakšno je njegovo »denarno stanje«.

Takšen način »plačevanja« uporabljajo številne lokalne skupnosti, ki po svoje imenujejo te »valute« ali vrednostne enote (ohranjamo originalne izraze: 'favours', 'beans', 'auras', 'shells', 'talents', 'thank yous',¹⁹⁷ itd.). Na ta način so lokalne skupnosti neodvisne od pogosto nestabilnih klasičnih denarnih valut in ohranjajo vitalnost lastne ekonomije ter spodbujajo sodelovanje in medsebojno delitev v lokalnih skupnostih.

Podoben način plačevanja je bil poznan že v starem Egiptu, kjer so v vsaki vasi stale kašče za pšenico, ki je takrat predstavljala glavno živilo ter hkrati glavno menjalno sredstvo. V teh kaščah se je zbiral pridelek pšenice vseh vaščanov. Državni uradniki so na posameznikove račune beležili vsak vnos in iznos pšenice iz teh kašč – skladišč.

Posameznik je tako lahko poravnal davek državi (faraonu), poplačal kazni ali plačeval drugim vaščanom. Ko je plačal davek državi, so iz njegovega računa preprosto izknjižili vrednost davka (določeno število mernikov pšenice); če je dolgoval neko vrednost drugemu vaščanu, so to vrednost zmanjšali na njegovem

197 James Taris (2003), LETS Changed My Life, Article for New Community Quarterly (Australia) ... May 2003 issue [<http://www.lets-linkup.com/080-All%20About%20LETS.htm>].

računu in jo pripisali tistemu, ki mu jo je dolgoval. Tako je vedno vedel, koliko je njegove pšenice je v kaščah, ki jo je lahko koristil – seveda predvsem v prehrabene namene.¹⁹⁸

Soroden način plačevanja je tudi tako imenovana oblika 'kredit za storitve'.

“Kredit za storitve”

Način, ki ga je zasnoval Edgar Cahn z inštituta Time Dollar v Washingtonu, je uporaba novega orodja, znanega pod imenom “kredit za storitve”. Delujejo na naslednji način: predpostavite, da je vsaka ura prostovoljnega dela določene osebe, npr. v posvetovalnici za pravno pomoč, v kuhinji, kjer se brezplačno deli juha, ali na sosedovem domu, zapisana v elektronski bazi podatkov kot en “kredit storitev”. Predpostavite tudi, da ta prostovoljec, imenujmo ga Viktor - starejši mož s stalnimi dohodki - potrebuje nekoga, ki bi mu popleskal kopalnico. Ne more si privoščiti pleskarja, je pa preveč ponosen, da bi zaprosil za pomoč.

Vendar si je prislužil kredit za storitev in lahko brez zadrege uporabi ta kredit, da mu drug prostovoljec opravi pleskanje. V tem preprostem primeru je kredit storitve podvojil velikost “trga” prostovoljnih storitev; namesto, da bi samo Viktor prispeval uro dela za skupnost, je tu še pleskarjev prispevek ene ure. Ko se pridruži več prostovoljcev z več sposobnostmi, se trg prostovoljnega dela poveča. Kredit za storitve v bistvu odprejo prikrit vir bogastva v vsaki skupnosti: čas in energijo ljudi.¹⁹⁹

Stimulativno-kaznovalne cene

Države imajo veliko možnosti vplivati na današnjo pretirano porabništvo prebivalstva, ki uničuje družbene odnose in okolje. Predvsem pri porabi energetskih virov bi države lahko vplivale na porabo svojega prebivalstva. Država bi lahko določila največjo količino (kvoto), ki jo lahko porabi vsak prebivalec – v skladu s principom pravične delitve dobrin in trajnostno naravnostjo celotne družbe – temu ustrezno pa bi tudi oblikovali cene. Dokler bi prebivalec (koliko lahko porabi gospodinjstvo, bi bilo odvisno od števila njenih članov) porabljal količino, ki je manjša od določene kvote (npr. bencina, elektrike, kurilnega olja), bi imel zagotovljeno določeno (stimulativno) ceno.

Ko pa bi to kvoto presegel, bi se cena zanj (nad to kvoto) bistveno povišala. S tem bi spodbujali zmernejšo porabo, z zbranim denarjem pa bi lahko stimulirali bolj učinkovito rabo energije in vlagali v »čiste energije« (sončna, veterna itd.). Danes tudi ne bi smelo biti težko sproti spremljati porabe prebivalcev, ki bi pri

¹⁹⁸ **Jože Pokorn (1967)**. Denar in kredit, v narodnem gospodarstvu. Cankarjeva založba, Ljubljana, str. 190, 191.

¹⁹⁹ **Gary Gardner**: Zakaj deliti dobrine? Share Slovenija
[http://www.share-international.net/slo/publikacije/arhiv/gospodarstvo/zakaj_delitidobrine.htm].

---

preseženi kvoti naslednjč plačali »kazen« – višjo ceno. Podobno bi lahko storili tudi pri porabi drugih pomembnih dobrin (npr. vode). Prav tako bi lahko »kaznovali« pretirano količino odpadkov, ki jih posameznik ali gospodinjstvo »proizvedeta« in obratno, na različne načine bi lahko stimulirali manjšo porabo različnih dobrin: z nižjimi cenami, nagradami in z drugimi ugodnostmi.

Banke za vse

V juliju leta 2004 je bilo 3,7 milijona izposojevalcev, od tega 96 odstotka žensk. S 1267 poslovalnicami Grameen bank nudi storitve 46.000 vsem, kar predstavlja 68 odstotkov vseh vasi v Bangladešu.²⁰⁰

Danes so banke pojem ustanov, ki se ukvarjajo z velikimi posli in z velikimi finančnimi transakcijami, v katerih delujejo urejeni strokovnjaki, katerih stranke so poslovneži ter premožni in srednji sloj prebivalstva, v njih pa ni prostora za revne prebivalce planeta. A ni povsod tako, obstajajo tudi banke, kjer poslujejo z revnimi prebivalci (predvsem z ženskami) in ti so daleč boljše stranke, kot njihovi bogati so-prebivalci planeta.

Mohammed Yunus, v ZDA izobražen ekonomist, se je leta 1972 vrnil v rodni Bangladeš, samo leto po njegovi osamosvojitvi ter se zaposlil na čelu ekonomskega oddelka na Chittagongški univerzi. Toda kmalu je spoznal, da ekonomske teorije, ki se jih je naučil v šoli, kaj malo pomenijo med revnim podeželskim prebivalstvom, s katerim se je srečeval. Našel je žensko, ki je zaslužila dva penija dnevno z izdelovanjem bambusovih stolčkov. Toda morala si je sposojati denar za material od trgovca, ki je prodajal njene končne izdelke za ceno, ki je komajda zadoščala za kritje stroškov materiala. Pravzaprav je opravljala suženjsko delo. Obresti, ki jih je plačevala za nakup materiala, so bile 10% dnevno ali približno 3.000% letno. Dejstvo je, da so revni vsepovsod po svetu ujetniki takšnega izkoriščanja. Medtem, ko delajo izjemno trdo in ustvarjajo velikansko bogastvo, pa srednji sloj, posojevalci denarja in delodajalci zadržijo rezultate njihovega dela.

Z nekim svojim študentom se je Mohammed Yunus odpravil po vasi, da bi raziskala, če obstaja še kdo, ki si pod tako slabimi pogoji sposoja od trgovcev. Po tednu dni sta sestavila listo 42 vaščanov in na veliko presenečenje sta ugotovila, da bi teh 42 skrajno revnih vaščanov potrebovalo skupaj vsega 30 dolarjev (\$), da bi lahko normalno opravljali svoje delo. Mohammed Yunus se je sramoval družbe, ki ne more preskrbeti skromnih 30\$, ki bi omogočili 42 ljudem, spretnim in vajenim trdega dela, da bi lahko samostojno zaživel.

Teh 30 \$ je vzel iz svojega žepa in prosil študenta, da naj denar razdeli ter prejemnikom pove, da gre za posojilo, ki ga morajo vrniti. Življenje teh ljudi se je izboljšalo in vrnili so Yunusu vse posojilo. Toda kmalu je kot univerzitetni profesor spoznal, da ne bo zmozel posoditi denarja vsem, ki ga potrebujejo. Zato je odšel v banko, kjer mu je bančni uslužbenec v smehu dejal, da je sposojanje tako

---

²⁰⁰ Grameen Bank [http://www.grameen-info.org/bank/index.html].

---

majhnih vsot nesmiselno, saj ne presegajo niti stroškov dokumentacije, potrebne za pridobitev posojila in mu zatrdil, da se banka s tem pač ne misli ukvarjati. Poleg tega revni ne morejo dati nobenega poročstva za vračilo posojila.

Končno je, po več mesecih prepiranja, prepričal banko, da bo osebno jamčil za 300 dolarjev posojila, ki jih je namenil revnim ljudem v isti vasi. Vaščani so Yunusu vrnili celoten dolg in tako je lahko razdelil nova posojila. Mohammed Yunus je navsezadnje leta 1983 ustanovil svojo lastno banko, *Grameen [Rural] Bank*, ki posoja denar le najrevnejšim prebivalcem Bangladeša – tistim brez zemlje in brez premoženja – največ ženskam.

Program majhnih posojil danes vodijo v številnih revnih državah sveta in omogoča spodobno življenje milijonom njenih najrevnejših prebivalcev. Program dokazuje, da banke niso zgolj institucije premožnih, temveč so zelo uspešne in koristne tudi v najrevnejših deželah sveta. Dokazuje tudi, da so revni ljudje bolj pošteni, ko gre za vračanje posojil in da si želijo trdo delati, če imajo le pogoje za to. Mit, da so revni ljudje sami krivi za stanje v katerem živijo, je ta program v celoti zavrgel.²⁰¹

Naš prispevek

Ob velikih številkah – človeštvo letno »pošlje« v atmosfero 23 milijard (vsak prebivalec planeta povprečno 3,8 tone²⁰²) ogljikovega dioksida (CO₂), toplogrednega plina, ki prispeva največji delež k tako imenovanemu učinku tople grede in s tem h globalnem segrevanju planetarnega ozračja – se zdi, da smo kot posamezniki skoraj popolnoma nemočni. Vendar nam preprost izračun pokaže, da ni tako? En liter bencina pri izgorevanju v avtomobilskem motorju »proizvede« približno 2,3 kilograma CO₂. Pri povprečni porabi povprečnega avtomobila 7 l/100 km, le-ta »prispeva« v ozračje približno 160 g (0,16 kg) CO₂ na vsak prevožen kilome-ter.²⁰³

Naredimo lahko preprost izračun: s predpostavko, da ima nekdo do službe (vsakdo te sreče nima) 3 km, torej 6 km v obe smeri in se petkrat mesečno odpove vožnji z avtomobilom tako, da gre peš, s kolesom ali javnim prevoznim sredstvom: 6 (km) x 5 (dni) x 0,16 kg CO₂ = 4,8 kg CO₂. V ozračje se je tako v enem mesecu sprostito skoraj 5 kg manj ogljikovega dioksida, kot bi se ga sicer. Če bi to storilo 1000 ljudi, bi prišli do številke 4,8 tone. Tisoč ljudi bi torej pripomoglo, da se v enem mesecu v ozračje sprostijo 4,8 tone manj CO₂, kot bi se ga sicer; letno pa 57,6 tone.

Kar ni več tako malo. Da ne omenjamo koristnega vpliva na zmanjšanje porabe nafte, kar lahko ugodno vpliva na zmanjšanje političnih in ekonomskih napetosti v svetu ter hkrati na dobro počutje posameznikov, ki se več rekreirajo.

---

201 Poglavje po: **Monte Leach (1997)** Microcredit Summit seeks to help world's poorest. [http://www.shareintl.org/archives/economics/ec_mlmicrocredit.htm] in **Rok Kralj (2003)**, str. 88.

202 **Human Development Reports: Human Development Indicators 2003** [http://www.undp.org/hdr2003/indicator/indic_314.html].

203 **Umweltbundesamt** [<http://www.umweltbundesamt.de/uba-info-daten-e/daten-e/carbon-dioxide-emissions.htm>].

Lahko si naredimo preprosto tabelo in vpisujemo svoje »prihranke«, vsaj za občutek, da smo nekaj koristnega storili. *Za primerjavo:* medtem, ko avto na vsakih 10.000 prevoženih km v ozračje »pošlje« 1,6 tone CO₂, pa vožnja enake razdalje z vlakom prispeva »samo« 600 kg (ali 0,6 tone) CO₂ na vsakega potnika, vožnja z letalom (na krajše razdalje) pa dobri 2 toni CO₂ na vsakega potnika.

‘Mottainai’ ali 4-krat R

Wangari Maathai, Nobelova nagrajenka za mir leta 2004, ustanoviteljica gibanja *Zeleni pas (Green Belt Movement)*, kenijska ministrica za okolje, je pred tridesetimi posadila sedem dreves, s čimer je sprožila obsežno gibanje, katerega pripadnice (v tem gibanju sodelujejo predvsem ženske, a tudi nekaj moških) so v tem obdobju posadile približno 30 milijonov dreves širom Kenije.

Norveški Odbor za podelitev Nobelovih nagrad je v letu 2004 s tem, ko je podelil Nobelovo nagrado za mir okoljevarstvenici, razširil razumevanje miru. Sporočilo odbora se glasi: *Če želimo miren svet, moramo z okoljem ravnati odgovorno, usmerjeno v trajnostni razvoj. Prav tako moramo pravično deliti naravne vire na lokalnem, državnem in globalnem nivoju.*

Wangari Maathai: “Na nedavnem obisku na Japonskem sem spoznala zanimiv koncept, *mottainai*. V japonsščini ta koncept pomeni “kakšna razsipnost”. Toda hkrati so v tej besedi zajeti tudi trije “R-ji”, ki jih okoljevarstveniki propagirajo že vrsto let: zmanjšati (*reduce*), ponovno uporabiti (*reuse*) in reciklirati (*recycle*). Iščem način, kako *mottainai* narediti za globalno gibanje in dodati še en “R”, ki ga predlaga Klaus Töpfer, vodja *Okoljskega programa Združenih narodov (UN Environment Program)*: “popraviti” (*repair*), kadar je mogoče ...

Prav tako sem od profesorja, ki sem ga srečala na Japonskem, slišala zgodbo o kolibriju. *Ko je v gozdu, v katerem je živel kolibri, zagorelo, so vse živali začele bežati, da bi si rešile življenje. Toda kolibri je ostal, letajoč od bližnje reke do gozda in nazaj, s kapljicami vode v kljunu, ki jih je »zlival« na plamene. Druge živali so se mu iz varne oddaljenosti smejale in se mu rogale. “Kaj pa misliš, da počneš?” so vpile. “Ta ogenj je neustavljiv. Nič ne moreš storiti.” Končno se kolibri ozre k njim in reče: “Delam, kar zmorem.”*

Torej na ta Dan Zemlje in na vsak drug dan, posvetimo svoje delo temu, da *mottainai* postane resničnost. Vsi smo lahko kot kolibri, da delamo, kar znamo in zmoremo.”²⁰⁴

Že kot posamezniki lahko storimo veliko, še več pa kot skupnost. Ne smemo samo nemočno čakati, kaj se bo zgodilo z nami. Obstaja veliko idej in rešitev, kako pomagati soljudem in našemu okolju. **Pomembno je, da se sleherni posameznik zave, da je nepogrešljiv del družbene skupnosti – lokalne, državne in globalne.**

²⁰⁴ Wangari Maathai (2005), Fourth 'R' for Earth Day - Reduce, Reuse, Recycle ... Repair. Objavljeno v Christian Science Monitor, 22. 4. 2005 [<http://www.commondreams.org/views05/0422-30.htm>].

Da je njegov prispevek svetu izjemno dragocen in pomemben. Vsako dejanje posameznika vpliva na svet kot celoto.

To razumevanje je prvi korak do naših dejanj, ki bodo spremenila svet.

Kaj nas lahko naučijo naši daljni predniki

Ko razmišljamo o prihodnosti, se lahko zelo veliko naučimo od naših prednikov, tudi tistih iz kamene dobe. Ameriški antropolog Marshall Sahlins v knjigi *Ekonomija kamene dobe* pravi, da gre pri zgodnjih človeških skupnostih v resnici za prvotno družbo izobilja.²⁰⁵ Za družbo izobilja namreč po splošnem mnenju velja, da zlahka zadovoljuje vse človeške materialne potrebe.²⁰⁶ Ali živimo v družbi izobilja ali ne, je predvsem stvar našega odnosa do »zadovoljevanja« materialnih želja.

V današnji tržno naravnani družbi vlada prepričanje, da so človekove želje velike, da ne rečemo neskončne.²⁰⁷ Neprestano smo spodbujani, da si želimo novih in novih materialnih dobrin. Ker nikakor ne moremo zadovoljiti vseh neskončnih želja, ker ne moremo imeti vsega, kar želimo, tudi če smo med najbogatejšimi ljudmi na svetu, se neprestano čutimo prikrajšane.

Mnoštvo reklam, prepolni super, mega, hiper marketi nas stalno opozarjajo na vse, česar ne moremo imeti. Neprestano smo v stresu, ali je tisto, kar smo izbrali dobro, ali pa bi bilo boljše izbrati med več deset drugimi podobnimi izdelki. Ekonomska teorija je za to izbiranje celo skovala pojem »alternativnih stroškov«, ki preprosto povedano pomenijo: če kupite izdelek A, ne boste mogli kupiti izdelkov B, C, D ..., kajti vsaka izbira zahteva žrtev – **alternativne stroške**.²⁰⁸ Pa razumite, če morete?

Na družbeno izobilje lahko gledamo tudi s povsem drugega zornega kota, namreč, da so človeške materialne želje končne in maloštevilne.²⁰⁹ V tem primeru lahko razmišljamo na takšen način, kot so razmišljale (nam poznane) prvotne družbe. Njihov življenski slog bi lahko poimenovali *bogastvo v revščini*.²¹⁰ Mi, pripadniki tako imenovanega razvitega sveta, pa imamo vsega dovolj, a se nam zdi, da smo še vedno revni ali prikrajšani.

Lahko imamo več avtomobilov, hišo, dobre dohodke, vse mogoče uporabne in neuporabne dobrine današnje potrošniške družbe, a se še vedno čutimo, če ne revne, pa vsaj prikrajšane – in večina tako imenovanih zahodnjakov gleda nase na tak način.

---

205 Marshall Sahlins (1999), str. 15.

206 Ibid.

207 Ibid., str. 16.

208 Helena Fortič (2002), str. 34.

209 Marshall Sahlins (1999), str. 16.

210 Ibid., str. 55.

Lahko pa imamo skromno domovanje, majhne dohodke, zelo malo dobrin, pa se čutimo bogate in menimo, da imamo vsega dovolj. Mi smo tisti, ki odločamo, kakšen je naš status: ali smo bogati, prikrajšani ali revni (pri tem razmišljanju moramo seveda izzvzeti tiste, ki živijo v resničnem pomanjkanju in ne morejo zadovoljevati niti svojih potreb). Kot pravi Marshall Sahlins: *Najprimitivnejši ljudje na svetu imajo le malo lastnine, vendar niso revni. Revščina ni majhna količina dobrin in ni zgolj razmerje med sredstvi in cilji; predvsem je razmerje med ljudmi. Revščina je družbeni status.*²¹¹

Kar se lahko naučimo od naših daljnih prednikov, je življenje, v katerem je poleg proizvodnje še mnogo drugih obveznosti in zahtev, ki so sicer »neekonomske«, kar pa ne pomeni, da so tudi nevedne človekovega spoštovanja. Te obveze in zahteve: po obredih, razvedrilu, družabnosti in počitku²¹² dajejo družbeni skupnosti veliko večje kvalitete, kot naše neprestano hlastanje za materialnimi dobrinami.

Za prvotne skupnosti velja, da ima ekonomija svoje meje: gre za ekonomijo konkretnih in omejenih ciljev.²¹³

Načrtovanje ciljev

Danes pa, v nasprotju z našimi davnimi predhodniki, sploh ne vemo, kakšni so naši cilji: proizvajamo, kupujemo, proizvajamo, kupujemo – v nedogled, brez kakršnegakoli smisla in logike. Oglaševalci nas prepričujejo, da so naše potrebe (mislijo pa želje) *neomejene*²¹⁴ in brezkončne in mi jim verjamemo. Nobeno resno in odgovorno ekonomsko odločanje ni mogoče, če nimamo *konkretnih ciljev* in ti morajo biti nujno *omejeni*, saj poleg nas na planetu živi še šest in pol milijarde ljudi. Te cilje si mora postaviti vsak posameznik in vsaka skupnost, to so vedeli že naši (primitivni?) predniki.

Ljudje moramo vsak zase (če seveda izvzamemo zelo majhne otroke in tiste, ki tega zaradi različnih razlogov tega ne zmorejo) in v skupnostih v katerih živimo znati načrtovati naše posamične in skupne ekonomske cilje. Vedeti moramo, koliko dobrin potrebujemo, ne pa, da proizvajamo in kupujemo stvari, za katere sploh ne vemo, če jih bomo sploh kdajkoli potrebovali. Pri tem načrtovanju pa moramo upoštevati načeli pravičnosti in trajnostne naravnosti našega ravnanja. Naši ekonomski cilji pa morajo upoštevati tudi cilje drugih in nezadnje tudi cilje družbe kot celote.

Ljudje smo sposobni in imamo moč upreti se potrošniškimi in komercialnim silam na eni strani ter naši željni naravi, ki nas spodbuja k čezmernem porabništvu in pohlepu na drugi strani. Vemo, kam današnja »pot« človeštva vodi – v samouničenje. Imamo razum, da najdemo nove poti v prihodnost, v kateri bi človeštvo lahko živelo v miru in blagostanju. Želje ni potrebno in je niti ne moremo

---

211 Ibid., str. 61.

212 Ibid., str. 91.

213 Ibid.

214 O tem smo spregovorili že v poglavju *Potrebe*.

---

preprosto ukiniti, le nadeti ji moramo »uzdo razuma«. Ali kot je zapisal znameniti filozof Spinoza: *Željnost, izvira joča iz razuma, ne more biti čezmerna.*²¹⁵

Aristotel pa je v *Nikomahovi etiki* zapisal, da *četudi je res, da človek ne more doseči srečnosti brez zunanjih dobrin, vendar ne smemo misliti, da jih mora imeti mnogo in ogromno.*²¹⁶ Dobrine potrebujemo, da lahko zadovoljujemo svoje potrebe in dosežemo blaginjo, vendar s preobiljem dobrin in s sebičnim prilaščanjem teh dobrin, ustvarjamo zgolj nesrečo in sovrašтво med ljudmi. Resnična blaginja pa bo mogoča samo takrat, ko jo bodo uživali vsi ljudje na planetu.

Naučiti se svobode

*Naučimo svoje otroke, da razvijejo nagnjenje za svobodo. Opogumimo jih, da bodo slavili, kdo in kaj so. Nehajmo učiti otroke, da se morajo bati sprememb in ohranjati status quo. Naučimo jih raziskovati in razpravljati. Da sprašujejo, dokler ne dobijo odgovora ...*²¹⁷

... prihodnja varnost je torej odvisna od dveh stvari:

- 1. Od stalnega in načrtnega izobraževanja ljudi vseh narodov za pravične človeške odnose in za kultiviranje duha dobrega. To bo vodilo k popolni spremembi današnjih političnih režimov, ki so v svojih načrtih zelo nacionalistični in sebični v svojih ciljih. Resnična demokracija, v sedanosti le sanje, bo osnovana na učenju za dobro.*
- 2. Učenju otrok prihodnosti o dejstvu, da je človeštvo eno in da je potrebno uporabljati svetovne vire za dobro vseh.*²¹⁸

Prihodnost človeštva je mogoča samo, če bo osnovana na dveh medsebojno odvisnih temeljih: na **pravičnih medsebojnih odnosih** in na **pravični razdelitvi planetarnega bogastva**. Pravični medsebojni odnosi niso mogoči, če vsi ljudje ne morejo zadovoljevati svojih potreb in pravična razdelitev planetarnega bogastva ni mogoča brez pravičnih medsebojnih odnosov.

Današnje pretirano poudarjanje in povečevanje tekmovalnosti – v šolah, v podjetjih in družbi nasploh – mora nadomestiti učenje za sodelovanje, solidarnost, soodgovornost in medsebojno delitev.

Kajti znašli smo se pred odločitvijo, ki bo odzvanjala daleč v prihodnost:

---

²¹⁵ Baruch de Spinoza (1988). *Etika*. Poslovenil Primož Simoniti. Ljubljana Slovenska matica, str. 307.

²¹⁶ Aristotel (2002), str. 320.

²¹⁷ Anita Roddick (2004), founder of *The Body Shop* and author of several books including *Take It Personally*, in *Resurgence* (September/October 2004) [<http://www.odemagazine.com/news.php?nID=411&a=true>].

²¹⁸ Alice A. Bailey (1993). *Problems of Humanity*. Lucis Publishing Company, New York; Lucis Press Ltd., London, 67.

---

*In torej...
resnično se moramo spustiti do
temeljne izbire, ki jo
moramo narediti kot civilizacija:*

*Ali
se bomo naučili
pokopati sovraštvo
naše etnocentrične, militantne tradicije
in začeli razumevati, da je preživetje planeta
odvisno od naše kolektivne,
skupne udeležbe ...*

*Ali pa
bomo še naprej vzdrževali
ta začaran krog nasilja in maščevanja
vse dotlej, dokler se človeštvo ne bo vrnilo
na stopnjo primitivnosti
in
bo Zemlja
razpadla
v drobce starodavnega.*

*Izbira je naša.
Resnično je ... naša.²¹⁹*

---

²¹⁹ **Guerrilla News Network (2001)**. Ammo for the Info Warrior: S-11 Redux. GNN 2001 Video Collection [www.gnn.tv]. Artwork and WWW services by: SwitchTechnologies.com.

SKLEP

Glavna naloga ekonomije, kot ene najpomembnejših družbenih dejavnosti, je zadovoljevanje potreb vseh ljudi na planetu, končni cilj pa doseganje blaginje vsega človeštva. Vendar se ekonomija danes ukvarja predvsem z nečim drugim: z nemogočo in neuresničljivo nalogo »zadovoljevanja« človeških želja. Potrošniško usmerjena ekonomija spodbuja in omogoča manjšemu delu človeštva, ki živi v tako imenovanem razvitem svetu, da »zadovoljuje« svoje brezkončne želje z neštevilnimi izdelki in storitvami.

V zanke potrošniške ekonomije je ujet celoten planet; manjši del človeštva uživa sadove potrošništva in se koplje v luči lastnega samozadovoljstva, velik del človeštva trdo in za majhno nagrado dela za užitke prvih, medtem ko en del človeštva, izvzet iz potrošniškega sistema, živi v veliki bedi, pomanjkanju ter lakoti in boleznih.

Potrošniški sistem, ki ga v jedru tvorijo proizvodna podjetja, mediji in trgovine, v širšem smislu pa tudi druge družbene dejavnosti (izobraževanje, kultura, državna uprava itd.), se zažira v celotno družbeno strukturo in sproža pogubno komercializacijo družbe. Le-ta predstavlja širitev trgovske, komercialne miselnosti, ki je osnovana na odnosu kupec-prodajalec, v sleherno družbeno dejavnost, tudi v dejavnosti, ki so »zadolžene« za zadovoljevanje človekovih potreb, te pa so: proizvodnja ključnih dobrin (namenjenih zadovoljevanju človeških potreb), izobraževanje, zdravstveno in socialno varstvo.

Ker vsi ljudje nimajo enakih sposobnosti niti enakih izhodiščnih možnosti, neprestan boj za svetovne dobrine, ki jih je v svetu dovolj za vse, uničuje cele države in predele sveta. Najuspešnejši in najagresivnejši dobijo veliko preveč, šibki in nemočni pa premalo – premalo celo za preživetje. Pretirana potrošnja, ki jo sproža potrošniški sistem, zato povečuje razlike med ljudmi, sproža številne prepire in vojne, izčrpa svetovne vire ter pretirano obremenjuje planetarno okolje.

Odgovor tej pogubni smeri, v katero se vse bolj nagiba človeštvo, je v spremembi naših vzorcev mišljenja in delovanja. Namesto tekmovanja, pohlepa, sebičnosti, medsebojnega nezaupanja, korupcije in špekulacij, ki zastrupljajo naše medsebojne odnose in razkrajajo temelje sleherne družbene skupnosti, lahko uveljavimo drugačne temelje – principe: solidarnosti, sodelovanja, soodgovornosti in medsebojne delitve.

Ti principi, če jih bomo seveda udejanili v vsakdanjem življenju, če bodo postali temelj našim medsebojnim odnosom in vsem družbenim odnosom (še posebej na področju ekonomije), bodo zagotovili pravičnost, ki je edini porok za mir, brez miru pa prihodnost človeštva ni mogoča.

Storimo zdaj to in spremenimo svet, da bo postal:

Svet za vse.

VII.

DODATEK: V OZADJU SPREMEMB

Že pred nekaj leti sem opazil, koliko lažnega sem v mladih letih dopuščal za resnično in kako dvomljivo je bilo vse, kar sem potlej postavil na ta temelj, opazil sem, da je zatorej nekoč v življenju treba do tal podreti vse in začeti znova od prvih temeljev, če hočem kdaj v znanostih dognati kaj trdnega in trajnega.²²⁰

Rene Descartes

Razmere so težke. Naloga je velikanska in zelo odgovorna. Za nič manj ne gre, kot za vodenje sveta iz zmede nazaj v red. Toda ta naloga obeta uspeh, ker obstaja namen, da bi združili sile, ki zdaj težijo v različne smeri.²²¹

I Ching, knjiga sprememb

---

²²⁰ Rene Descartes (1988). Meditacije. Slovenska Matica, str. 49.

²²¹ I Ching or Book of Changes (1989). The Richard Wilhelm Translation, rendered into English by Cary F. Baynes. Arkana, Penguin Book, London, str. 249.

ČAS SPREMEMB

Ljudje pravzaprav ne marajo sprememb. Kar nam je znano, nam daje občutek varnosti, gotovosti in lagodja, medtem ko nam novo prinaša povsem nasprotna občutenja: ne-varnosti, ne-gotovosti in ne-lagodja. Zato si tudi iščemo družbe enako ali sorodno mislečih, kajti le-ti nam pritrjujejo in potrjujejo »pravilnost« našega načina življenja, naših razmišljanj in verovanj.

Zato je vsaka večja sprememba naših pogledov in predstav o svetu ali našega načina življenja nujno povezana s strahovi: pred zavrnitvijo skupine ali občestva, katerima pripadamo; pred izgubo osebne identitete; pred osamljenostjo in neprijetnim občutkom praznine. Rajši se oklepamo preizkušenega in znanega, bojimo se ne-znanega, drugačnega in drugačnih. Ko se ruši stari red in ko na »obzorju« ne vidimo novega, se počutimo skrajno ne-gotove in ranljive.

Natanko v takšnem času živimo danes. Stari red nacionalnih držav; čvrstih verskih, ekonomskih, političnih, socialnih, kulturnih institucij; dogem in ideologij se vztrajno razkrajja. Novega še ni, ali novega še ne poznamo ali pa zanj preprosto nočemo slišati. Zgodovina je sicer polna velikih prelomnic, a vendar je današnji čas neverjetno poseben in drugačen.

O ozadju svetovnega dogajanja, o katerem želimo spregovoriti, že tri desetletja obvešča svetovno javnost škotski slikar *Benjamin Creme* skupaj z mednarodno neprofitno organizacijo *Share International*, ki ima sestrške skupine v številnih državah, tudi v Sloveniji. Zato bomo za razjasnitev snovi, o kateri želimo spregovoriti, navedli odlomek iz knjige *Benjaminina Creme-a Maitrejevo poslanstvo, II. knjiga*.²²²

Vsakdo se mora odločiti sam: naj sprejme ali zavrne, kar je zapisano; naj »vzame na znanje« ali naj povedano sprejme kot čisto majhno možnost, da je vsaj nekaj od tega res. Kot razumna in svobodna bitja, se vedno lahko sami in svobodno odločamo, kaj se nam zdi prav in resnično, četudi to ni ne po volji avtoritet ne v skladu z našimi prepričanji ter našim preteklim znanjem.

Nova doba

Stojimo na pragu izrednega obdobja svetovne zgodovine, na križišču, kjer gre človeštvo skozi velikanski premik zavesti. To se odraža v novih političnih, gospodarskih, verskih, socialnih, znanstvenih in kulturnih odnosih, ki bodo ustvarili popolnoma drugačno civilizacijo, v kateri bo prvič v zgodovini zavestno prepoznana in uresničena prava duhovna narava človeštva.

Te spremembe so posledica novih energij in sil, ki vstopajo v svet. To ni le ideja raznih novodobnih skupin, niti ni preprosta astrološka napoved, temveč znanstveno dejstvo, ki ga lahko potrdi vsak astronomski observatorij. Je posledica

---

²²² Benjamin Creme (2003). Maitrejevo poslanstvo, druga knjiga. Kranj: Društvo Lotos, str. 13 – 21.

---

precesije zemeljske osi ali laično rečeno kroženja našega sončnega sistema glede na dvanajst zodiakalnih ozvezdij. Pot našega sonca skozi ta ozvezdja traja skoraj 26.000 let. Približno vsakih 2150 let pride naše sonce v isto ravnino z enim od njih in z njim vzpostavi poseben energetski odnos. Takrat pravimo, da smo v dobi tega ozvezdja in sprejemamo močne kozmične energije, ki iz njega pritekajo. Približno 2000 let je bilo naše sonce v ozvezdju Rib. V tem času smo bili v dobi Rib.

Naša sedanja civilizacija, ki se pravkar končuje, je nastala kot izraz energij Rib. Te energije so nam prinesle določene kvalitete, predvsem individualizem. Vsak od nas je zahvaljujoč tem energijam lažje uresničil svojo individualnost kot enkratna, zavestna duša v inkarnaciji. To je bil velik korak naprej v evoluciji človeške rase.

Energija Rib nam je prinesla tudi kvaliteto idealizma, predanosti idealu. Žal je šlo bolj za abstraktno obliko idealizma in smo ideale le redko ureničevali v praksi. Poleg tega smo se predano oklepali svojih idealov na račun idealov vseh drugih ljudi. Nagnjeni smo k prepričanju, da naš ideal, prepričanje ali kakršna koli individualna, skupinska ali nacionalna ideologija, predstavlja najvišjo resnico, pa naj gre za demokracijo, komunizem, fašizem, krščanstvo, budizem, hinduizem ali kaj drugega.

Ta izključujoča predanost svojemu lastnemu idealu je nevarno razdelila svet. Civilizacijo zadnjih 2000 let zaznamujejo velike politične, gospodarske in verske delitve. To kaže, kako smo uporabili in izrazili energijo dobe Rib.

Sonce se je zdaj izmaknilo vplivu energij Rib in prihaja pod vpliv Vodnarja; vstopamo v Vodnarjevo dobo. Nove prihajajoče energije Vodnarja prinašajo združevanje. V naslednjih 2350 letih bo njihov vpliv vse močnejši in človeštvo bodo združile in ga povezale, česar si sploh še ne moremo predstavljati. Zdaj se na to potovanje sinteze šele podajamo.

Potovanje ne bo osamljeno. V vsej človeški zgodovini (po ezoteričnem izročilu 18,5 milijonov let) nismo bili nikoli sami. Vedno nas je vodila, učila, vzpodbujala in varovala, včasih odkrito, pogosto pa iz ozadja, skupina, gledano z našimi očmi, popolnih bitij. Evolucijsko pot, po kateri mi še vedno hodimo, so že prehodili in pred nami prišli do cilja. Z enakimi koraki, kot jih danes delamo mi, so dosegli popolnost, tako da ne potrebujejo več izkušnje inkarnacije na tem planetu. Zemlja zanje ostaja področje služenja, s katerim nadzirajo naš razvoj. To je odgovornost, ki so si jo zadali. Ta skupina je znana pod različnimi imeni: Mojstri modrosti ali Gospodje sočutja, veliko Belo bratstvo, Skupina razsvetljenih, Duhovna ali Ezoterična hierarhija, Vodniki ali Starejši bratje človeštva.

Ti Mojstri so večinoma živeli v odmaknjenih gorah in puščavah sveta: v Himalaji, Andih, Skalnem gorovju, Kaskadah, Karpatih, Atlasu, Uralu, v puščavi Gobi in v drugih puščavah. Od tam so nešteto tisočletij dobronamerno nadzorovali evolucijo človeštva.

Veliko dela Mojstrov so opravili njihovi učenci, v svetu živeči ljudje, kot so da Vinci, Mozart, Lincoln, Einstein in gospa Curie. S postopnim vzpodbujanjem naše zavesti so nas pripeljali do točke, kjer se sedaj nahajamo. Pod njihovim vplivom

---

in vodstvom so v vsaki dobi nastale civilizacije, ki so cvetele, okostenele, zamrle, nato pa smo jih spet prenovili.

Na začetku ali koncu vsake dobe Hierarhija Mojstrov pošlje v svet svojega predstavnika, ki prevzame vlogo Učitelja prihajajoče dobe. Nekaj teh velikih Učiteljev poznamo iz zgodovine: npr. Herkul, Hermes, Rama, Mitra, Konfucij, Zoroaster, Vjasa, Krišna, Buda, Kristus in Mohamed. Vsi so člani iste skupine, Duhovne hierarhije našega planeta.

Vse religije pričakujejo prihod Učitelja: kristjani ponovni prihod Kristusa, hindujci Krišne, judje pričakujejo Mesijo, budisti pa Maitrejo Budo. To so le različna imena iste osebe, vodje Duhovne hierarhije, Mojstra Mojstrov, Učitelja sveta, ki sta ga sveti Pavel in Buda imenovala "Učitelj angelov in ljudi", Gospoda Maitreje, ki je utelešenje Kristusove zavesti.

Pred 2600 leti je Gautama Buda napovedal za naš čas prihod še enega velikega Učitelja, ki bo navdihnil človeštvo, da bo ustvarilo novo in bleščečo zlato civilizacijo, temelječo na pravičnosti in resnici. Njegovo ime naj bi bilo Maitreja in bo Buda kot on sam.

Pred dva tisoč leti je v Palestini ob krstu Maitrejeva zavest vstopila v zavest njegovega učenca Jezusa. Tri leta je nato Jezus predstavljal Kristusovo zavest, postal je Jezus Kristus ali Mesija. Petsto let pred tem je Buda deloval skozi svojega učenca princa Gautamo in ta je postal Gautama Buda. Tako so se Učitelji izražali od davnine.

Že več kot 500 let se Mojstri zavedajo, da se bodo slej kot prej morali vrniti v vsakdanji svet. Edino vprašanje je bilo, kdaj bo človeštvo pripravljeno na ta izredni dogodek. Znak za ta povratek je bil konec vojne junija 1945. Maitreja je naznanil svoj namen, da se bo ponovno vrnil, in to ne tako, da bo prevzel telo enega od svojih učencev, ampak v lastni polni fizični prisotnosti, in bo s seboj pripeljal veliko skupino svojih učencev, Mojstrov modrosti.

Maitreja je rekel, da bo prišel v najkrajšem možnem času, ko bo v svetu vzpostavljena določena stopnja miru, ko se bo svetovno gospodarstvo vsaj malo usmerilo v medsebojno delitev dobrin in ko se bo energija, ki ji pravimo energija dobronamernosti in je najnižji vidik ljubezni, izrazila med ljudmi in vodila k vzpostavljanju pravih človeških odnosov. Obljubil je, da se bo zagotovo vrnil, ko bomo te pogoje začeli uresničevati, ko se bo začel naš um vsaj malo premikati v to smer.

Upal je, da bo to okrog leta 1950, ker nas bosta bolečina in človeško trpljenje očistila in pripravila na spremembo smeri. Toda vsi narodi niso trpeli in sile so se hitro vrnile k pohlepni, sebični, nacionalistični in tekmovalni načinom preteklosti. Ker se človeštvo ni spremenilo, je bil Maitrejev prihod prestavljen na kasnejši čas. Toda julija 1977 je Maitreja naznanil, da ne bo več čakal.

8. julija 1977 je zapustil svoje bivališče v Himalaji in se spustil v Pakistan, kjer je ostal nekaj dni, da se je aklimatiziral. 19. julija je pripotoval v London, kjer od takrat živi kot član azijske skupnosti. Tam dela obkrožen s skupino svetih mož, indijskih

---

svamijev, ki jih uči in uri, ter z veliko večjo skupino navadnih ljudi, ne samo članov te skupnosti, temveč tudi Angležev, Američanov, Nizozemcev, Japoncev in drugih, ki so našli pot do njega. Čaka na povabilo človeštva, predstavnikov človeštva in svetovnih medijskih hiš, da se predstavi in začne javno opravljati svoje poslanstvo Učitelja sveta.

Politične, gospodarske in socialne spremembe

Maitreja medtem iz ozadja preoblikuje svet – širi močne kozmične energije, ki so povzročile hitre spremembe zadnjih let. Ker je navdahnil Mihaila Gorbačova, se je končala hladna vojna. Berlinski zid je padel in 30 do 40 let prej, kot je kdorkoli pričakoval, sta se združili Nemčiji. Prav tako se je na njegovo pobudo pojavila zahteva po pravičnosti, svobodi in sodelovanju.

Politični totalitarizem Sovjetske zveze, Kitajske in Vzhodnega bloka se razkrajajo. Sčasoma bo totalitarizem kot politična kategorija postal stvar preteklosti. Tudi gospodarski totalitarizem se bo zrušil. Maitreja je v enem od sporočil, podanih preko mene, dejal, da se mora človeštvo videti kot eno: smo bratje in sestre enega človeštva, enega Boga. Iz tega sledi nujnost spoznanja, da hrana, surovine, energija, znanstveno znanje in možnosti izobraževanja pripadajo vsem. Bog jih je v svoji previdnosti dal za vse, zato si teh bogastev ne sme več prisvajati in jih zapravljati le razvita tretjina sveta, kot se to dogaja dandanes.

V razvitem svetu porabimo in zapravimo tri četrtine svetovne hrane in nič manj kot 83 odstotkov vseh ostalih virov. V državah v razvoju, v t. i. tretjem svetu, ki obsega dve tretjini svetovnega prebivalstva, pa milijoni ljudi stradajo. Zadovoljiti se morajo s četrtino svetovne hrane in 17 odstotki vseh ostalih virov. Posledično živi 1,2 milijarde ljudi v popolni revščini. To pomeni, da zaslužijo manj kot sto dolarjev na leto. Polovica teh, kar je več kot 500 milijonov ljudi, ne premore prav ničesar. Živijo nesrečno, okrnjeno življenje, umirajo zaradi podhranjenosti in bolezni, ki izvirajo iz nje. 38 milijonov ljudi dobesedno umira od lakote. Vsake 2,4 sekunde v tretjem svetu zaradi lakote umre en otrok, a hrana, ki je v svetu pridelamo 10 odstotkov več, kot je potrebujemo, da bi nahranili vse zemljane, zgornje v skladiščih razvitega sveta. Takšne razmere močno ogrožajo blagostanje sveta.

Maitreja je rekel: “Kako naj stojim ob strani in opazujem ta pokol, opazujem, kako moji mali umirajo? Ne, prijatelji moji, tako ne gre. Zato sem se hitro vrnil med vas, da vas usmerjam in vam pokažem pot.” Prišel je, da bi človeštvo učil o potrebi po medsebojni delitvi dobrin. “Medsebojna delitev,” pravi, “je božanska. “Ko si delite med seboj, prepoznavate Boga v svojem bratu.”

Če bomo sprejeli načelo medsebojne delitve dobrin in dejstvo, da smo eno, če bomo porazdelili svetovne vire in tako vzpostavili pravičnost v svetu, bomo vzpostavili mir. Če tega ne bomo storili, če bomo nadaljevali s svojim požrešnim, sebičnim in tekmovalnim načinom življenja, bomo ugotovili, da se bodo napetosti, ki jih povzroča razlika med življenjskim standardom razvitih in nerazvitih držav,

---

tako zaostriale, da bo izbruhnila tretja svetovna vojna, ki bo uničila vse življenje. Danes je človeštvo pred to odločitvijo. Maitreja pravi: "Srce Mi govori o vašem odzivu, o vaši odločitvi in je radostno."

Maitreja je napovedal gospodarski zlom, ki se bo, kot pravi, začel na Japonskem. Japonsko vidimo kot najbogatejšo in finančno najuspešnejšo državo, vendar pa je njena borza pred zlomom. Maitreja pravi: "Ta mehur mora počiti." Je gnojna rana, ki se mora predreti in s seboj odnesti vso neenakopravnost in ponižanje, ki, kot pravi on, izhaja iz komercializacije – je izraz tržnih sil. Maitreja tržnim silam pravi sile zla, ker so same po sebi ločevalne.

Tržna ekonomija kot teorija izhaja iz predpostavke, da imamo v osnovi vsi enake možnosti. A ne med nerazvitimi in niti med razvitimi ni države, kjer bi to držalo. Povsod so bogati in revni. Tržno gospodarstvo temelji na pohlepu. Izraža se s komercializacijo, za katero Maitreja pravi, da je zlo ki ima v šahu vse človeštvo. Maitreja pravi, da vsaka država, ki slepo sledi tržnemu gospodarstvu, vodi svoj narod v pogubo. To se danes dogaja skoraj v vseh državah sveta in bo pripeljalo sedanjo civilizacijo na rob propada.

Ko se bodo borze, začeniši z japonsko, zrušile, kar se že začinja dogajati, bodo vse vlade spremenile prioritete. Prva prednostna naloga bo, zagotoviti ustrezno hrano za vse ljudi; druga, zagotoviti ustrezna bivališča za vse; tretja, zagotoviti ustrezno zdravstveno oskrbo in možnost šolanja za vse. To so temeljne človeške pravice, ki morajo biti zagotovljene vsem ljudem po svetu, in vendar ni niti ene države, kjer bi bile vse zares splošno zagotovljene. Ko bo prišlo do gospodarskega zloma, se bo človeštvo začelo zavedati, da smo vsi eno ter da moramo sodelovati in si deliti svetovne vire.

Poleg političnega in gospodarskega totalitarizma obstaja tudi verski totalitarizem, ki zdaj dosega vrhunec svoje moči. Na Zahodu je prisoten v tako imenovanih fundamentalističnih krščanskih skupinah in v koncentrirani moči Vatikana, na Bližnjem vzhodu in drugod pa v fundamentalističnih islamskih skupinah. Pojavljati se je začel celo v nekdanjih zelo strpnih religijah, hinduizmu in budizmu. Fundamentalizem je posledica dogmatičnega uveljavljanja lastnih idealov na račun vseh ostalih. Je reakcija na energijo dobe Rib, ki pripada preteklosti.

Vendar pa se hitro bliža čas, ko se bo politični, gospodarski in religiozni fanatizem, ki zanika človeško svobodo, blagostanje in pravico, da verjamemo v tisto, kar sami želimo, moral posloviti. Človeštvo za naslednjim vogalom že čaka nova svoboda, ta pa predstavlja predvsem nujno odgovornost. Prevzeti moramo odgovornost za druge. Maitreja pove to zelo preprosto: "Sprejmite potrebe svojega brata kot merilo vašega delovanja in rešite težave sveta. Druge poti ni."

Maitreja je rekel: "Nisem prišel, da bi osnoval novo religijo." Tisti, ki pričakujejo, da bo prišel kot verski učitelj, bodo najverjetneje razočarani. Ni prišel, da bi potrdil vero kristjanov, budistov, hindujcev, judov ali katero koli drugo. Njegovo sporočilo je, naj se ljudje še naprej razvijajo v okviru svoje lastne tradicije. "Nisem prišel, da bi Mi sledili," pravi. "Če mi boste sledili, tekali za Mano, me skušali pospraviti v svoj

---

žep, si Me hoteli lastiti, Me boste izgubili." Nadalje pravi: "Nočem, da bi verovali Vame niti da ne bi verovali Vame, želim, da Me izkusite." Obstaja samo en način, kako ga lahko izkusite, in to je v svojem srcu.

Maitreja pravi v svojem nauku o človeški naravi: "Edino, kar šteje, je naša prava narava." Našo pravo naravo enači z Bogom, z Absolutom. "Vi ste tisti *Jaz*, nesmrtno bitje." Uči, da naša bolečina in trpljenje izvirata iz dejstva, da se istovetimo z orodji našega Jaza – s fizičnim telesom, s čustvi, in s stvaritvami svojega uma. Vprašajte se: "Kdo sem?" Ugotovili boste, da se istovetite bodisi s svojim fizičnim telesom, s svojimi čustvi ali energetsko strukturo, bodisi s stvaritvami svojega uma, s svojimi mislimi in prepričanji. Maitreja poudarja pomen samospoštovanja, zavedanja in nenavezanosti. "Samospoštovanje je seme zavedanja," pravi. "Brez nenavezanosti ni odrešitve."

Prihod v javnost

Zadnja leta se je Maitreja prikazoval posameznikom – pomembnim svetovnim voditeljem pa tudi navadnim ljudem – ter majhnim in velikim skupinam ljudi povsod po svetu. Tako postopoma vpliva na potek svetovnih dogodkov in oznanja svojo prisotnost. Posameznikom se prikaže na enega od treh načinov: najpogosteje v sanjah, v viziji (ne v sanjanah, pa tudi v živi, trdni obliki ne) ali kot fizična oseba, ki se nenadoma pojavi pred njimi in potem izgine.

11. junija 1988 se je čudežno iz nič pojavil pred 6000 ljudmi med molitvijo v kenjskem mestu Nairobi. Prisotni so ga takoj prepoznali kot Kristusa. Nekaj minut jim je govoril v tamkajšnjem jeziku svahiliju in potem prav tako neverjetno, kot je prišel, tudi izginil. Ob tem je okrog 35 ljudi popolnoma ozdravelo. Od takrat se je Maitreja čudežno pojavljal pred velikimi skupinami ljudi v Mehiki, Rusiji, Nemčiji, Švici, Avstriji, Romuniji, Severni Afriki, Indiji, Pakistanu, na Češkem, Slovaškem, Škotskem, Norveškem in Bližnjem vzhodu. V bližini večine teh krajev, kjer se je pojavil, bodo sčasoma odkrili zdravilno vodo. To se je že zgodilo v mehiški vasi Tlacote blizu Ciudad de Mexica, v kraju Nordenau blizu Düsseldorfa v Nemčiji in v indijski vasi Nadana blizu New Delhija. Maitreja bo s pojavljanji nadaljeval, dokler ljudje ne bodo začeli o tem govoriti in mediji poročati. Tako bo postal splošno znan.

Potem ga bodo mednarodni mediji povabili, da preko televizijskih mrež, ki bodo povezane s sateliti, spregovori neposredno vsemu svetu. Na dan razglasitve boste videli njegov obraz na televizijskem zaslonu. Svetopisemski izrek "Vse oči Ga bodo videle, se bo uresničil na edini možen način." Videli bomo njegov obraz, ne bo pa govoril. Njegove misli, ideje, njegov poziv človeštvu po pravičnosti, medsebojni delitvi dobrin, pravičnih medsebojnih odnosih in poziv k miru se bodo prenašali tiho, telepatsko. Vsak ga bo slišal v svojem lastnem jeziku v svoji notranjosti. Tako bo na globalni ravni obnovil resnično dogajanje na binkošti pred 2000 leti.

Hkrati bo energija, ki jo uteleša – Kristusovo načelo, energija ljubezni – z ogromno močjo stekla skozi srca vsega človeštva. Napovedal je: “Tako bo, kot bi objel ves svet. Ljudje bodo to tudi fizično občutili.” To bo sprožilo intuitiven, srčen odziv na njegovo sporočilo. Obenem bo na zunanji, fizični ravni, po vsem planetu prišlo do stotin čudežnih ozdravitev. Po teh znakih bomo vedeli, da je Kristus Maitreja, Učitelj sveta, učitelj za vse skupine, religiozne in nereligiozne, učitelj v najširšem pomenu besede, prišel, da bi nam pomagal izponiti našo usodo, usodo inkarniranih Bogov.

Maitreja in njegova skupina mojstrov so prišli, da bi nam pokazali pot, nas navdihovali in vodili pri ustvarjanju pogojev, v katerih se naša božanskost lahko pravilno izrazi. Prišli so, da bi nas naučili spoznati, kdo smo. Maitreja je rekel: “Prišel sem, da bi vas učil umetnosti samouresničevanja ali uresničevanja Boga v sebi. To je usoda vseh ljudi na svetu.”

Tisti, ki smo zdaj v inkarnaciji, imamo izredno veliko odgovornost. Zato smo se rodili v tem času. Vsaka generacija pripelje v inkarnacijo posameznike, ki so opremljeni z znanjem za rešitev problemov določenega časa. Rešiti moramo probleme sedanjosti in bližnje prihodnosti, se odločiti za vse čase, ali se bo človeška rasa nadaljevala ali ne, odločiti se moramo za pravičnost, medsebojno delitev dobrin, pravilne medsebojne odnose in za mir ali pa bomo uničili vse življenje. Maitreja ne dvomi, da se bomo pravilno odločili.”